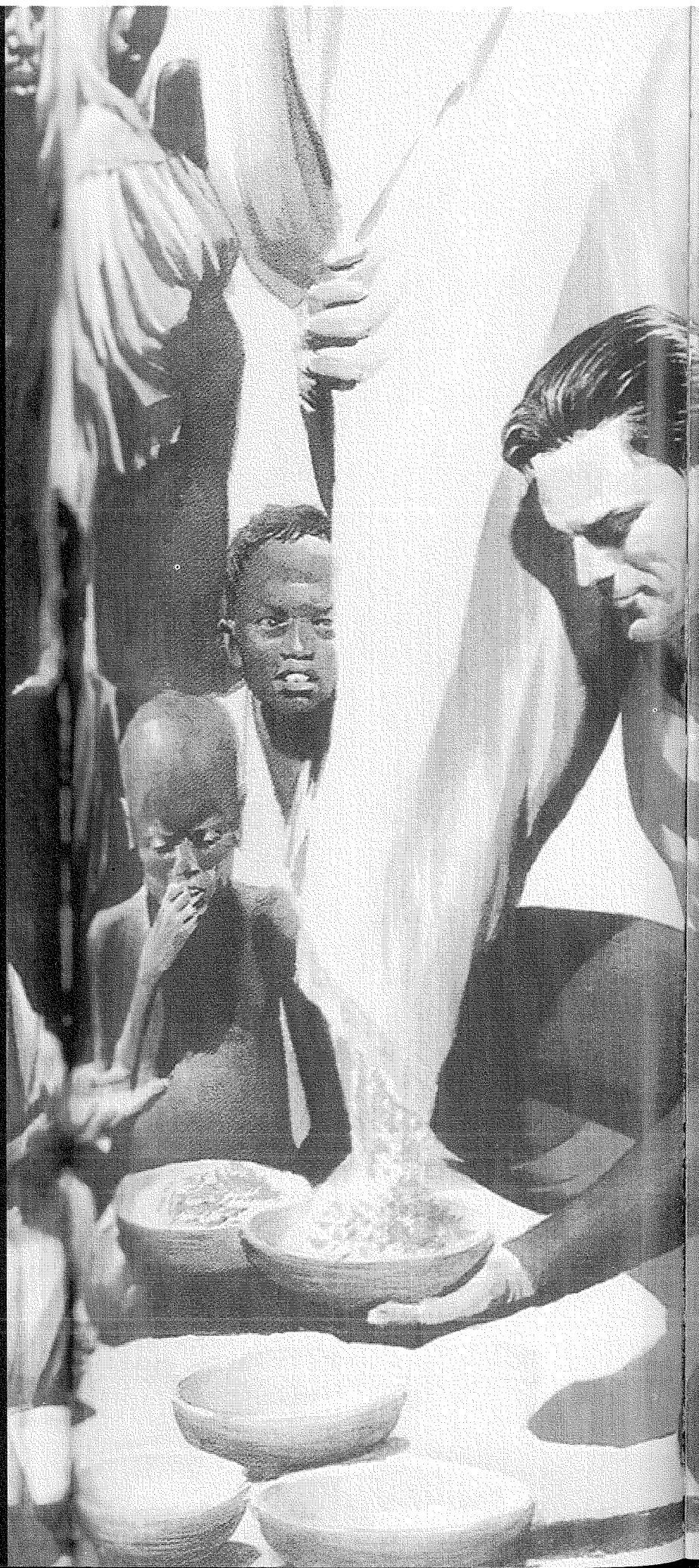

Başka bir dünya olduğuna yemin edebileceğiniz o açık denizlerin gecesinden çıkıp gelen hayalet geminin sisli şehir caddelerinde, köy mezarlıklarının tarlalarla kesiştiği boşluklarda, çocuk parklarında ve kurgusu boşalmış luna parklarda, sandalyeleri ters çevrilmiş meyhanelerde, okuyucuları çoktan yok olmuş kütüphanelerin ıssız koridorlarında gezindiğini mutlaka birileri fısıldamıştır kulağınıza. Hatta geceleyin birdenbire havlayan köpeklerin neden ürktüklerini o zaman hissetmişsinizdir. Ya da tüm bunlar uyku ile uyanıklık arasında yaşanan türden bir hayal...

seyir defteri

Bir gün bizi kurtaracağı ümidiyle ufka bakıyoruz. Sefil yaşamlarımızdan, kötü kaderimizden, zavallı korkularımızdan, az gelişmiş yalnızlığımızdan bizi kurtaracağı günü bekliyoruz. Pelerinine saracağı, bizi kabul edeceği anı özlüyoruz.

Bir gün bizi yok edeceğinden korkuyoruz. Gölgesi üzerimize düştüğünde, sahici hayatlarımızı, aydınlık umutlarımızı, saf duygularımızı karartacağından ürküyoruz. Endişe ile ufka bakıyoruz.

Onun imgesinde görünen kendi kırık dökük hayalimizden başka nedir ki?

İçindekiler

- üstüçzilmişişiler Kavanozdaki Ateşböcekleri Nazlı Ökten 3
- uzaklıylar Başkanlar Kahvaltıda Ne Yerler Yasemin Sarıkaya 7
- gölgelerindansı Amerika'lar Ali Ergur 9
- şeytanminaresi Amerikan Düşesi Derya Erkenci 16
- yanlışpusula Kaç Bilinmeyenli Denklemsin Sen? Pınar Türen 17
- medcezir Kurmaca Amerika Necmi Zekâ 23
- şisedekimesaj Amerika Mektupları Güven Güzeldere 27
- kayıpokyanus Molak ya da Büyük Amerikan Gecesi Hakan Kurtuluş 29
- serdümen Amerika Senden Neden Korkuyorum? Ayfer Tunc 33
- déjàvu Keep America Clean Ahmet Bozkurt 36
- yalnızlığınoyuncakları Köprüden Görünüş Yekta Kopan 37
- karagöründü! Bir Eğlence Kültürünün Doğuşu ve Yükselişi Jacques Portes 41
- çıkmazsokak Keşiflerdeki Keyif Müge İplikçi 51
- aytutulması Rus Salatasından Amerikan Salatasına Şerif Erol 53
- deligömleği Kitab-ı Amerika Engin Türkgeldi 55
- kâbuszamanı Arka Kanadın Sakinleri Buket Türkmen 57
- kılavuzkaptan Demir Perdeli Asansör Hande Ögüt 61
- puslumanzaralar New York Üçlemesi Melike Türkan Bağlı 65
- teleskop Unistatamca'nın İfiası Sarper Özharar 67
- sirenelerinkâbusu Sedef Kakmalı Ayna Sibel K. Türker 71
- uçanhollandalı Sitarmos? Murat Gülsoy 75

Kavanozdaki

Nazlı Ökten

lilacwine33@yahoo.com

Ateşböcekleri

Amerika, sonsuz
ergenliğin kaşifidir.
Yaşlanmayı
reddettiği için asla
büyüyemeyecek olan,
benzerleri dışında
herkesten nefret eden
silahlı bir ergendir
Amerika;
herkes her an
namlusunun ucunda.

Buradaki Amerika

Önce Tommiks – Teksas - Kaptan Swing - Tom Braks tabii ki. İtalyan kökenli olduklarını sonradan öğreneceğimiz bu kötü baskılı çizgi romanlardan bize bakan yüzler, Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nı ve dolayısıyla Yeni Dünya'nın Eski Dünya ile bağlarını koparışını anlatırken, ciddi kitaplar okumanın alternatifi gibi düşünülen çizgi roman alışkanlığı da hayatımızı sarıyordu (Tırnak işaretleri içinde konuşmaktan yorulduğum için okuyucunun izniyle bu yazının bütününde tırnak işareti kullanmaktan kaçınacağım: onları koymak istediğiniz yere koyun). Eski Dünya'nın kültürel meşruiyetini ima eden ciddi kitaplar ile, Yeni Dünya'nın hafifliğini, aldırmaçlığını ve gelen herkesi içeri kabul etme iştahasını ima eden çizgi romanlar, Büyük Britanya İmparatorluğu ile Amerika Birleşik Devletleri gibi bakışınlar birbirlerine, metaforlara yüklenmenin keyfi içinde. Çizgi romanın, okuma alışkanlığı edinmenin çok tatlı bir girişi olduğunu ve insanı hayat boyu takip edebileceğini sonradan anladık.

Tozlu Vahşi Batı kasabalarının ana yolunda karşı karşıya gelen kovboylar, inek güden çobanlar olmaktan ziyade, iyiyi ya da kötüyü temsil eden silahşörlerdi. Kiliseye toplanan kasaba ahalisi, erdemini galip gelmesini beklerken dua ederdi. Pazar günleri yayınlanan westernler, hiç de utanıp sıkılmadan kızıldirilileri korkunc canavarlar olarak sunarken, biz Suzi'nin soğusun diye pencere pervazına koyduğu turta gibi ılık ılık pazar kahvaltılarını ettik şanslıysak kızarmış sucuk eşliğinde. Belki toprak alarak büyümeye alışkın bir kültürün mirasçıları olarak zaten herşey olağandı bizim için; ama kökünü kuruttukları halkların mezarlarının üzerinde onların vahşiliklerini ballandırabileceklerine aklımız ermiyordu; ta ki yine onlardan birileri bunu bize anlatana kadar. Zaten sonra da hep öyle oldu. Önce yaptılar, ardından artık paylaşılacak dişe dokunur bir şey kalmayınca ifşa edip özür dilediler. Oysa çok da eskiden değil, daha 1970lerde, Doğu kıyısı ile batı kıyısını birbirine bağlayacak, temelde petrol aktarımı yapılacak bir tren yolu için kızıldirililerin kalan topraklarının önemli bir bölümünü de ellerinden alıvermişlerdi. Biz o zamanlar önce yapıp sonra özür dilemenin ne denli önemli bir gelişme olduğunu bilmiyorduk. Kökleri seyrederken hep birlikte ağlıyorduk; o zaman, birgün İstanbul'da bir Afrikalılar topluluğunun oluşacağını, onları zenci oldukları için değil, potansiyel uyuşturucu satıcısı sandığımız için suçlayacağımızı, zaten ırkçıların da ötekileri renklerinden dolayı değil, renklerinin işareti sayıldığı kötülüklerden dolayı suçladığını ve avladığını bilmiyorduk.

Blue-jean almaya malumunuz Kapalıçarşı'ya gidiliyordu ve deprem yardımı olarak gelen Amerikan battaniyelerinin de orada satılmasına, bekletilen süt tozlarının şon kullanma tarihleri geçince verdikleri ilkokul çocuklarını zehirlemesine o zaman da şaşırılmıyordu. Amerikan emperyalizmi, söz dağırcığına girdiğinde büyülenmişcesine herşeyi bu bizi aşan güce bağlamıştı. Bu devasa güç, iligimizi kemiğimizi sömüren bir canavardı ve güçsüz ama erdemli insanlar olarak eziliyorduk. Kaynaşmış ve sınıfsız bir millet imgesine uygun bir söylemdi bu

Varsayalım ki bir üçüncü dünyalı olarak, Amerika'nın pek de matah bir yer olmadığını, akıldışılığın orada da hüküm sürdüğünü ispata kalkıyorum kendimce. Peki onlar nereye kaçıyorlar?

Celebration ve geçmişe hücum

Celebration, Walt Disney'in hayalindeki ideal Amerikan kasabasıydı. Disney'in ölümünden sonra gerçekleşen proje, tanıtımlarının işaret ettiği haliyle, suçun olmadığı, komşuların yeni taşınanlara bir kap yemek getirdiği, çocukların ateşböceklerini toplayıp kavanozlara doldurduğu, herkesin birbirine selam verdiği bir uzak geçmişi, bugünün ve geleceğin teknolojisiyle mümkün kılan kent olacaktı. Disney, hayallerin dünyasından gerçeğin dünyasına adım atmak için ikisinin arasındaki çizgilerin bulanıklaştığı bir çağı beklemek zcrunda kalacaktı. Şirketin daha önce geleceğin şehri olarak ortaya attığı fütüristik proje, Epcot (Experimental Prototype Community of Tomorrow) gerçek bir şehir olmak üzere planlanmıştı. Oysa bir eğlence parkına dönüştü. Celebration ise geleceği değil, geçmişe özlemi metalaştırıyordu. Huzurun ve refahın hüküm sürdüğü, hiçbir zaman varolmamış bir altın çağa duyulan özlem pazarlanıyordu. Bir gazeteci, Craig Wilson, bunu her köşede suçun değil limonatacının olduğu varsayılan 19. Yüzyıl sonu Amerikan kasabasının 20. Yüzyıl sonu versiyonu olarak tanımlıyor.

Sadece ismini bulmak için onlarca grup tartışmasının planlandığı Celebration (sonunda üzerinde anlaşılan bu isim, insan ruhunun kutlanmasını/kutsanmasını ifade ediyormuş) toplumsal çatışma ve suçtan uzak bir yaşam hayalini besleyen Amerikalılar'ın kendilerini, reklamların deyimiyle çok giyilmiş bir blujeanın rahatlığında hissedecekleri kent olarak pazarlanıyor. Kentin, bir sayfiye yerine dönüşmesini engellemek için kontratlara, en az 9 ay orada oturma maddesi konduğuna göre Disney, bu kez işi sağlama bağlamak ve geleceğin kentlerinin yönetimine ve pazarlanmasına soyunmakta iddialı olsa gerek.

Amerikalı orta sınıfın, belli ki yaşadığı şehirlerdeki yüksek suç oranı, kirlilik, yalnızlık gibi sorunların yerine temizliği, tekdüzeni, komşuluk ilişkilerini koyacak, ekonomideki küçülme ve belirsizliğin, şiddetin, toplumsal ve etnik bölünmelerin yarattığı karmaşa hissinden kendisini kurtaracak basit bir zamana ve mekana duyduğu özlemi paraya ve güce çevirecek arz, emlak şirketleri tarafından yaratıldıysa da Disney gibi bir eğlence devinin işin içinde olması başka bir anlam taşıyor. Disney'in projesinin, artık Türkiye'de de örneklerini gördüğümüz yalıtılmış site ve bilmemnekenet bilmemnecountry hayatından farkı, duvarları ve sınırları olmayan bir Amerikan kasabası olarak inşa edilmesi. Bir diğeri de, özel alanları geniş tutmaktan çok ortak yaşam alanlarına ağırlık veren bir çevre düzenlemesi. Küçük kasaba hayatını metalaştırıp pazarlayan bu yaklaşımı, diğerlerinden ayıran şeylerden en önemlisi, hiçbir zaman varolmamış bir geçmişe duyulan özlemi temalaştırması (Atilla İlhan'ın deyişiyle bir protestanlık propagandası sayılabilecek Küçük Ev, Türkiye'de İslami eğilimli bir televizyon kanalında yeniden yayınlanıyorsa bu saf ve temiz geçmiş, neredeyse evrensel bir hayal sayılabilir).

Celebration, ilk silahın henüz ateşlenmediği, ilk felaketin henüz vurmadığı bir masumiyet çağı hayali. Herkesin, dünyanın sahibi saydığımız Amerikalılar'ın bile yaşanan gerçekliğin yıkıcılığından kaçıp saklanacak yer aradıklarının kanıtlarından en çarpıcısı. Çünkü bir hayal fabrikatörünün, farelerin kedileri havaya uçurduğu, dümdüz ettiği, ördeklerin zengin olduğu, kimsenin ölmediği bir dünyanın yaratıcısının, Disney'in bir hayali. Herkes Amerika'ya, Amerika olmayan geçmişine kaçmaya çalışıyor. Başka bir dünya hayali bu kadar imkansız mı? Mutlu olmak için ateşböceklerini kavanozlara hapsetmeleri şart mı?

↓

Kahvaltıda Ne Yerler

Basit bir dille konuşan,
hatta konuşamayan*,
parka giyip hafta sonları
Texas'taki çiftliğinin
bahçesinde ailesiyle
mangal yakan
Cumhuriyetçi adayı
George W. Bush daha
"cool" bulundu. 2000
seçimleri sayfası
Bush'un yemin
töreninde konser veren
Ricky Martin'le
dansedişiyle son buldu.

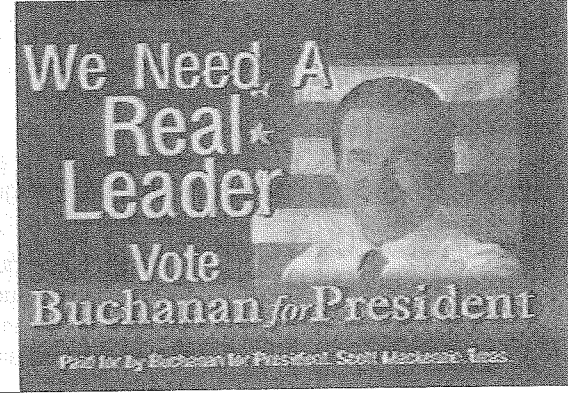
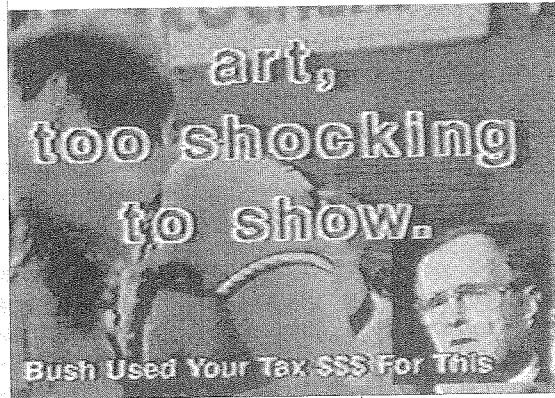
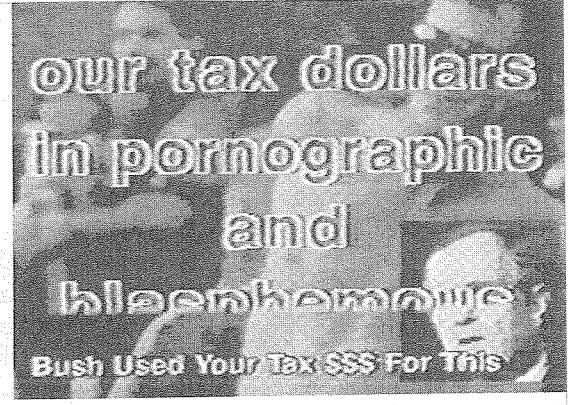
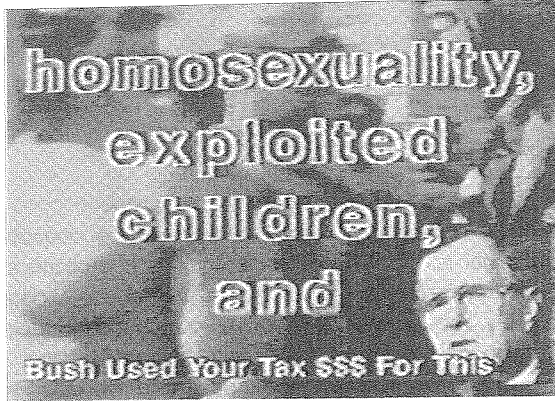
***B**ush'un kamuya hitaplarında bir dönemin

Akbulut fikralarını hatırlatan defalarca yaptığı hataları, dil sürçmeleri, dünya liderlerinin isimlerini hatırlayamaması ya da yanlış telaffuz etmesi kampanya boyunca gündemi işgal etti ve halen etmekte. Hatta kampanya konuşmalarından biri esnasında kalabalığın ön tarafında basın mensupları arasında duran New York Times temsilcisini işaret ederek ve açık olan mikrofonu kapalı zannederek yanındaki yardımcısına "Su pis heriften nefret ediyorum" demesi büyük yankı uyandırmıştı.

Eminim duymuş ya da görmüşsünüzdür. Amerika'da en küçük kitapçıların bile en azından bir rafı "Budalalar için ..." kitapçıklarına ayrılmıştır. Bunların arasında "budalalar için Shakespeare, budalalar için Uzakdoğu yemekleri, budalalar için muhasebe, budalalar için Arap-İsrail sorunu" benzerinde bunca budalaların bu kadar çok ve farklı konuya niye merak sardığını merak ettiren başlıklar yer alır. Yanlış anlaşılmasın, amacım bireyselliğin ve kapitalizmin Mekkesi olan bu toplumun ihtiyaçları ve tüketim alışkanlıkları gibi kişilere derin giriş yapmak değil. Bu ülkede uzun yıllar geçirmiş olmama rağmen halen Max Weber'in "Protestan Etik"deki analizinin çarpıcılığına şaşmaktan kendimi alamadığımdan da bahsetmeyeceğim. Sadece geçen yaz ve sonbahar mevsimi boyunca bu sözünü ettiğim başlıkların -belki de çoktan rafta yerini almış olan- bir versiyonunun bu halk için ne kadar acilen gerekli olduğunu düşünüp durmuş olduğumu aktarmak istedim. Düşündüğüm başlık şuydu: "Budalalar İçin Seçimler ve Amerikan Siyasi Sistemi."

Amerikan nüfusunun (devlet yardımına muhtaç, sağlık sigortası ve göçmen yasalarından doğrudan etkilenen, AIDS gibi ölümcül hastalıklarla mücadele eden, doğuştan imkanları kıt bir topluma dahil olan ve cinsel eğilimleri heteroseksüel normun dışında kalan azınlığı bir kenara bırakırsak) siyasetle herhangi bir şekilde haşır neşir olmasının üç temel formu vardır demek çok da tutarsız bir genelleme olmaz. Birincisi meslek icabı veya profesyonelce ilgilenmektir. Bu kategoriye politikacıların kendileri, medya ve akademi mensupları dahil edilebilir. İkinci gruba ise gazetelerin baş sayfası dışında editör köşesini de okuyan, favori bir bağış/yardım kurumu belleyip yıllık bağışları, yürüyüşleri, dünyanın ücra bir köşesindeki yalın ayaklı ufaklığa gönderdikleri 50 sentleriyle -itiraf etmeseler bile- sorumluluklarını yerine getirmenin verdiği vicdan rahatlığı içindeki entellektüel bir azınlık girer. Kimileri için de siyaset bir 'merak'dır. Bu şahıslar balık avlamak, vitray çalışmak, pul koleksiyonu yapmak yerine siyasetle ilgilenirler. Pazar sabahları televizyonda yayınlanan ve bizim standartlarımıza göre orta karar, Amerikan standartlarına göre "ateşli" denilebilecek siyasi oturumları izlerler. Çarşamba akşamları beyaz saray entrikalarının perde arkasını konu alan popüler dizi "West Wing"i asla kaçırmazlar. Geri kalan büyük çoğunluk bu arenada olan bitenlere kayıtsız bir şekilde yaşamını sürdürür.

Geçen yılın başkan seçimleri de böylesi bir tablonun önünde gerçekleşti. Seçim kampanyasının kızıştığı bir dönem, az önce sözünü ettiğim siyaset programlarından birinde, Missouri eyaletinin son 50 küsur yıldır hiç şaşmadan seçimleri kazanan başkan adayına oy verdiği ve dolayısıyla seçimlerin gidişatını temsil etmesi açısından bu eyaletin oylarının sembolik öneminden söz ediyorlardı. O tarihlerde yapılan araştırmalarda eyalet halkı kararsız gözükmekteydi. Seçim vakti yaklaştıkça her iki partinin de eğitim planlarından, vergi kesintilerinden, çevre korumasına verdikleri önemden, dış politikadan söz ederek ve en önemlisi "bu işin adamı" olduklarını Amerikan halkına kanıtlamaya çalışarak teraziyi kendi taraflarına kaydırma çabaları hızlanmaktaydı. SIKICI ve donuk imajını aşmaya çalışan Demokrat parti adayı Al Gore'un her fırsatta bunun bir lise popülerlik yarışması olmadığını hatırlatmasına rağmen

Missouri bir kez daha haklı çıktı. Seçimlerin ertesi gününde editör köselerini okuyan bilinçli azınlık ve istatistik modellerine yükledikleri rakamların göstergelerine göre tahminler yapan akademisyenler seçimlerin sonucunu, daha doğrusu Amerikan tarihinde ilk kez yaşanan böylesi uzatmalı sonuçsuzluğunu şaşkınlıkla izlediler. Oysa ki ekonomik refahın yönetimdeki partiyi (yani Demokratları) zafere götürmesi gerekiyordu. Hesaba katmadıkları şey ise bu benzeri görülmemiş ekonomik refahın Amerikan halkını içine aldığı toz pembe dünyada her şeyin bütünüyle lise popülerlik yarışmasına indirgenmiş olmasıydı.

Time, Newsweek gibi ciddi sayılabilecek dergiler dahi adayların sabahları ne yediğinden tutun hangi diyeti uyguladıkları, kaç kilometre koşup ne kadar ağırlık kaldırdıkları, ne tür müzikler dinledikleri, okuldaki takma isimlerinin neler olduğu türünden bilgilere sayfalar ayırdılar. Sokaktaki vatandaşla yapılan muhtelif röportajlardaki "Bilmem kimin dudakları ince, ötekinin kaşları kalın. Ben ince dudaklıya (ya da kalın kaşlıya) güvenmem ve oyumu vermem" üslup ve içeriğindeki demeçleri önce hayretler içerisinde, kampanya ilerledikçe kanıksayarak seyrederek olduk. Bu gerçeğin farkına varan Al Gore'un rock grubu "Fat Boy Slim"ın video kliplerini çeken ve "Being John Malkovich" filminin yönetmenliğini yapan Spike Jonze'ye kendi tanıtım

filmini çekirtmesine, karısını halka canlı hitabından önce uzun uzun öpmesine, gardrobunu yenilemesine, taklidini yapan komedi programlarını dikkatle izleyerek el kol hareketlerini değiştirmesine rağmen bu yarışta kazanmakta verdiği mücadele yetersiz kaldı. Basit bir dille konuşan, hatta konuşamayan*, parka giyip hafta sonları Texas'taki çiftliğinin bahçesinde ailesiyle mangal yakan Cumhuriyetçi aday George W. Bush daha "cool" bulundu. 2000 seçimleri sayfası Bush'un yemin töreninde konser veren Ricky Martin'le dansedişle son buldu.

Şimdilerde ise düşüşe geçen ekonomi, yıldız gibi hergün üçer beşer kayan dot.com şirketleri seçim öncesindeki toz pembe manzaranın rengini değiştirmeye başladı bile. Amerikan halkı, İngiliz başbakanı Tony Blair'le görüşmelerinden sonra "ortak noktalarınız neler?" diye soran gazetecilere "İkimiz de colgate dişmacunu kullanıyoruz" diye cevap veren çiçeği burnunda bir başkanla geleceğe doğru yola koyuldu. Şu anda bir vatandaşın verebileceği en mühim kamu hizmetlerinden biri, en kısa sürede seçim mahmurluğundan yeni ayrılan bu budalalar için olan biteni bir kitapçıkta özetleyivermesi. Kimbilir, belki beyaz sarayın bugünlerde genişlediği tahmin edilen "budalalar için..." koleksiyonunun bile baş köşesinde yerini alabilir. ↓

Amerika'lar

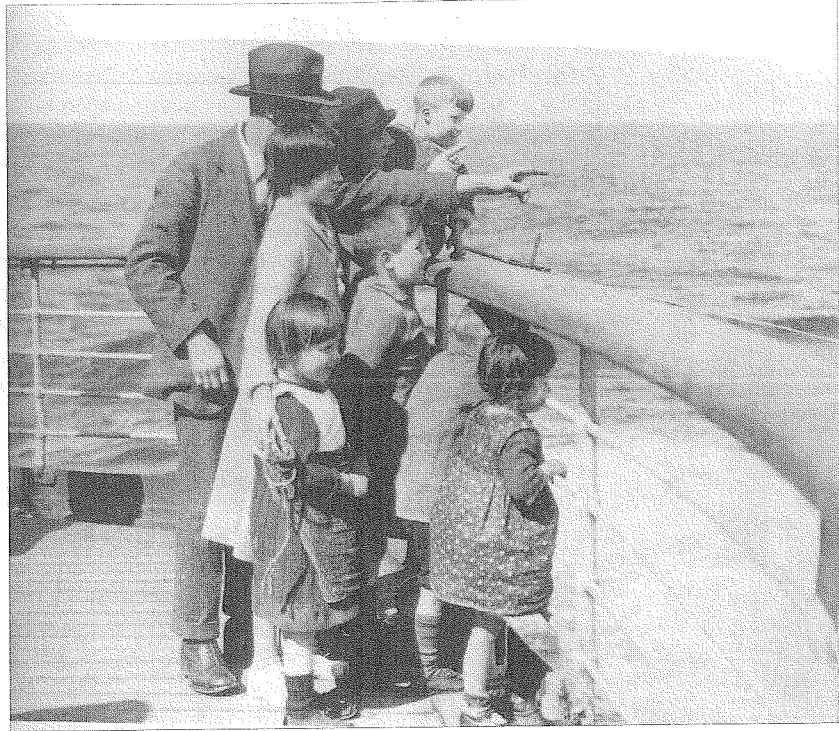
Ali Ergur

Yeni Dünya tanımlaması boşuna yapılmamıştı: Yenilikte simgelenen ötelenmiş hayalleri içeren bir yer olmasından başka, Amerika, gerçekten de hem fiziki hem manevi anlamda başka bir dünya gibiydi; başka bir gezegen.

Amerika kıtasına "yeni dünya" adının verilmesi, sonradan keşfedilen olmasından kaynaklanmakla birlikte, daha derin bir kavramsallaştırmayı da içerir: Eski dünya, coğrafi olarak bilinen, tanıdık olan, esas olan olmakla birlikte, aynı zamanda bir zamanlar vaad edilmiş olduğuna inanılan umutları tüketmiş bir düşünsel kıtayıdır. İnsan türünün kısa tarihi içinde daha da kısa olan Avrupa tarihi, küçük bir azınlığa her zaman refah, iktidar ve mutluluk dağıtmışsa da, büyük kitlelerin daima ertelenmiş umutlarını kalın bir taassup perdesiyle çevreleyen, onları yoksulluk, adaletsizlik, zulüm ve korkunun cenderesinde kıvrandıran baskı düzenlerinden başka pek bir şey içermiyordu. Amerika, bu nedenle, bütün ertelenmiş düşlerin gerçekleştirebileceği yeni bir dünya, hatta her türlü olumsuzluğu tersine çevirebilecek denli büyümlü bir 'paralel dünya' şeklinde algılanmaktaydı; böyle düşünüldüğünde, adeta bir öte-dünyaydı; yeryüzündeki cennetti. Diğer bir deyişle yeniliği coğrafi ve maddi olmaktan çok metafizikti. Amerika, bu yarı efsanevi yarı ideolojik özelliğiyle, keşiflerin ardındaki bütün bir ekonomiyi yok sayan bir hayal, zihinsel bir inşa ürünü idi; eski dünyadan değil farklı olmak, ondan çok daha acımasız bir eşitsizlik üretici, muazzam bir savaş makinası olduğu anlaşılana kadar yüzyıllar geçecek, bu da yeni yeni filizlenmeye başlayan kapitalizmin pürüten tacirden hedonist girişimciye, merkantil uyanıştan ağır sanayi rutinine uzanan yolunun bütün haşmetiyle döşenmesi ve genel bir kapitalist ruh halinin bütün kurumlarıyla oturması için yeterli zamanı yeni çağın yeni egemenlerine fazlasıyla sağlayacaktı. Bu bakımdan Amerika, kapitalizmin, palazlanma süreci boyunca yedeğine aldığı söylemsel supaplardan biri olmuştur. Ulaşılmaya da öyle bir 'şey'in varlığının bilinmesi bile, hep daha fazla kâr aramaya, özel mülkiyet sınırlarında servet biriktirmeye yönelik sistemin yarattığı eşitsizlikler karşısında gün geçtikçe daha da huzursuzlaşan kitleleri, gizliden gizliye yatıştırılmaya yarayan bir *leitmotiv* olarak epey hizmet vermiştir.

Bununla birlikte, büyük göç dalgalarıyla yerleşime açılan muazzam büyüklükteki topraklar üzerinde, Avrupa'daki yer kıtlığından doğan çatışmalara benzer kavgalardan uzak bir yaşam sürdürülmesine karşın, bilinmeyen bir kıtaya - hele o günkü koşullar göz önüne alınacak olursa - yerleşmeyi göze alabilecek denli cesur insanların vahşi doğayla mücadelelerinden, yepyeni bir direnme biçimi türemiştir. Çoğu, Avrupa'daki köken ülkelerinde pek de saygın sınıfsal konumları işgal etmeyen binlerce insan, onyıllar hatta yüzyıllar boyunca, ekonomik ve toplumsal yükselme hayallerini fazlasıyla besleyen bu tanınmayan dünyaya, yeni heyecanlar taşıyarak gittiler. Zira Avrupa, her ne kadar feodal durağanlığın kabuğunu kırmakta idiyse de, aynı zamanda, görünüşte özgürleştirici ama ondan çok daha fazla belirsizlik içeren, kıvraklığın ardına gizlenmiş meşru kıyıcılığı erdem haline getiren yepyeni bir ekonomik örgütlenmeye doğru evrilmekteydi. Eski sınıf konumları büyük oranda değişmekteydiler; insan emeğinin kullanımı nitel değişimlere uğrarken ona duyulan gereksinimin ölçütü yalnızca piyasa değerleri olmaktadır. Feodal dönemin 'onur', 'hakkaniyet', 'saygı', 'biat', 'yetingenlik', 'taassup', 'tevazu', 'vefa' gibi değerlerine, bu, tek amacı kâr peşinde koşmak olan girişimci bireyin yüceltildiği dünyada yer yoktu. Bu nedenle de emeğin tasavvuru, düzenlenişi ve kullanımında manevi etkenlerin ağırlığı büyük oranda siliniyordu. Herkesin doğduğu andan itibaren sınıfını, dolayısıyla görevlerini, sorumluluklarını ve haddini bildiği eski düzen, çözülürken, ona bağlı değerler de doğal olarak yok oluyorlar, daha çok biriktirme esasına dayalı bir ekonomik eylemin mantığında mündemice coğrafi, konjonktürel, mali, hatta zihinsel/ideolojik seyyaliyet, servet edinmenin olanaklarını yazgıdan başarıya dönüştürüyordu. Böyle bir esneklik, hızlı değişkenlik durumu, kuşkusuz yol açtığı olanaklar kadar, hatta onlardan daha

gölgelerindansı

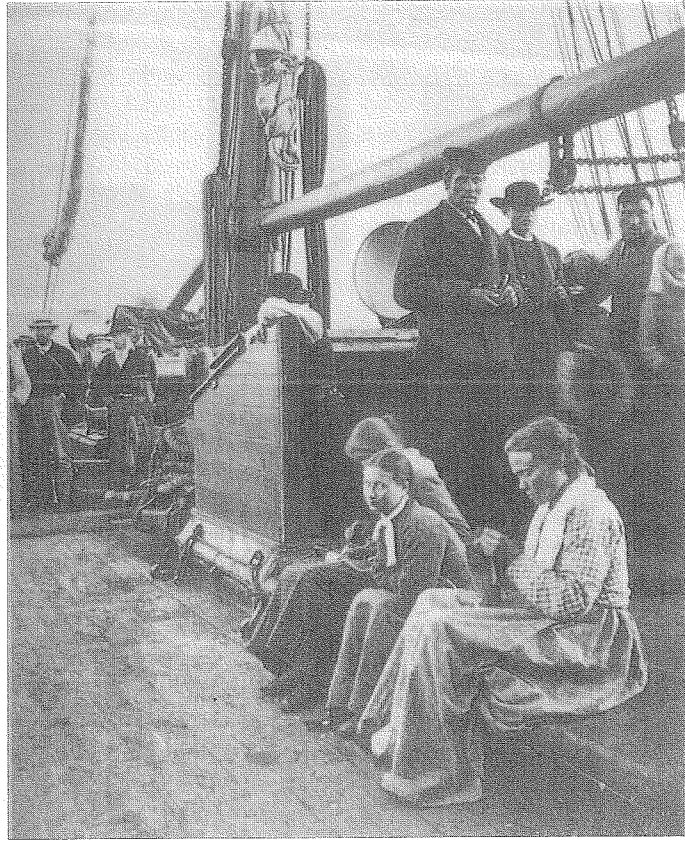

fazla, belirsizlikler yaratmaktaydı. En altta, toprağa bağlı serf bile olsa, sınıfsal konumunu ömrünün sonuna dek bilen bireydeki güvence hissi, elbette kapitalizmin şahlandığı yüzyıllarda çoktan yok olup gitmişti. Zaten ortada ne hizmet edilecek beyler kalmıştı ne kuşaklar boyu sadık kalınabilecek topraklar. Kıvraklık, ekonomi ve zihniyetlerde olduğu kadar, her türlü doğal kaynağı 'hammadde' olarak algılayan sistemin fiziki örgütlenmesinde de gözlemlenmekteydi. Dolayısıyla toprak, sadık kalınan bir kökeni, tarihsel mirasın billurlaştığı 'ev'i ifade etmekten çıkmış, işletilebilir, verim sağlayabildiği ölçüde 'değer' taşıyan, sömürülebilir bir metaya dönüşmüştü; böyle bir indirgenmenin yaygınlaştığı bir düzende, toprak insanının, köksüzleşmiş işçi kitlelerine dönüşmesi kadar doğal bir şey olamazdı. Ancak, eskisinden çok daha akılcı, işlevsel ve iyi yapılmış olduğunu iddia eden bu sistemde, üretimin birikim cinsinden ifade edilen bir etkinliğe dönüşmesiyle, aslında en önemli unsur olması gereken insan da bir hammaddeye, daha doğru bir deyişle metaya dönüşüyordu. İşçileşmiş, kırdan kente göçmüş toprak insanı, şimdi çok büyük belirsizliklerle karşı kaşıyordu; sistemin işleyiş mantığı açısından son derece hesaplı süreçlerdi aslında bu belirsizlikler; istihdam, daralıp genişleyebilen bir torba gibiydi; gereğinde taşarcasına doldurulur, verimlilik tehdit altına girdiği zamanda gereken miktar boşaltılırdı; kapitalizmin akılcı biçimciliği içinde

sarfedilen kavramların içinde yok olup giden, insani olan her şeydi. Daralan, genişleyen istihdamın, umutlar yüklenip cehennemî koşullarda çalışmayı kabul eden insanların bir anda işlerinden olmaları anlamını taşıdığı gerçeği, bütün bu mekanik jargon içinde eriyip gitmekteydi. Sınıf konumlarının değişebilmesini mümkün kılan düzen, yukarıya doğru sınıf atlama anlamına geldiği kadar, daha da aşağıya düşebilme tehlikesi demek oluyordu. Açlık, başarılı olamayan herkesin sorunu; daralan istihdamın kurbanı olan işçi kadar, doğru yatırımları gerçekleştiremeyen, "yatırım araçları"ni gerektiği gibi kullanamayan girişimcinin de.

Çalkantılı piyasa koşullarında, Georg Simmel'in deyişiyle "yalıtılmış ve köksüzleşmiş" birey, yalnızca gündelik yaşam döngüsünün bileşenlerindeki istikrardan değil, aynı zamanda, zihnindeki 'yarın' imgesinde biriktirdiği umut ve hayal derinliğinden de kopmaktaydı. Bu kopuş, öncelikle birincil yaşam halkaları demek olan, kendisi, ailesi ve yakın toplumsallaşma çevrelerindeki düzenin kırılma aşaması anlamını taşımaktaydı. Birey, bunca kaygan bir düzlemde, ne istikrarlı dostluklar, sağlam akrabalık bağları, dayanışma ağları kurabiliyor, ne, artık hiçbir rolün eskisi kadar katı hiyerarşilerin önceden kabullenilmişliğine dayanmaması, kadının, çocuğun, emek piyasası saflarına katılmak zorunda kalarak eski hane bütünlüğünün korunamamasında önemli

gölgelerindansı

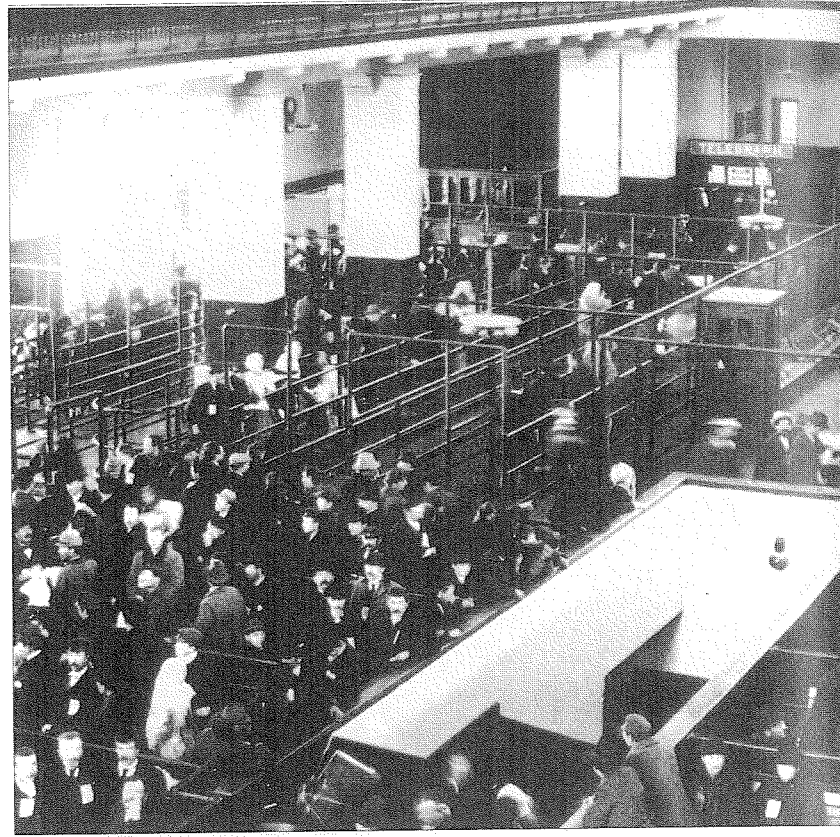

rol oynamaları nedeniyle, aile içindeki görelî uyumu sürdürürebiliyor, ne kendi iç tutarlılığını sağlayabiliyordu. Yaslanılacak manevî değerler hem tamamiyle piyasaya güdümlenmiş hem son derece akışkanlaşmışlardı. Gelecek beklentisi büyük oranda aşınmış, karanlık bir ufka hapsediğini iyice fark etmiş, üstelik bir çok vesileyle bir çeşit 'safra' olduğu kendisine hatırlatılmış birey, zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyi olmadığını bilse bile, yeryüzünün tüm ezilenleriyle ittifak kurmak için bulamadığı cesaret ve motivasyonu, henüz sömürmemiş topraklarda köşe dönmek için fazlasıyla bulabiliyordu. İlk ve en vahşî akınlarla tarihin gördüğü en büyük açgözlülüğün arenası olan Amerika, değişim değerinin tam tersine kutsallık değeri yani kozmik bir anlamı olan altınlarının bolca Aztek kanyıyla eritilip Avrupa'ya kaçırıldığına tanıklık ettikten sonra, zenginlik hırsıyla başı dönmüş kitlelerin istilasına hazırlanmış bir sahneydi artık. Avrupa'ya oluklarla akan altınların sağladığı refaktan yararlanamayan kitleler, en alttakilerden başlamak üzere, her şeyin hayal dahi edemeyecekleri kadar büyük olduğu yeni dünyaya göç ettiler. "Yeni Dünya" tanımlaması boşuna yapılmamıştı: Yenilikte simgelenen

ötelenmiş hayalleri içeren bir yer olmasından başka, Amerika, gerçekten de hem fiziki hem manevî anlamda başka bir dünya gibiydi; başka bir gezegen.

Yeni dünya imgesiyle gelen yeni bir yaşam biçimi, Avrupa'nın, hep birilerinin tebası olmaktan yorgun halkları için yeni bir aidiyet zemini anlamına da geliyordu. Bu nedenle, zaten çok büyük güçlükleri göğüslemeyi göze alacak denli gözüpek öncüler, Amerika'da hiç alışıldık olmayan bir ulus ve vatan kavramını kendileri yapılandırdılar. "Birleşik Devletler'de vatanın kendisini her yerde hissetirmesi" bu nedenle, Avrupa'lı bir gözlemcinin ilk dikkatini çeken özelliklerden birisiydi. Üstelik bu bağlanma, tek bir üst-kimlikte cereyan etmiyor ya da yalnız ona yönelik bir söylemi inşa etmiyordu; köyden Birlik'in tamamına dek her türlü kamusal varoluş halkasında, Amerikan vatandaşı, kendisini çevreleyen toplumsal-siyasal örgütlenme biçimine ve ondan türeyen bütün bir değerler sistemine kendisini derinden, kalben bağlı hissetmekteydi. Ulusunun zaferiyle kendini muzaffer hissediyor, başarısında kendi emeğinin payını takdir ediyor, yararlandığı genel refaktan hazzediyordu. Ailesine duyduğu yakınlığın benzerini vatani için duyuyor, bir

gölgelerindansı

anlamda bir çeşit bencilik aracılığıyla devlete ilgi duyuyordu¹. Kısaca, kendi bireysel çıkarını, refah olarak ona sağlayan devleti, hem bu çıkarların bir sonucu hem nedeni olarak algıyordu. Oysa umutları ertelemekten tükenmiş Avrupa'nın sıradan vatandaşı için devlet, hiçbir zaman kendisine ait olmayan çıkarları ona karşı savunmak için oluşturulmuş ulaşılmaz bir şato ydu. Amerikan vatandaşının devleti ise içinde yaşadığı en küçük birimde, cemaatte bile mevcuttu; hatta bireyin özgül yönelimlerini bileceği için, onun içinde bile.

Avrupa'ya oranla olumlu farklılıklar içermesine karşın, Amerika, yine de o hayalleri süsleyen altın-ülke olmaktan uzaktı; en azından ilk yüzyıllarda öyle görünmüş olmasına karşın, göçmenler yerleşik bir kültür oluşturup siyasi aygıtı köklendirmeye yöneldikleri ölçüde kuralcı ve sınıflı bir toplum olmaya doğru evriliyordu. *Post-bellum* Amerika'sı, artık ufukta beliren yeni yüzyılda dünya devi olmak için gereken kapitalist örgütlenmenin, o güne dek pek kurumsallaştırmamış olduğu emperyalizmle bütünlendiği dönemin başlangıcını oluşturmuştur. İç savaş, görüldüğü

gibi bir eyaletler savaşı değil, özünde, ideoloji olmasa da, zihniyetler savaşıydı. Görece aristokratik bir yapının, bireyin başarısının taçlandırıldığı bu vatan kavramında yeri yoktu; refahtan alınacak payın ölçüsü kalıtsal ayrıcalıklar ya da bunların biçimsel de olsa uzantıları olamazdı; tek bir hakediş ölçüsü vardı; c da bireysel girişimin ürünü olan bireysel başarı; Amerika fırsatlar ülkesiydi.

Çağlar boyunca, Amerika'nın, sayısız olanak vaad eden bir düş ülkesi olduğu fikri zihinlerde yer etmişti. Ancak özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden 1960'lı yıllara, bütün bir Batı uygarlığı önemli ölçüde zihniyet değişikliğine uğrarken, Amerika, süper güç olma yolunda, o biraz eskimiş yeni dünya karakterini terk edip dünyanın hâkimi olmaya doğru evriliyordu. Özellikle altmışlı ve yetmişli yıllar boyunca, içeriden bile yükseltilen eleştirel seslerin günümüzde tükenmekte olduğunu görmekteyiz; zira bir zamanlar bir güç olan Amerika bugün artık bir model oldu². Hayallerin ülkesi Yeni Dünya iken dünyanın kendisi oldu. Başlangıçta hayalleri gerçekleştiren büyümlü ülke olan Amerika, yeryüzünün her bir parçası üzerinde incelikli bir hegemonya kurmaya

¹ Alexis de TOCQUEVILLE (1990), *De La Démocratie en Amérique*, Tome I, Librairie Philosophique J. Vrin, Paris, s.78

² Jean BAUDRILLARD (1996), *Amerika*, Ayrintı Yayınları, İstanbul, s.134

başladığından beri, o kaçış diyarı, utopya özelliğini de yitirdi. Yarattığı yaşam dekoru, kendisine atfedilen bütün utopya açılımlarını, aşırı-görselleşmiş gerçeklik yansımaları halinde mümkün kıldığı için, hiçbir şekilde hayal gücüne yer vermeyen bir gösteriye dönüşmüş oldu. Utopya, kendisini saran gerçeklik örgüsüyle boğuldu³.

Amerika'nın, halesini yitirmeye başladığı dönemde, çoğu siyasi zorunluluktan kaynaklanan bir dizi göç daha yaşanmıştır. Nazi rejiminden ve savaştan kaçan entelektüeller, 1930'lardan başlamak üzere, 'o güzel refah yılları' 1950'lerin sonlarına dek süren bu farklı göç, Amerika'nın düşünsel kaynaklarına taze kan getirmekteydiler. Her şeyin yeniden kazanıldığı, dönüştürüldüğü Amerika'da, bir çok eleştirel yaklaşımı dışarıdan gözler olarak getiren entelektüellerin bu görüşleri de sistemi zenginleştiren eklemlenmeler olarak, toplumsal kurama ihmal edilemez katkılarda bulundular. Thomas Mann, Arnold Schönberg, Theodor W. Adorno gibi sanatçı ve düşünürlerden oluşan hayli kalabalık bir topluluk, Amerika'nın düşünsel yaşamının yeni yönelimler kazanmasında yadsınmaz bir rol oynamışlardır. İlişki kuşkusuz karşılıklıydı; bu düşünce adamları da, bir zamanlar yenilenme vaad eden bu ülkeden çok şey öğrendiler. Düşüncelerinin sistematüğünde, temel önkabullerinde ne denli köklü değişiklikler olduğunu bizatihi Adorno belirtmiştir: Önceleri, ekonomik etkenlerin birincilliği yerine, zihnin -"Geist"- temel önemi fikrinin kendisi için neredeyse bir dogma oluşturduğunu, Amerika'da, bu naif yaklaşımdan kurtulduğunu belirtir. Amerika, Orta ve Batı Avrupa'da olduğu gibi, eğitilmiş adı verilen kimi sınıfların belirlediği entelektüel olan her şeyin önünde saygıyla eğilinilen bir yer değildir, Adorno'ya göre; bu saygı eksikliği de, entelekti eleştirel kendine-bakışı geliştirmiştir⁴. Bu anlamda, toplumsal gerçeklik, Adorno'ya göre, onu, niteliğindeki yoğun düşünsel öz gereği belirleyebilecek, dönüştürebilecek, toplumca meşru yetkesi kabullenilmiş bir seçkin eğilimden mümkün olduğunca korunmalıydı. Kendiliğinden ayrıcalıklı bir düşünsel etkinlik, toplum tasavvurunda olduğu kadar deneyiminde de gerçek eleştirel bir bakışı dışlama tehlikesini içerebilirdi. Düşünsel etkinliği, ama belirgin bir kurgulama gücüne sahip olması nedeniyle özellikle sanatı toplumsal gerçekliğin dışında bir şey olarak betimleme eğilimi buradan kaynaklanmaktaydı. Bu dışta belirleme sayesinde sanatın toplumsal gerçekliğe müdahalesi engellenmiş olurdu⁵. Amerika'daki kutsallaşmamış entelekt sayesinde Adorno'nun tarif ettiği uzaklaşmanın mümkün kılındığı düşünülebilir; oysa özellikle yirminci yüzyılla birlikte,

Avrupa'daki köklü burjuva entelektüalizminin yerini daha gizli bir hükmetme stratejisi almıştı: Düşün ürünlerini mekanik olarak yeniden üretebilen standartlaşmış bir kitle kültürü.

Amerika, bir yandan entelektüel ayrıcalığa yer vermeyen bir işlevselcilik üzerine kültürünü harmanlıyor diğer yandan böyle bir seçkinliğe gerek kalmadan, toplumsal gerçekliği belirlemek bir yana, onun içinde mayalanan bir yapı oluşturuyordu. Bu, kitleleri ortalama kültür potasında buluşturan, endüstriyel üretimin bütün katılığı ve çelişkileriyle sarılmış bireyin gündelik yaşamını tanıdık deneyimlerin stilize yapıntılarıyla çevreyip sıradanlığın, yinelenmenin erdemini vurgulayan kültür düzlemi, kuşkusuz merkezinde temel bir ideolojik çekim alanı barındırmaktaydı. Bu ideolojik işlev, yalnızca içinde yaşanan toplumsal gerçekliğin doğallaştırılması için kullanılan bir araç değildi; aynı zamanda bilinçlerin, mevcut üretim ilişkilerinin yeniden üretimi için vazgeçilmez önemde olan bir imge sisteminin içinde biçimlenmelerini sağlayan bir söylem inşası süreciydi. Amerika'nın, tüm kitle kültürü ürünlerinden akıp giden imgelerinin sürekli beslenmelerinin altında, 'başarı' efsanesinin ayakta tutulma zorunluluğu vardı. Böylece hem genel bir Amerika imgesi yeniden üretiliyor hem herkesin kendi Amerika'sının bu ana imgeye atıflı biçimlenmesi sağlanıyordu. Birincisi, Amerika'nın umutlar içeren, fısıltılar vaad eden düş-ülkesi olmaya devam ettiğine dair bir kanıt oluştururken, ikincisi, her ayrı yaşam deneyiminin, varlığını ve özellikle 'sanslarını' bu genel imgenin cinsinden algılamasını sağlıyordu. Bütün kitle kültürü mecraları bu Amerika kavramsallaştırmasına eklemlenen ürünlerle, Amerika'nın içinde ve dışındaki herkesin o özgürlük temasına yaslanmış düş-ülke imgesinde buluşmasını hedefliyordu. Ancak sanat, tarih boyunca uzlaşmacı olduğu kadar muhalif de olmuştur; onu sanat yapan da aslında bu sıradan ve bildik olana karşı koyma gücüdür. Yaygın bir düşsel Amerika imgesi yeniden üretilirken, bu imgeyi yerle bir eden pek çok ürün de ortaya çıkmıştır; alışlageldik standart sanatın dilini kullanmadıkları için kitleleri korkutan ürünlerdi bunlar; yok saymaya, hatta algılamamaya varan bir korkuydu bu. Çağdas sanatın gücünü ve güçsüzlüğünü bir araya getiren dışlama eğilimine karşın, öncü sanatçıların katkıları olmasa, kitlelere dayatılan bir çok konuda olduğu gibi, kurgulanmış Amerika imgesinin de aslında ne denli çoğul, bakışa göre değişen, çelişkilerle dolu, hepsinden öte kırılğan olduğunu anlamak olanaksız olurdu.

Amerika imgesinin müziğe izdüşümünün en bilinen örneği kuşkusuz Antonin Dvorak'ın "Yeni Dünya'dan" senfonisidir. Kulaklara ve dillere kolayca takılan ana tema ve armonik

³ Jean BAUDRILLARD (1993). "Hyperreal America", *Economy and Society*, c.22, sayı 2, Mayıs, s.246

⁴ Theodor W. ADORNO (1969). "Scientific Experiences of a European Scholar in America" in D. FLEMING & B. BAILYN (der.), *The Intellectual Migration: Europe & America 1930-1960*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, s.367

⁵ Besim F. DELLALOĞLU (1995). *Frankfurt Okulu'nda Sanat ve Toplum, Bağlam Yayınları, İstanbul*, s.46

konvansiyonları ihlal etmeyen orkestra dokusuyla, sık çalınan, sevilen, tercih edilen bir yapıttır. Dvorjak'ın Yeni Dünya'sı, genel olarak bir esinleniş Amerika'sıdır; özellikle bakır üflemelilerin yarattığı dinamizm, yaylıların zaman ve mekânı olabildiğince genişleten derinliği sürekli pekiştiren hacimli akış içindeki gizli vekar, endüstriyel mekanikleşmenin sildiği özgüllüklerden, yok saydığı yoksulluktan çok, gökdelenli silüetlerde, geniş topraklarda, Grand Canyon'da, Beyaz Saray'da, Lincoln Anıtı'nda, Özgürlük Heykeli'nde somutlaşan bir Amerika'dır. Oysa müzik, yirminci yüzyılda yeni ses okyanuslarına açılmaya başladıktan sonra, biçimsel yeni bir donanım, çok katmanlı ifade olanaklarının yanı sıra, özgül muhalif söylemlerin yeşerebilmesine öncülük eden bir yapı da kazanmıştır; bu nedenle Dvorak'ın, hayal edilenin yaşanana hâlâ üstün geldiği, göçmen akınlarının sürdüğü bir dönemde yazdığı senfonisindeki Amerika imgesiyle, kendileri de entelektüel göçün bir parçası olan Ernest Bloch'un ("America") ve Edgar Varèse'in ("Amériques") Amerika imgesi arasında çok köklü farklılıklar olması doğaldı. Çağdaş müziğin, kadri pek bilinmemiş, yer yer göz ardı edilmiş yalnız devi Edgar Varèse, oluşturduğu müzik diliyle, benzersiz bir anlatımı yakalayabilen az sayıda besteciden biridir. Verimi çok bol olmasa da, her biri ayrı özgünlükteki yapıtlarıyla yoğun ve düşünsel boyutlar içeren bir üslubu, kitlelere değilse de, kaliteyi gözetken bir dinleyici topluluğuna ulaşabilmiştir. Ancak, çok anılan, çalınan, anımsanan bir besteci değildir, Varèse. Anlatımdaki özgünlükten öte, teknik açıdan da cesur ve yenilikçiydi: Canavar düdüğünü orkestra sesleri arasına sokan ilk besteciydi. Tınıyı kendinde bir görüngü olarak değerlendiriyordu; notalarla değil seslerle müzik yapmayı isteyenlerin öncüsüydü; zaten, somut müziğe açılan yolu da böylece döşemiş oluyordu⁶. Vurmalı çalgılara orkestra içinde özerk bir var oluş alanı açan Varèse, yeni tınılar yaratmada öncü olduğu kadar yeni bir kompozisyon zihniyeti oluşturmada da farklı bir yerde konumlanmaktaydı. Şiddeti yüksek disonan akorlardan, özellikle üflemeli ve vurmalı çalgılar için o güne dek alışılmadık karmaşıklıkta polifonik dokulardan, sürekli gelişme içinde olup bir türlü tamamlanmayan cümlelerden oluşan bir müziği, Varèse'inki; ancak ne hiçbir yere varmayan kromatizmlerden oluşmuş, sonu gelmez ezgi ayrışmalardan oluşan bir salt süreğenlik söz konusuydu, ne aşırı vurgulu, bolca *fortissimo* çınlayan akorların armonisinden *sui generis* bir üslup yaratmak amaçlanıyordu; daha çok, iyi kurgulanmış, hesaplanmış, şiddetin, teknik güçlüğü kendi erekselliğini kurduğu bir entelektüel derinliğe açılan bir müziği. Kimi yerde buğulu, puslu bir arka-plan oluşturan bakır üflemeliler, birkaç ölçü sonra, sakın akan ezgi katmanlarını kırbaçlayabiliyordu; ya da git gide sıkışarak

hızlanan parçalı ritm örüntüleri, vurmalı çalgılardan, o sıra en beklenmedik olanından (örneğin, görece yüksek perdelerde seyreden trampet, ksilofon ve ziller arasından, birden bire fazla dipten patlayan orkestra davulu (*grosse-caisse*)). Varèse'in müziğinde trompet, pek nadiren olabildiği kadar dingin, yeri geldiğinde ise her zaman olduğundan daha parlak tınlayabiliyordu; bu parlaklık, şiddet (şantansite) ya da vurgulamadan kaynaklanmaktan öte, çalgının o örgü içindeki özel bir kullanımından türemekteydi. Klarinetin kaygan ses eksenini, kıvrak geçişleri duyurmaktan çok, birden bire yırtılan kağıt duvarlardan fırlayıveren mekanik kuşların fazla köşeli şakımalarını yansıtmaktaydı. Bunun gibi bir çok çalgı hem çok bildik kullanımları içinde hem bunların açıldıkları anlam evreninin çok dışında bir şekilde kompozisyona katılmaktaydılar. Frank Zappa'nın deyişiyle, 'fantastik olan, normal çalgılar için yazarken, onlardan, kimsenin o güne dek düşünmediği gibi sesler çıkarabilmesiydi.'⁷ Varèse'in müziği karmaşık bir müziği; karmaşanın müziği değil. Varèse'in müziğindeki karmaşıklık, gerçek bir entelektüel titizlikten ve sentetik bir bakıştan kaynaklanır; karmaşık yazının, orkestra kalabalığının darmadağın disonansı içinde boğulmak anlamına gelmediğini göstermek için, çalgı topluluğunun bulunmadığı, solo flüt için yazılmış *Density 21.5*'i dinlemek bile yeterli olabilir. Bu son derece yalın yapının içinde dahi, kestirilemez bir ritm örüntüsü, akışkan ama dengesi sürekli bozulan ezgi düzeni (küçük aralıkların ardışık eklenişinin uzun değerli, büyük sıçramalarla ulaşılan üst notalara bağlanması gibi) gözlemlenebilir; karmaşıklık, bestecinin zihnindeki karmaşadan değil, yaşamın karmaşasını algılayışındaki çok katmanlılıktan beslenmekteydi. Varèse'in sanatı, bu nedenle, dünyayı 'nizam ve esaslar'dan ibaret gören kitle insanı için fazla donanımlı bir itiraz oluşturmaktaydı. Biçim ve içerikte getirdiği yeniliklerin yanı sıra, Varèse, daha çok yaşamın algılanışında köklü bir yöntem değişikliği önermekteydi. Bu da yirminci yüzyılda kitle lanetine uğramış besteciler arasında bile özel bir sürgüne gönderilmesi için yeterli nedendi elbette.

Varèse'in Amerika'ya göçü siyasi olmadığı gibi, ana entelektüel göç dalgalarının da öncesinde olmuştur; Avrupa'da farklı kentlerde farklı besteci ve eğilimleri tanıdıktan sonra, Yeni Dünya'nın seslerini duymak amacıyla oraya göç etmeye karar vermişti. Elektronik müzik üreticileri tasarlayan ilk mucitlerin çoğunun Amerika'lı olmasının bu göçte payı olup olmadığını bilemeyiz; ancak Amerika'ya göçle birlikte, Varèse'in yeni bir ses evrenine açıldığı kesindir. Önceki verimlerinin, iradi olarak olmasa bile, kayıp olduğu göz önüne alınırsa, ironik bir şekilde, Varèse'i Amerika'yla anmak pek yanlış olmaz. Nitekim, aynı ironinin uzantısı

⁶ "Edgar VARESE, Biographie", <http://perso.club-internet.fr/ciborne/varese.html>

⁷ John DILIBERTO & Kimberley HAAS (1981). "Frank Zappa on Edgar Varèse", *Downbeat Magazine*, 21 Kasım

olarak, bilinen ilk yapıtının adı da "Amériques"di ("Amerika'lar"); "Amerikan rüyası"nın ne denli çoğul olduğunu Varèse, en başında anlamıştı.

Amériques, çok parçalılığın, süreksizliğin, yeniliğin ve tükenişin bir aradalığının, kısacası çelişkinin müziğidir. Müziğin genel kuruluşu, sakin, dingin, ama düzensiz ritm ve ezgi örüntülerinin hızlı yinelenmeler ve/veya disonan sıkışmalar içeren sestem duvarlara çarpmalarıyla belirginleşir. Varèse, bu farklı şiddet, vurgu, armoni, ritm, ezgi formlarını, bir çok bestecide görüldüğü üzere, çalgılar arasındaki, çoğu zaman geleneksel olarak kabul görmüş şekilde, rol dağılımına göre yapmaz; böyle bir ayrışmanın özündeki toplumsal işbölümünün esaslarına kökten itirazı olan bir müzik tasarlıyordu, o. Hangi çalgının ince, duygusal (flüt, keman: ideal kadın), hangisinin kıvrak, ateşli (obua, klarinet: düşsel kadın), hangisinin uçarı, ele avuca sığmaz (pikolo: çocuksu kadın), hangisinin ciddi, ağır başlı (trombon, viyola, viyolonsel: ideal erkek), hangisinin otoriter, buyurgan (tuba, timpani, kontrbas: sert erkek), hangisinin komik, eğlenceli (fagot, trompet: güldüren erkek), hangisinin 'ince ruhlu' (arp: erkeksi kadın, korno: kadınsı erkek) olduğunu, gizli bir anlaşmayla bilindiği bir dinleme düzlemine de bir karşı çıkıştı Varèse'in müziği. Bütün bu geleneksel rollerden çalgıları kurtarıp onları nötrleştirerek kendi karmaşık yazısının birincil durakları haline getirmişti; ne de olsa çalgılar sesin doğrudan kaynağıydılar. Üstelik Varèse, 'zırtapoz takımı' addedilip marjinallikten başka role çıkamayan vurmali çalgıları baş tacı etmiş, onlara, bir ana yapıya 'eşlik' etmektan öte, kendi özelliklerini sergileyebilecekleri geniş bir alan açmıştı. *Amériques*, bütün bu özgün müzik düşünüşünün somutlaştığı en incelikle dokunmuş yapıtlardan biridir. Parçalı akış, hiçbir taktik unsurun anlamsızca aşırı kullanılmadığı, her sesin ölçülü bir işlevsellikle işitildiği, ama biçimselliğin uçlarını zorlamadan da köktenci olunabileceğini kanıtlayan bir kompozisyonu bütünleştirir. Varèse'in dramı da zaten buradaydı; o ne gelenekçiler kadar kitlelerin bildik beğenilerini oksuyor ne yenilikçilerin biçimciliği amaç haline getiren tepkiciliklerinin bir parçası olabiliyordu; gerçek bir entelektüel yalnızlıktı bu. Bu yalnızlık, bu kimsenin dinlemeyeceğini bildiği müzikler yazmanın sıkıntısı yüzünden, 1940'tan 1955'e dek bestelemeye ara verdi; dönüşü yine olağanüstü bir şekilde, çok ses getiren *Déserts*'le (Çöller) olmuştu; elektronik müziğin babası olarak taltif edilmesinde bu yapıt önemli bir yer işgal eder; ardından, 1958'de, ünlü *Poème électronique* gelecekti. Yine de Varèse, 6 Kasım 1965'de New York'da, ardından *Nocturnal* ve *Nuit* adlı iki tamamlanmamış beste bırakarak seksen üç yaşında öldüğünde, bunun ne denli büyük bir ustanın kaybı anlamına geldiğini idrak edebilen az sayıda insan vardı.

Amériques'in biçimsel okunuşunun altında, ideolojik bir

deşifraji da mümkün olabilir: Yapıt, kendi başına ve kendisi için bir bütünlük olmaktan öte, Amerika görüngüsünün eleştirel bir betimlemesini de yapmaktaydı. Düşle gerçek, söylemle gerçek deneyim arasındaki çelişkiyi sürekli vurgulayan bir düşünce salınımları bütünü sergilenmekteydi. Her şiddet yükselişi, görece daha fazla ve belirgin disonan yoğunlaşma, kitlelere, standartlaştırılmış/standartlaştıran kültür aracılığıyla telkin edilen Amerikan rüyasının pek de öyle iddia edildiği gibi olmadığını bağırmandan söyler. *Amériques*'i bütünüyle bir karşı-Amerika kurgusu olarak da düşünemeyiz; zira aynı zamanda, bu sürekli dağılıp bozulan, çözüme ulaşamayan gelişmelerle dolu betimleme, Amerika'nın barındırdığı çeşitliliği, Avrupa'nın yer yer kasvetli oturmuşluğuna karşı ürettiği heterojenliği de dile getirir aslında. Her yeni cümle başlangıcında, aslında, Amerika'yı oluşturan etnik kimliğin, bütünsel bir oydaşığa izdüşümünü hissettirir. Amerika, iç içe geçen çelişki halkalarından oluşur: Bir yandan, tek düze, standart bir ortalama kültür diğer yandan yenilenmenin olanaklarını içeren bir dinamizm; bir yandan bir genel yaşam ilkeleri bütününde buluşma gereği diğer yandan özgül yaşam halkaları kurabilme olanakları; bir yandan bireyin tekil başarısı diğer yandan bütünlüğe duyulan inanç. Üstelik her yaşam biriminin deneyimlediği farklı bir Yeni Dünya vardır; herkesin kendi Amerika'sı.

Keşfinden bu yana Amerika, belki de kaldırılabileceğinden çok fazla mitle yüklenmiştir. Onları sır perdesi olmaktan çıkarıp çelişkiler bütünü olarak göstermek için Avrupa'nın siyasi yetkenciliklerinden ya da kültürel etnosantrizminden kaçan entelektüellerin yol göstericiliği gerekti. Amerika'nın çoğulluğunu, zenginliği, fırsatları olduğu kadar yoksulluğu, sefaleti olduğunu, buna karşın çoklu yapısı, çelişik yaşam biçimlerini barındırdığını, ama hepsinin altından, sözcüğün bütün anlamlarıyla şiddetli bir dinamizm akıp gittiğini, önemli ölçüde göçmen entelektüeller anlattılar. Varèse'in yapıtının başlığı bu nedenle "Amerika'lar"dı; Varèse Amerika'ya göç etmese herhalde hiçbir zaman "Europes" (Avrupa'lar) adında bir yapıt yazmayı düşünmezdi.

Amerikan Düşesi

Derya Erkenci

deryaerkenci@yahoo.com

Umutsuzca
Madonna'ya aşıksındır;
sanki dinsizim desen
bile aslında
Hıristiyansındır.
Amerika'nın koyduğu
ambargo kelimesinin
yuvarlak ünlüleri altında
ezilirsin, aşağılanmışlığını
unutasın diye serbest
kalır kapsülleri çizmeme
suretiyle evinizde haşhaş
ekimi. Bu yüzden kafan
doğuştan güzeldir.

Artık, sokağın karanlık uzunluğunda ben, ince mavi floresanla aydınlatılmış ve ustalıklı bir zanaatkarlıkla hazırlanmış, üzerinde Prestij Bay-Bayan Terzisi yazan soluk tabeladan başka hiçbir varlığa yakınlık duyamıyorum. Seslerimizin henüz kalınlaşmadığı zamanlarda, acımasızca dalga geçtiğimiz taklit ürünlerden oluşturulmuş dev bir depo-arşivde, suni yemle demlenmiş çiftlik levrekleri, göz kamaştırıcı yalazlanmaların can acısı dindirici sarhoşluğuyla alın yazımı siliyor. Genç öldüm, biliyorum. Annem bir meyve perisiyken, babamın henüz bıyıklı genç kucağında İguana Geceleri'nde Ava Gardner tarafından vuruldum. Marshall yardımı propaganda filmlerindeki gibi, boş vakitlerinde pikap dinleyip dans eden bir Amerikan ailesiydik biz, bütün beyaz eşyalarımız yüzon voltdu. New York dendiğinde aklıma, ada köylüsü pansiyoncuların ayçiçeği artıklarıyla yaşayan biçimsiz ağızlı oğulları gelirken, şimdi delirmiş arzular içerisinde kavru lan cesaretsiz bir yürekle, malzemesi kaliteli ve bir türlü eskimeyen Amerikan malı yiyecek ambalajları reyonumdan paçayı sıyrabilmek uğruna, dalgaların tıpkı benim gibi döve döve uslandırdıkları kaya aralıklarında çökelen tuzlarını, nüks eden beyin yaralarım a bastırıyorum. Uyurken ağlamamaya çalışın. Gözlerinizle konuşunuz, anlaşınız. Çünkü yerellik, giriş kapısının görüntüsü insanı kahreden bir saklı kenttir. Sen kedi beslersin, O ise sürekli hazır bir bavul büyüdür. Hep gitmiş birine alışınca zordur, derin uykular içerisinde kaybolmak. Gidince, zaten askerler yönetime el koyar, çocukların muhakemelerinde sevilen sokaklar bir gecede Golem'e dönüşür. Baban ölse belki artık körsündür, ama O giderse hiç olursun. Bilimsel planlanmış, yaygın metro ağları, sandelyede oturarak her şeyi bilenlerin bir türlü karşı koyamadıkları televizyonu kapatma isteği sıkıntısına karışır. Yastığa başınızı koyduğunuzda, bu modernist kabusun siyah-yeşil negatiflerini görürsünüz. Küçük burjuva gençlerinin yaz boyu süren sonuçsuz tavl a tunuvalarında, oyunu kazanması artık imkansız gözük en tombul çocuklar için hazırlanmış bir tamlamadır Amerikan Düşesi. Hayatın acılı bonusları olarak yaşanan ihtiyaç dışı iç daralmalarında, hazırlıksız yakalanıp farkına varırsınız, Dü ve Şeş kelimeleri aslında Farsça'dır, siz sadece Beşiktaşlı'sınızdır ve Amerika size onikibin kilometre uzaklıktadır. Kim, hangi Yankee'dir? Ve nasıl, nereye Go Home'dur? Efsaneye göre, her çocuk Müslüman doğar ve sonradan Amerikalı olur. Marika Amerika'ya gider, dibe vurmuşluğu afyon sakızına dönüşür. Tanrı, kader senaryolarının fındırdek olay örgüleriyle, insanlık tarihinin tüm acıları göğsüne saplanmışçasına kendine acıyan oryantalistlerin özgüven kapsüllerini, numaralarla anılan ve rögarlarından artistik su dumanları süzülen isimsiz caddelere bırakmıştır nedense? Bu varoluş bilgisine, televizyonda Sit-com izleyerek vanılır. Espri sonlarını süsleyen kahkahalar, kırk bin kişinin ölüm haberini aldıktan sonra bir daha ağlamadan sevişemeyen sonu ümitsiz aşkları, kurgulanmış öteki hayatlara çağırır. Bu davetten cep telefonunuzu kapatarak kaçamazsınız, özel dedektif diye belleğinize oturan görüntü, sivri çeneli, yağız Amerikan oyuncuların bir toplamıdır. Biz ailecek, kendi kendimizin taklidi olduğumuza inanırız. Turistik cisimlerle dizi filmlerin arasında volta atan bir hayatın kursağında, alın teri karşılığında Amerikalı bir şirketten kazanılmış lokmalar durur. Babanın ilk otomobili Cadillac niyetiyle alınmış bir 56 Chevy Sedan'dır. Annenin sulandırılmış süttozu içerken çekilmiş okul fotoğrafları vardır. Kardeşin, anımsamak yerine Flashback der! Seni sesiyle büyütmüş Amerikan malı buzdolabı, kırk yıldır sinir bozucu bir kaliteyle çalışır. Dayın John Wayne'e "Con Wayne!" der. Umutsuzca Madonna'ya aşıksındır; sanki dinsizim desen bile aslında Hıristiyansındır. Amerika'nın koyduğu ambargo kelimesinin yuvarlak ünlüleri altında ezilirsin, aşağılanmışlığını unutasın diye serbest kalır kapsülleri çizmeme suretiyle evinizde haşhaş ekimi. Bu yüzden kafan doğuştan güzeldir. Elinde çubuk, hazır matiz çıkmışsındır annenin mitrasından. Hiç inanamıssındır zaten Natalie Wood'un kaza sonucu tekned en düşüp öldüğüne, güvensiz çehresiyle karısını denize iten Robert Wagner, erken bunayan geçmişlerimizin katilidir.

seytanminaresi

Kaç Bilinmeyenli

Pınar Türen

pturen@yahoo.com

Denklemsin Sen?

Kaç Bilinmeyenli

Denklemsin Sen

Amerika?

Ya da Bir Avuç Suda

Fırtına mıdır Tüm Bu

Kopartılan?

Coğunuzun, "neden çok bilinmeyenli bir denklem olsun ki", ya da "ne gerek var bu Amerika'yı bu kadar büyötmeye" dediğini duyar gibiyim. Kim haklı, kim haksız bilemiyorum; ne Amerika'yı göklere çıkaran, ne yerin dibine geçiren, ne de her yönüyle inceleyen bir yazı yazmak gibi bir amacım asla yok. Amerika'nın bende bıraktıkları ile de kimsenin ilgilenmediğini zannetmiyorum (bunu yapan yeterince çok kişi var zaten). Amerika üzerine fazla düşünmek ve kafa yormak, gereksiz yere paye verme, dünyanın geri kalanı hatırı sayılır yüzdesine hakaret, insan haklarına ve özgür milletlere müdahaleye övgü, hatta abartılı dalkavukluk olarak yorumlanabilir ve bu çok da haksız olmaz. Aslında hepsi doğru, ama bir gerçek var ki Amerika bir garip denklem. En zengin insanların ve en fazla evsiz yaşayanların, demokrasi havarisi bir sosyalist, sömüren dost, demokratik ama emperyalist, küçük insanlar için rüya üretim merkezi Amerika...

Amerika dediği zaman herkesin aklına neyin geldiği malum, üstünde durmaya bile gerek yok, 'ama Güney Amerika da var, Orta Amerika da var; hatta dünya kültürünün en eski ve inanılmaz zenginlikte kültürleri nice izler bırakmış oralarda' demeyin. Elbette onlar da var ama postmodern ve görece olarak ultra teknolojik dünyamızda tek bir Amerika var! Dünyanın neresine giderseniz gidin, Amerika deyince size verecekleri cevap üç aşağı beş yukarı aynıdır: Liderdir, sömürdür, koruyan veya gardiyandır, her şeyde bir numaradır, filmleri bol aksiyonlu orta direği çok mutsuzdur; en iyi Cola'yı, en büyük arabayı, en hızlı uçağı, en gösterişli binaları, uzay yolculuklarını yapandır.... Amerika ne bir kıta ne de bir ülke; artık o bir kavramdır.

O kadar uzun yıllardır Amerika dünyanın doğal lideridir ki, soğuk savaş dönemini ve Doğu Bloğu diye bir şey olduğunu bile neredeyse unuttuk, dünyanın değişik bir ülkesinde önemli bilimsel buluş olunca veya filmi tüm dünyada hasılat rekoru kırınca hayretler içinde kalıyoruz. Bir Amerikan vatandaşı canı pahasına (mesela Hintli birkaç kişinin denemeye çalıştığı gibi uçağın kanatlarına saklanıp) başka bir ülkeye iltica etmeye çalışsa küçük dilimizi yutabiliriz. Aslında dünyanın her zaman baskın gelen bir lideri vardı. Bir zamanlar Roma İmparatorunun borusu öterdi; Büyük İskender o kadar çok yere egemendi ki savaşın istila edecek yer bırakmamıştı; İngilizlerin biraz daha fırsatı olsa tüm dünyayı sömürgeleri yapacaklardı; Osmanlı padişahları üç kıtayı yönetmişlerdi. Ama hiçbirisi bu kadar demokratik görünüp emperyalist olmayı, dostça ve savaşmadan içten fethetmeyi ve dünyayı aklın getirdikleriyle yönetmeyi başaramadı. İşte bu bakımdan Amerika bir ilki başarıdır. Kültürünü satarak, eğitim vererek, eğlence filmleriyle beyin yıkayarak, teknoloji ile bağımlı hale getirip daha fazlasını ileride söke söke almak üzere önce para dağıtarak, kısaca aklın savaşıyla dünyayı elinin içine almış bir yapıdan bahsediyoruz. Elbette gerektiği durumlarda kaba veya nükleer güce başvurabilir ama Vietnam savaşı hariç hangi Arka Bahçe savaşı dünya devletleri tarafından durdurulmaya çalışıldı veya ayıplandı? Balkan milletleri yana yaşayabilmek, her daim hazır bomba Orta Doğu patlamamak, irili ufaklı bir sürü ülke dengeleri bozmadan varlıklarını devam ettirebilmek için ona muhtaçlar. Herkes de bal gibi bunu kabullenmiş durumda, tarihin diğer evrelerinde olduğu gibi güçlünün dediği oluyor. Arkada veya apaçık önde yatan sebepler, beni ve bu yazının amacını aşan dengeler, karanlık güç savaşları, paranın tuzakları... Gerçek sebep ne olursa

Zippolar Hakkında...

Ho Chi Minh City'nin sokaklarında; turistlere, hatıra avcılara, koleksiyonculara sadece birkaç dolara mal olan Amerikan tüketim kültürünün en tanınmış sembollerinden Zippo marka çakmaklar, Vietnam savaşı sırasında Amerikan askerlerinin sigaralarını ve köyleri ateşe vermelerini sağlamış. Üstlerine kazınanlara şiddetin en vahşisine şahit ve alet olmuş savaşanların çılgınlıkları: Duy bizi Amerika!

yanlışpusula

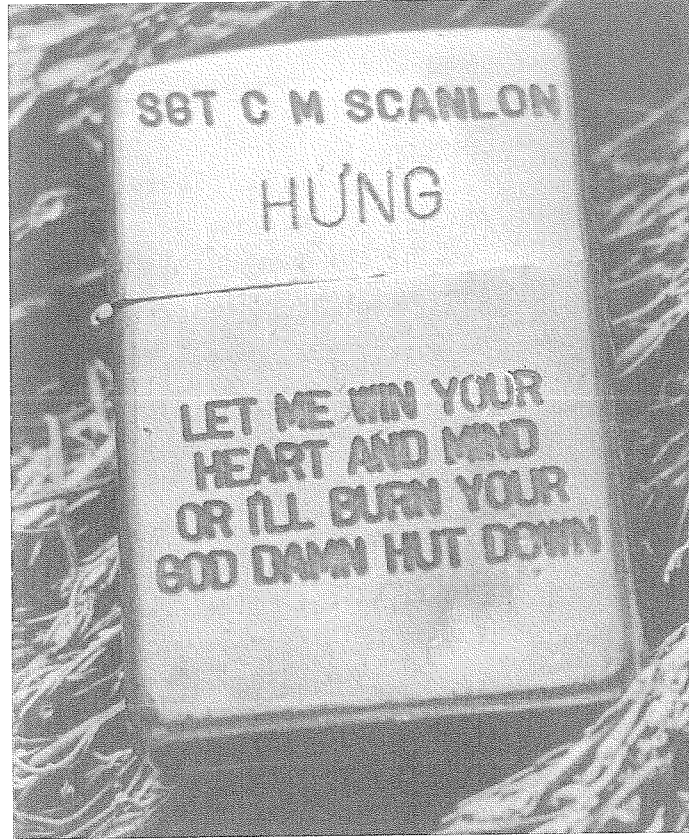
olsun (hatta muamma yazar Travenian'ın Şibumi'de yazdığı gibi arkada bir Arap Şeyhi bile olsa) sonuç ortada ve kimsenin de sesini yükseltecek hali yok.

Ah ne güzel ve yaratıcı komplo teorileri üretilebilir Amerika denklemi üzerine. Aslında Amerika'nın kendisi komplo teorisi gibi bir şey değil mi? Önceleri hırsızlara, kanun kaçaklarına, Avrupa'da istenmeyen insanlara, maceraperestlere, Avrupa'nın tekdüze savaşlarından sıkılmış zengin fakir binlerce hayalpereste, topraklarından zorla çekilip alınan Afrikalı siyah insanlara Yeni Dünya istem dışı da olsa yeni yaşamları için ev sahipliği yapmak durumunda kaldı. Tüm bu insan akışı hala devam ediyor, Avrupalı sanatçılar, Uzakdoğulu zeki öğrenciler, Meksikalı çobanlar, Çinli işçiler... Aklını ve bedenini Amerikaya hizmete sunmaya hazır her tür insan, cebinde rüyaları çantasında buruş buruş geçmiş, kalbinde heyecanlı umudu yasal veya yasa dışı yollarla akın akın geliyor ya da lotodan vatandaşlık çıkması için dua ediyor. Hayatının sonuna kadar kaçak yaşama, garsonluk yapan ressam olma, gece gündüz çalışma, ikinci sınıf insan olma pahasına geldikleri Yeni Dünya onlara artık içtenlikle ev sahipliği yapıyor. Çünkü Amerika liderliğini onlara, o umut yüklü hayallerinin peşinden koşan küçük insanlara ve geldikleri yerden taşıdıklarına borçlu olduğunu biliyor. Küstah bakışlı liderin binbir cehreye ve renge

bürünmüş, rahat olmasa da güçlü kucağına yerleşenler artık onun neferleri olarak yaşamlarını sürdürürken geride bıraktıkları hayatlarına belki hüznle karışık sevinç belki de hayal kırıklığına bulaşmış boş vermişlikle bakıyorlar. Ve birçok giden memnun ki yerinden geçmişini arayan, önceki hayatına ve gerçek evine dönene pek rastlanmıyor. Belki de Amerika büyüsü o küçük insanların tilsimli umutlarında saklı.

Büyükannesinden porselenin inceliğini öğrenen küçük Çinli, yoksul mahallelerinde büyüdüğü Amerika'da ilk porselen fabrikasını açıp dünyanın en zengin insanları arasına giriyor; köylerinde okul olmayan Ugandalı kız, ailesi ile geldiği Amerika'da ödül kazanan doktor oluyor; ülkesinde kitabı basılmayan yazarın kitapları Amerika'da milyonlar satıyor... Bu çok bilindik ve bazılarına göre saçmalaktan başka bir şey olmayan 'hayaller ülkesi' mitleri aslında Amerika denkleminin hiç de mütevazı olmayan öğelerinden biri ve belki de en gerçek olanı. Binlercesi hayallerine kavuşurken, yüzbinlercesi sıradan ama geldikleri yere göre daha iyi şartlarda yaşamlarına yeni ülkelerinde devam ediyor. Belki de işin acısı Amerika'nın insan yutmasından çok, bu dünyada yutulmayı istemek zorunda kalan milyonlarca insanın yaşaması. Ve bu gerçek, hayaller imparatorluğunu birkaç yüzyıldır beslemeye devam ediyor. 1741 yılında Amerika'da ilk dergiyi basan Benjamin Franklin'in

yanlışpusula

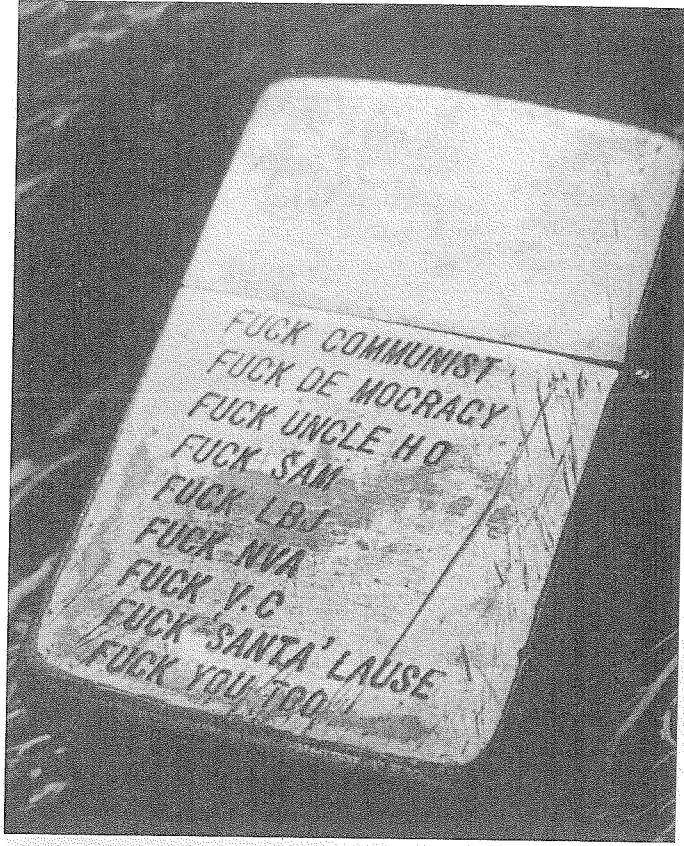
sadece babasının İngiltere'den göçüyle Amerikalı olduğunu öğrenmek kimseyi şaşırtmaz. Ailesi tam 300 yıl boyunca Londra yakınlarında bir çiftlikte yaşamış. Oysa o Amerika'nın en saygın bilim adamı, politikacısı, düşünürü ve yayıncısıdır. Franklin de diğerleri gibi kendi rüyasının peşinden gidiyordu, Amerikalıların bir dergi çıkması için ölüp bittiklerini zannetmiyorum: Dergi Franklin'in rüyasıydı ama onu yaşama geçirebilmek ve daha da önemlisi devam ettirebilmek Amerika'da mümkündü. Tanınmış kimyager Benjamin Silliman'ın 'bizim de sanat müzemiz olmalı' düşünden yıllar sonra Metropolitan Müzesi dünyanın müze amaçlı inşa edilmiş en büyük binası olarak 1880 yılında açılmış. Bugün 'tarihi yok onların' denen Amerikalıların tüm dünya kültürünü ve tarihini bir araya getirdiği müzeyi günde binlerce insan geziyor (2000 yılında müzeyi 5.2 milyon kişi gezmiş). Elbette sadece Amerikalıların rüyası yok. Osman Hamdi'nin de bir düşü vardı ve o da binlerce zorlukla mücadele vererek dünyanın en görkemli ve önemli müzelerinden biri olan Arkeoloji Müzesinin 1907 yılında açılmasını sağladı. Dünyanın en zengin Grek-Roma heykel ve lahit koleksiyonu dahil binlerce tarihi esere sahip nadide müzeyi kaç vatandaşımız gezmiştir acaba? Rüya gerçekte olsa bile meşruyetleri onları aktarabilmekte daha doğrusu aktaracak yer bulabilmekte yatıyor. Ve Amerika avladığı rüyaları gerçekleştirmeyi de kullanmayı da çok iyi

beceriyor.

Amerika'da yaşanan ve tüm dünyada onu tartışmasız lider yapan bilimsel çalışmaların özellikle 2. Dünya Savaşında yoğunlaşan ama her zaman devamlılık gösteren beyin göçüyle açıklamak yeterli olur mu? Elbette Amerika'nın bilim ve eğitimle ilgili her konuda zirveve oturmasında sadece kurnaz sistemin değil beyin göçünü de katkısı yadsınamaz ama gücü sisteme, bireyi bireyselliğine zarar gelmemiş sanırısı oluşturarak ulusa dahil etmede Amerikanın üstün başarısı tartışılmaz. İnsan aklının belki de en korkunç üretimi olan atom bombasının babası Einstein, hümanistliği, dehası ve eserleriyle hiç de korkunç bir insan değildi hatta dünyanın en önemli düşünür ve bilim adamlarındandı ama bu, atomun parçalanmasının bir bomba olarak binlerce insanın feci şekilde ölmesine, zararlı etkilerinin bir ülkenin topraklarını yıllarca terk etmemesine engel olamadı. Einstein Amerika'yı terk etmedi ama o bomba patladıktan sonra içine gömdüğü kederi onu hangi yalnız dağlara götürdü bilemeyiz. Amerika ise dünyanın efendisi olduğunu vahşetle kazıdı herkesin beynine.

Sanat ve Amerika elbette ciddi bir makale hatta kitap konusu olabilir. Kapitalizmin oluşturduğu fazla parasını nereye harcayacağını şaşırmış zengin orta ve üst gelirli nüfus kesimi sayesinde Amerika'da sanat tüketimi ve buna bağlı olarak

yanlışpusula

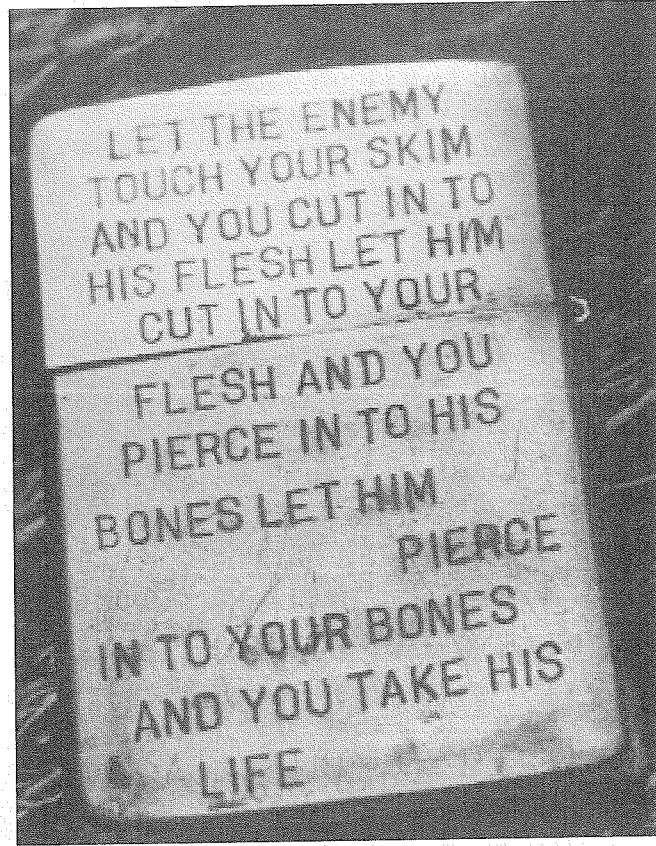

üretimi de abartılı boyutlarda yaşanmaktadır. Kitaplar milyonlar basar, filmler milyarlar kazanır, sokak aralarındaki bir resim galerisinde Picasso resimleri satılır ve bu örnekler abartılı boyutlarda arttırılabilir. Elbette bunda kötü hiçbir şey yok, bir kitabın milyonlar basmasında kötü ne olabilir? Üstelik sadece popüler ve edebiyat çevrelerinde suratlarına bile bakılmayacak kitaplar değil, ciddi edebiyat eserleri de abartılı satış rakamları yakalamış. Aynı şekilde Amerikan kültürünün üretimi aksiyon filmi mantığı ile yüksek tempo ile çekilen ve çoğuna 'uyduruk amerikan filmi' denen binlerce film arasından tüm dünya seyircisinin aşırı takdirini toplayan usta yönetmenlere ait birçok filmi her yıl zevkle seyrettiğimizi kaç kişi inkar eder bilemiyorum. Bu arada Amerikan bağımsız filmleri de dünya seyircisinin ilgisini çekiyor, sonuçta ortaya çıkan da dünya seyircisinin öncelikle Amerikan sinemasının ciddi bir takipçisi olduğu; dev sektörün sunduğu her şeyi anında tükettiği; sonra vakti kalınca ve canı isterse dünyanın geri kalan ülkelerinin filmlerine (kendi ülkesi dahil) göz attığı! Kimse daha iyisi varken kötüye rağbet etmez. Belki de beyin göçü o kadar abartılmış ki artık başka ülkelerde iyi film çekilemez olmuş veya hıza, yüksek tempoya, fazla kafa yormadan tüketmeye uyuşturucu gibi bağlanmış seyirciyi tatmin etmeyi görsel şov olanaklarında sınır tanımayan Amerikan film sektörü becerebiliyor. Tabii tüm bu laf kalabalığının

karşısına 'pazarlama' stratejilerinin tartışılmaz etkisini de eklemeliyiz. Her şeyin metalastığı ve süratle endüstrileştirilip tüketildiği Amerika için popart öncüsü olarak Andy Warhol'u çıkarmasından daha müthiş bir özet düşünemiyorum. Warhol'un dediği gibi 'Bu ülkeye ait en harika şey, Amerika'nın en zengininin temel olarak en fakirle aynı şeyi satın alabildiği geleneği başlatmasıdır'. Herkesin sanatı satın alabildiği ve tüketebildiği bir toplum, ve bu nedenle kendisini dolu hissedebildiği belki içi boş ama dışı güzel bir yanılsama. Yaptım, yine yaparım. Filmini de çekerim. Canım isterse oyuncuğunu da üretirim!

Bu da ne şimdi demeyin. Bu Amerikanın demokrasi anlayışı, bilimsel coşkusu, edebi tarzı, sistemin dışı vurumudur. Dedim ya küstahtır Amerika, tıpkı çok iyi kullandığı kapitalizm gibi. Bir kere gücü eline geçiren her şey ve herkes küstahtır. Amerika'nın otokritik diye adlandırılan her türlü eseri; filmleri, şarkıları, romanları, yasaları, yargıları ve protesto niyetine ortaya çıkan tüm akımları küstahtıktan başka bir şey değildir. İnsan Hakları Evrensel Bildirisine ilk imzayı koyandır ama idam cezasından asla vazgeçmeyecek olandır, siyasi mültecilere kucak açan ama kontrgerillaları besleyendir, silahsızlanmayı başlatan en büyük silah üreticisidir o. Amerikan filmlerinde özellikle zencilere karşı nasıl vahşi ve sistematik bir ırkçılığın

yanlışpusula

yaşandığı, medeni olmakla övünen Amerikanın hapisanelerinde nasıl işkenceler yapıldığı, uluslararası komploların nasıl örtbas edildiği, güç ve iktidar mücadelelerinin akıl almaz boyutları açık açık anlatılır. İzleyici afallar, kafalar karışır, Efendi kötü mü acaba yoksa onun da diğerlerinden farkı yok mu, peki ama tüm bunlar olup biterken neden koşulsuz ona teslim olmuş durumdayız? Neden herkes orada yaşamak, onun parçası olmak istiyor, neden onun gibi olacağız diye uğraşyoruz, neden tapınma boyutunda taklit etmeye çalışıyoruz? Neredeyse seri katilmiz yok diye bile ağlayacağız. Seri katil bile çıkartamayan bir ülke yeterince Amerikanvari değildir. Peki bizim de seri katilmiz olabilmesi için daha ne kadar uğraşmalıyız? Uğraşmalı mıyız? Neden uğraşyoruz?

Amerika kıtasına ilk yerleşmeye başlayan batılılarla birlikte, sanki ta o zamanlardan ileride ne olunacağı biliniyormuşçasına hedefler koyulmuş ve uygulanmaya başlamış. İlk hedef kitayı yerlilerden temizlemek olmuş ama kıtanın hiçbir yerinde Kuzey Amerika yerlilerine uygulanan toplu yok etme çalışması uygulanmamış. 1540 yılında Zuki kabilesine yapılan saldırıyla başlayan savaşlarda amaç Kızılderilileri yok etmektir. Toprakları paylaşmak, bölüşmek veya onları esir etmek değil: Toptan yok etmek. 1890 yılında Kızılderili katliamı sona erdiğinde kazanan Amerikalı denem karma gruptu (tam 100 yıl sonra Son Mohikanlı

filmiyle son kızılderililere ağıt yakıldı ve dünya toplu halde toplu katliama biraz geç de olsa ağlamayı ihmal etmedi). Hiç yaşanmamışçasına bir ırkı tüm izleriyle yok etmeye çalıştılar ve başardılar. Böylece bu toprakların gerçek efendisi olacak ve zaten hep onlarınmış gibi medeniyetlerini kurabileceklerdi: Açgözlülük ve yıkım medeniyeti.

Amerika denklemi bu kara leke ile zedelense ve tarihleri birçok leke ile dolu da olsa tüm yollar dönüp dolaşıp o garip denkleme çıkıyor: Senden nefret etmeyi, sırf sen olduğun için sana karşı çıkmayı ve sana rağmen seni sevmeyi seviyoruz Amerika.

Katilin katılmayın, sevin sevmeyin, inanın inanmayın, her ne yaparsanız, her nerede olursanız ve her kim olursanız olun, Amerikayla ilgili bir şeyi asla yadsıyamazsınız: O her ne ise her yerde! Amerika'yı bir casus edasıyla ve insanlık adına mühim bir görevi yerine getirircesine dikkatle yerinde inceleyerek izlenim ve değerli düşüncelerini kitaplara döken saygın yazar ve düşünürlerin söylediklerinin üstüne daha fazla ne denebiliriz bilemiyorum. Niezcthe yaşasaydı şöyle derdi 'İnsanlar kendi canavarlarını kendileri yaratır sonra da onlara taparlar, çünkü buna ihtiyaçları vardır'.

yanlışpusula

postexpress

ENTERNASYONAL ŞALALA • SAYI: 2001/02

HAZİRAN 2001 • 1.750.000 TL

"Önde lokomotif, arkada vagonlar,
sarsıla sarsıla ilerliyorlar..." E.K.

Amerika

Foucault'nun ölmeden önceki son mektubu Heidegger üzerineymiş. Bir gün, okumam için mektup klasörünü bana ödünç verebilirmiş. Çok yararlanabilirmişim bu mektuplardan. "Rilke'nin 'Genç Bir Şaire Mektupları' gibi bir şey çıkarabilirsin." diyorum. Hayır, mektupları yayımlamayı düşünmüyormuş şimdilik. "Neden mi? Çünkü Foucault'nun mektup arkadaşı olarak ünlenmek istemiyorum!"

1 . Foucault'nun mektup arkadaşı

Kütüphanede oturmuş mektup yazıyorum. Uzun boylu biri başıma dikiliyor. Hiç orali olmuyorum, sürdürüyorum yazmayı. Ben başımı kaldırıp bakıncaya kadar kıpırdamıyorum. Sonunda ben oluyorum pes eden. Kalemimi bırakır bırakmaz, bir dergi koyuyor önüme. Saçları, bacakları, parmakları, her şeyi uzun adamın. Bir otomobil reklamını gösteriyor bana, fotoğrafı iyice incelememi istiyor. Tam olarak neyi incelemem gerektiğini çıkaramıyorum. "Farketmedin mi?" diye soruyor. Hayır, farketmedim. Otomobilin jantlarındaki yansımalara bakmalıymışım. Evet, otomobili başka bir yerde çekmişler, sonra da bir şehir manzarasının içine oturtmuşlar. Ne var ki bunda?.. "Yansımaları silmeyi unuttular." diyorum. "Ben kandırılmayı sevmem!" diyor. Ne yapalım, sevmezsen sevmem.

Teklifsiz bir adam. Bir sandalye çekiyor yanıma. Adını soyadını söylüyor. Aynı bölümde okuyormuşuz. Ama derslere hiç girmezmiş; derslere harcayacağı vakti kütüphanede geçirme izni koparmış bölüm başkanından. "Nasıl kabul ettiler?" diye soruyorum saf saf. Hocalara 'göz attığım kitaplar', 'beğendiğim makaleler' gibi listeler hazırlıyormuş. "Seninle aynı soyadını taşıyan bir Fransız yazarı olacaktı." diyorum. Evet, tam isabet! O yazarın bilmem kaçınıc kışaktan torunuymuş. Yazarı nereden tanıdığımı da açıklamam gerekiyor. "Yanlış hatırlamıyorsam," diyorum, "eserlerinden biri Fransızca'dan Türkçe'ye çevrilen ilk kitaplardan." Müthiş keyifleniyor. "Şimdi Türkiye'ye gitsem tanır mı herkes beni?" diye soruyor. "Soyadın bazılarına yabancı gelmeyebilir." diyorum.

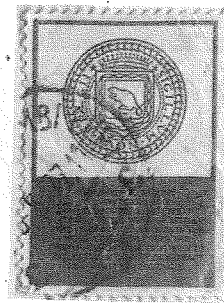
Söylediklerimi hemen, yan masada ders çalışan Uzak Doğulu bir çocuğa aktarıyor. Uzak Doğulu sabırla dinliyor bizimkini. Başını bir kaç kere sallayıp, tekrar kitaplarına dönüyor. Uzak Doğuluların özellikle askerliğini yapmış olanları çok tehlikeliymiş. Yeni arkadaşım, kulağıma bu bilgiyi fısıldadıktan sonra, "Başka yere geçelim mi?" diye soruyor. Masanın üstündeki ıvır zıvrımı taşımama yardım ediyor.

Gözlerden uzak bir masa seçiyor bizim için. Oturur oturmaz başlıyor yeniden anlatmaya. O da mektup yazmayı çok severmiş. Uzun yıllar Foucault ile mektuplaşmışlar örneğin. Dumezil babasının arkadaşıymış, o vermiş adresini. Foucault'nun ölmeden önceki son mektubu Heidegger üzerineymiş. Bir gün, okumam için mektup klasörünü bana ödünç verebilirmiş. Çok yararlanabilirmişim bu mektuplardan. "Rilke'nin 'Genç Bir Şaire Mektupları' gibi bir şey çıkarabilirsin." diyorum. Hayır, mektupları yayımlamayı düşünmüyormuş şimdilik. "Neden mi? Çünkü Foucault'nun mektup arkadaşı olarak ünlenmek istemiyorum!" Önce bir isim yapacak, daha sonra çıkaracakmış mektupları.

Dilimi tutamayıp soruyorum: "Ya hiç ünlenemezsen?.."

Kalakalıyor. Bu olasılık hiç aklına gelmemiş belli ki.

"Neyse, seni mektubunla başbaşa bırakayım." diyerek kalkıyor masadan. Bir daha da hiç yanıma gelmiyor.

Önce küçük bir mezarlığı gezdik. Yanyana dizili tahta haçlar, bir gün önce boyanmış gibi pırıl pırıldı. Her haçın üzerine, bir film kahramanının ismi yazılıydı. Dedğine göre, filmlerde ölen kahramanlardı bunlar. Ama bazıları hâlâ hayattaydı, hatırladığım kadarıyla.

2 ■ Alman tarafım

İşini baştan savarcasına yapacağını sanıyordum, ama beni gezdirmekten hoşlandığını farkettilim. Umduğumdan daha ilgili görünüyordu yaptığı işle; övündüğü bile söylenebilirdi. Gene de biraz ayrıntılı bir soru sorduğumda, heyecanlı bir açıklama yapmak yerine, hemen, bilmiyormuş ya da hiç umursamıyormuş gibi bir tavır takınıyordu. Cümleleri ardarda takır takır sıralayabilecek biri değildi, farkındaydım bunun. Sadece kısa, çarpıcı cümleler bekleyebilirdim ondan. Üzerine gitmeyeceğimi, bir sorun çıkarmayacağımı bildiği için, bana kibar davranıyordu sanıyorum.

Önce küçük bir mezarlığı gezdik. Yanyana dizili tahta haçlar, bir gün önce boyanmış gibi pırıl pırıldı. Her haçın üzerine, bir film kahramanının ismi yazılıydı. Dedğine göre, filmlerde ölen kahramanlardı bunlar. Ama bazıları hâlâ hayattaydı, hatırladığım kadarıyla. Bunu söyleyince, omuzlarını silktili. Bu sözümü beğenmeyeceğini biliyordum zaten. "Er geç ölecekler ama.." dedi. Haklıydı.

Oradan bir araba mezarlığına geçtik. Bunlar da, filmlerde kullanılmış arabalardı. Hepsini kovalamaca ya da kaza sahnelerinde görev almış. Fazla ilgilenmiş gibi görünmemeye çalışıyordum. Birden, bütün vücudunu kullanarak, bir film sahnesini oynamaya başladı. Görmediğim bir filmdeydi. Ben filmi bilmediğimi itiraf edince, oyunculuğunu daha da abarttı; benim bu itirafımdan sonra, daha keyifli bir biçimde oynuyordu.

Mezarlığın girişinde, çantasından çıkardığı bir tişörtü verdi bana. "Huston Fields Barınma Merkezi" gibi bir şey yazıyordu tişörtün üzerinde. "Şu ilerdeki binaya git, kapısını çal. Ben seni burada bekleyeceğim" dedi. Hiç itiraz etmeden söylediğini yaptım. Kapiyi yaşlı bir kadın açtı. Elimdeki tişörtü gösterdim. "Evet bu tişört bizim." dedi kadın. "Bütün ziyaretçilerimize veriyoruz. Yüzlerce var depoda..." Tişörtü elimden alıp, beden numarasına baktı, "bu size bol gelir, daha küçüğünü getireyim" dedi. Birlikte içeri geçtik. Tahmin ettiğim gibi, bir yaşlılar eviydi burası. Bir köşede Jack'i gördüm. Ta kendisi. Jack'in yanına gidip, kendimi tanıttım, onu ne kadar beğendiğimi anlattım. Jack, duyduklarından çok memnun olmuştu. Ancak çok usta oyuncuların becerebileceği, içten gelen bir minnettarlık gösterisi sergiledi oturduğu yerden. Övgülerimi sürdürdüm. Başka birinin böyle bir şey yaptığını görseydim, dalga geçerdim oysa. Biraz mahcup olmuşum bu kadar ileri gittiğim için.

Belki de bu yüzden, dönüş yolunda arabada hiç ağzımı açmadım. Kucağımda duran tişörte bakıyordum sürekli. Arabayı kullanan mihmandanım benim bu halimden hoşlanmış görünüyordu. Ara sıra ısıklık bile çalıyordu. Eve girdiğimizde mahcubiyetim kaybolmuş, keyfim yerine gelmişti gene.

Kahvemizi içerken Kiefer'in resimlerini gösterdi bana; teker teker her biri üzerine açıklamalarda bulundu. Alman olduğu için Kiefer'in ilgimi çekebileceğini düşünmüş.

Alman bir tarafım vardı galiba.

Afrikalı şaire iyice sokulup, "Yalnız," diyor, "AIDS ile ilgili bir iki dize ekleyebilir misin şiire? Mesela o sarı ışık yerine AIDS koysak nasıl olur?.."

3 . Sarı ışık

Afrikalı bir şair, İtalyan bir müzisyen, bir de ben. Tiyatro salonunun en ön sırasında sadece üçümüz, yanyana oturuyoruz. Arka sıralarda da otuz kişi kadar var. Bizim Afrikalı şairin şiirini okumak üzere, Broadway görmüş, orta yaşlı bir oyuncu çıkıyor sahneye. Şiir uzun mu uzun. Oyuncu üç dört dakikada bir şiiri kesip, Afrika ile ilgili kendi gözlemlerini, fikirlerini sıkıştırıyor araya. Böyle bitmek bilmez bir şiirle, izleyicileri çok fazla sıkmak istemiyor olsa gerek.

Afrikalı şair, oyuncunun yaptığı eklemelerden çok, şiirde sık sık geçen 'sarı ışık' deyişinin çok abartılı vurgulanmasından rahatsız. Oturduğu yerden 'sarı ışık, sarı ışık' diye mırıldanıyor. Bana doğru eğilip "Şiirden bütün sarı ışıkları çıkaracağım, ne dersin?" diye soruyor.

Mide gurultularını kaydederek bilgisayarda müzik yapan İtalyan müzisyen söze karşıyor. Bu şiiri kesin bestelemeliyim. İtalya'yı hep Afrika'nın bir parçası olarak görmüş zaten.

Afrikalı şaire iyice sokulup, "Yalnız," diyor, "AIDS ile ilgili bir iki dize ekleyebilir misin şiire? Mesela o sarı ışık yerine AIDS koysak nasıl olur?.."

4 . Kısa bir günlük

Öğrencilerimden biri, günlüğünü okumak isteyip istemeyeceğimi soruyor. "Uzun değilse okurum." diyorum. Kısa bir günlükmüş.

30 Ocak Perşembe - Geçen yıl kütüphane dendiğinde aklıma ne gelirdi. Bir takım yaşlı bayanlar oturmuş, kitaplara kasetlere etiket yapıştırıyorlar. Şimdi ben de kütüphanede oturmuş etiket yapıştırıyorum. Kütüphaneler hakkındaki görüşüm tamamen değişti. Bu görüşümde önyargılı olabilirim, ama sanırım bizim kütüphane müdürü dünyanın en tatlı müdürü. Teknik servis bölümünde çalıştığım için, daha çok diğer kütüphane görevlilerini görüyorum. Kütüphane ziyaretçileriyle ilişkim yok. Bu yüzden müdürle de sık sık konuşuyorum. Anlayışlı tavırları var. Bu herkese çok çekici geliyor. Kütüphaneye gittiğim her gün, en az bir kez güldürüyor beni. Hayranları o kadar çok ki. Her hafta eski iş arkadaşlarımdan, öğrencilerinden biri onu ziyarete geliyor. Sadece onu görmek için!

31 Ocak Cuma - İnsanlarla iyi iletişim kurmak için ne gerektiğini düşünüyorum. Kimseye benzemeyen biri olmak bu konuda önemli bence. Böyle birini de tanyorum zaten. Kimya laboratuvarı hocamız. Pazartesi ve Cuma günleri onu görüyorum. Onun bir gösterisini izleyince insan, kimyadan hiçbir şey anlamasa da, müthiş eğleniyor. Yolda görseniz adama ya musluk tamircisi ya da kamyon şoförü dersiniz. Ama termodinamikte ineklerden süt sağılması konularını öyle güzel birleştirip anlatıyor ki. Bugün pilleri anlattı bize. Elektronların nasıl hareket ettiğini gösterdi. Elektron gibi sınıfın içinde bir kösedan ötekine kostu durdu. Bu görüşümde önyargılı olabilirim, ama sanırım bizim kimyacı dünyanın en tatlı öğretmeni. Sözlü iletişimi öyle kuvvetli ki, en zor konuları bile hemen eğlenceli hale getiriyor. Sanırım insanlarla iyi iletişim kurmanın sırrını biliyor.

1 Şubat Cumartesi - Öğrenciliğim bitinceye kadar günlüğüme ara vereceğim. Bu günlüğün okulla benim arama girmesini istemiyorum.

Öğrencimin günlüğünde benden bahsetmemiş olmasına seviniyorum. "Güzel bir günlük. Sakla bunu..." diyorum.

<http://www.altkitap.com>. *Murat Gülsoy*: Gelecekçi ve aşırı kuşkucu bir atmosfer olduğu doğru. Bu içinden geçtiğimiz dönemin ruhuyla ilgili olsa gerek. Bir yanda bas döndürücü hızıyla bilim-kurgu edebiyatını solda sıfır bırakan bilimsel alanda ve **teknoloji** alanında gelişmeler, bir yandan 'büyük anlatı'ların hızla gözden düştüğü ve bireyin yalnızlaştığı bir toplumsal düzen. *Özge Baykan*: Edebiyat dışında fotoğraf ve müzik **ile** ilgileniyorum. Geniş Açık dergisinde fotoğraf yazıları ve altzine dergisinde caz yazıları yazıyorum. Her ikisinin de çok şey kattığını düşünüyorum; yaşama disiplinlerarası bakma yetisini kazandırıyor. *Tunçel Gülsoy*: Bence önemli olan insanlar arasında **gelişen** iletişim, internet de kitap de hepsi bu yolda birer amaç. *Leyla Şimşek*: Kültür çalışmaları **ve** ideoloji teorileri üzerine yaptığım okumalar, hem kuramsal çerçeveyi oluşturmamda, hem de haberlerin söylem ve içerik analizini yapmamda yol gösterici oldu. *Ayfer Tunc*: Soru suydu, bir insan yaşamakta olduğu zamanı yapan unsurları, **herkese**, herkes kendisiyle birlikte yaşadığına göre niye anlatsın? *Aysenur Akpınar* *Gönenc*: Anayasa ve yasalarda sivil toplumun önündeki engellerin bir ölçüde kaldırılması sonucunu doğurmuştur. Bunun ulusal olduğu kadar uluslararası gelişmelerle de ilgisi olduğu **açık**. *Ömer Madra*: Büyük yayıncıların **elektronik** yayıncılık sürecine ne gibi bir artı değer kattıklarını, yani varlık sebeplerini ispatlamaları gerekecek. *Adnan Kurt*: Bilim bence evet, romantik **bir** uğraştır. Bu öznel bir tanımlama olsa da, bilimsel süreçlerin en azından romantizme açık olduğunu düşünüyorum. *Ergun Kocabıyık*: Diyelim ki tamamen yanıldım, Hint-Avrupalıların Riemann ve Lobachevski'nin geometrileri gibi olacaktır: Gerçek dışı yapılar. Hiç de fena değil bu. Değiştirmem gereken tek şey **kütüphane** rafı: "romanlar" bölümüne geçerim o zaman."

Mektupları

"O zamanlar birbirimizin kanına susamamıştık. Böyle olacağını kim tahmin ederdi?" Bir an ikimiz de sustuk. Başını pencereye doğru çevirip, altımızda uçsuz bucaksız bir pamuk tarlası gibi uzanan bulutlara bakarak mırıldandı: "Akşamın alacakaranlığı dar sokağımıza inerken çatılardan yankılanarak penceremize ulaşan ve annemin söylediği yanık türküleri karışan ezan sesleri hala kulağımdadır."

Geleceğin Şerefine

"New York'lu musun?" diye sordu, oturur oturmaz. "Hayır," dedim, "İstanbul'luyum." "Ben New York'luyum da," dedi, biraz övünç dolu bir sesle. Henüz kemerimi bağlamamıştım. İstanbul-New York uçağındaydık. Bir kez daha günleri sayılı bir yolculuğun sona erişti, aklımda yine hoşçakal demek zorunda kaldığım dostlar, her saati önceden belirlenmiş koşturmalı yaşama geri dönüş... Fakat yol arkadaşımın beni kendi halime bırakmaya hiç niyeti yoktu.

"Türk olmalısın o halde" dedi. "Komşu sayılırsız. Ben de aslen Bosna'lıyım ama baba tarafım Sırp'tır. Bosna'da bir müslüman mahallesinde büyüdüm." Buruk bir sesle devam etti: "O zamanlar birbirimizin kanına susamamıştık. Böyle olacağını kim tahmin ederdi?" Bir an ikimiz de sustuk. Başını pencereye doğru çevirip, altımızda uçsuz bucaksız bir pamuk tarlası gibi uzanan bulutlara bakarak mırıldandı: "Akşamın alacakaranlığı dar sokağımıza inerken çatılardan yankılanarak penceremize ulaşan ve annemin söylediği yanık türküleri karışan ezan sesleri hala kulağımdadır."

Ak saçlı, altmış yaşlarında görünen, dinç bir kadındı. Hafif bir makyaj yapmıştı. İnce uzun parmaklarında, geçmiş zamanların, başka coğrafyaların ekseninde geçirilmiş, bu ana yabancı bir hayatın sırlarını gizleyen işlemeli iki zarif yüzük göze carıyordu. Bosna'da başlayıp, çeşitli Avrupa kentlerinde süren, sonunda kendisini Amerika'ya kadar götürün yaşam macerasını anlatıp durdu, ben sessizce dinlemeye devam ettikçe.

Dört kez evlenmiş, ikinci kocası Lübnan'lı bir milyonermiş, kısa bir süre onun hatırına Beyrut'ta oturmaya bile katlanmış. Ama en çok, bir otomobil kazasında yirmi yıl önce ölmüş olan üçüncü kocasını sevmiş. "Hayatta bir baltaya sap olamamış züğürdün tekiydi," dedi, "evlendikten sonra da benim sırtımdan geçindi. Yine de helal olsun, tanıdığım bunca erkek arasında ruhuma nasıl hitap edileceğini bir tek o anlamıştı."

Gençliğinde, subay olan ilk kocasıyla yalnızca üç günlüğüne gelebilmiş olduğu, ama yıllar yılı Boğaz'dan esen rüzgarını unutmadığı yedi tepeli İstanbul'a sonunda yeniden gezmeye gelmişti, kendi kendine. Şimdilerde Brooklyn'de bir başına oturuyordu. Değişik kocalarından beş çocuğu olmuştu ama hepsi dünyanın bir başka köşesindeydiler. İkisi yıllardır arayıp sormamışlardı bile.

Ama o mutluymuş, öyle diyordu. Kendi kendine yetiyordu. Hatta bir yaşlılar evinde bakım masraflarını üstlenmiş olduğu iki kişi vardı New York'ta. Onları Noel tatillerinde kendilerini yalnız hissetmesinler diye evine davet edip, sofralar kuruyordu. "Ne yapsınlar, çok yaşlılar" dedi. Kendisi yalnızca yetmiş dört yaşındaydı. "Varmak üzere olduğumuz ülkedeki pek çok yaşlı insan gibi," diye düşündüm içimden. Kimseye muhtaç olmadan kendi yaşında kavrulabilen, bundan çok gurur duyan, ve bütün yaşam öyküsünü yanına oturan ilk yabancıya bir solukta anlatacak kadar yalnız.

Hostes son içki servisi için yanıma gelmişti. İlk kez ben bir soru sordum. "Peki, son kocanız? Ondan hiç bahsetmediniz." Hostesten iki kadeh şarap aldı, birini elime tutuşturdu. "Bırak onu" dedi, "alçağın biriydi. Biz geleceğin şerefine içelim."

New York/Durham, 2000

şışedekimesaj

Sonra da evde demlenen çay eşliğinde Internet'te Türkiye gazeteleri okunup, San Francisco Üniversitesi radyosunun bu yörede yıllardır haftada iki gün yapmakta olduğu Türkçe yayınından, vatan toprağında son zamanların liste başı olmuş sevilen şarkıları dinlenebilir, dalıp gidilen düşüncelerde uzun yolculuklara çıkılabilir.

Sisli Puslu Bir Şehir

Mark Twain, "hayatımın en soğuk kışını, San Francisco'da geçirdiğim bir yaz boyunca yaşadım" demiş. Gerçekten de San Francisco'nun en aldatıcı mevsimi yaz aylarıdır. Adını, hayvanların koruyucusu olarak bilinen bir azizden alan bu büyülü şehri uzaktan bakıldığında tepeleri karlı bir diyara benzeten bembeyaz kalın sis kümeleri yaz akşamlarında sokaklara iner, binaları, parkları, ve kiremit kırmızısı Golden Gate köprüsünü sarmalar. San Francisco, gündüz güneşinin güler yüzüne aldanıp incecik giyinmiş insanları akşam alacasında beklenmedik bir iç ürpermesiyle başbaşa bırakır.

San Francisco'ya güneyden, Silikon Vadisi'nden doğru otomobille geliyorsanız, şehrin eteklerine doğru inerken kendinizi gerçeküstü bir duyguyla beyaz sis bulutlarının içine giriyor bulursunuz. Buradaki sis, yoğunluğu, serinliği, ve esyanın ruhuna nüfuz eden inatçılığıyla başka hiçbir kentin sisine benzemez. Güneşin okyanusun üzerine eğik olarak düşmeye başladığı akşam saatlerinde sis kümeleri Pasifik üzerinden süzülerek ilk önce San Francisco'nun yoksul kıyı mahallesi Sunset'in üzerine çöker.

Sunset, sisten ötürü bir türlü revaçta olamamış, okyanus rüzgarlarının duvarlarını yaladığı şehrin en gösterişsiz ve alçakgönüllü mahallelerinden biridir. Ama yakından bakıldığında çok renkli bir mozaığe benzer. Burada, Vietnam'lılardan Çinli'lere, Slav'lardan Arap'lara kadar bin türlü insan yaşar. Şehrin en taze ve ucuz meyve ve sebzeyle türlü çeşitli deniz ürününü buranın Çin'li aileler tarafından kurulu saat düzeniyle işletilen pazarlarında bulmak mümkündür. Bu mahallenin yoksul insanları, eski püskü otomobillerini, evlerinin arka bahçesinde kaçak olarak tamircilik yapan Vietnam'lı mahir ustalara tamir ettirirler. Gösterişsiz lokantalarda dünyanın dört bucağından kopmuş gelmiş ahçıların hazırladığı lezzetli yemekleri yok pahasına yiyebilirsiniz. Sunset mahallesi kendine özgü renkleriyle kendi yağında kavrulup yaşamaya devam eder.

Pazar sabahları, şehrin başka mahallerinde kimi San Francisco'lular kiliseye gitmeye hazırlanır, turist kabileleri hep aynı yerlerde hep aynı fotoğrafları çekmek için bitmek tükenmek bilmez bir azimle tur otobüslerine binerken, Sunset mahallesi bambaşka bir mozaik sabaha uyanır. Çocuklar, nadiren otomobil geçen ara sokaklarda top peşinde koşturmaya başlarlar. Çekik gözlü kadınlar incecik elleriyle çamaşırlarını balkonlarındaki iplere gererler. Biraz ötede, Golden Gate köprüsünün ayakları dibindeki parkta, şehrin diğer sakinleri paten kaymakta, çocuk arabalarını dolaştırmakta, çimler üzerinde yatıp bulutları seyretmektedir.

Böyle sabahlarda, uçsuz bucaksız Pasifik kıyısı boyunca martıların eşlik ettiği uzun bir yürüyüşten dönerken Filistin'li fırıncıdan taze pide, Rus şarküteriden çiğ börek, İstanbul göçmeni Ermeni bakkaldan beyaz peynir ve zeytin almak mümkündür. Sonra da evde demlenen çay eşliğinde Internet'te Türkiye gazeteleri okunup, San Francisco Üniversitesi radyosunun bu yörede yıllardır haftada iki gün yapmakta olduğu Türkçe yayınından, vatan toprağında son zamanların liste başı olmuş sevilen şarkıları dinlenebilir, dalıp gidilen düşüncelerde uzun yolculuklara çıkılabilir. Dışarıda sis, yeni bir akşam mahalleye inerken, yine usul usul serin sokakları sarmalamaktadır.

San Francisco/Durham, 2000

↓

şisedekimesaj

Molak* ya da

Hakan Kurtuluş

Büyük Amerikan Gecesi

Onu kendine çeken,
şirde büyülenme anıyla
örtüşen ebedi
elvedadır.

Walter Benjamin

Newyorker

Bir sırrı açıklamak ister gibi eğildi; kulağıma fısıldadığı sözcükleri güçlükle işitebiliyordum. "Dışarda sizlere ne söylüyorlar bilmiyorum ama Büyük Amerikan Rüyası yok artık, şimdi Büyük Amerikan Gecesi var".

İkimiz de bitkindik; alkollü ve gürültülüydü gece. Bu barlarda sıfırı tüketmiş nice beyaz yakalının yanında, sıfırı tüketmiş nice ermişin de olabileceğini biliyordum; nice keşis, Amerikan Gecesi' nde, bu tuğladan örülmüş büyük çölde yiten nice öksüz. Birbirimize güvenmek zorunda kalmamıştık; büyük sırlar için birkaç şişe devirmek yeterdi. Kendi hikayelerini bir an önce, kendilerine tanına o kısacık sürede anlatmak için acele eden günahkarlar... Herkes bir rahip ve herkes bir günahkar. Ben de onlardan biri olabilir miyim? Kendimi evimde hissedebilir miyim gerçekten? Kanlı gözlerle bana baktı, oyun isteyen bir çocuk gibiydi bakışları, birden gençleşmişti işte, benimle aynı yaşıydı şimdi. "Ben bir yurtseverim" dedi. "Brooklyn 14.Sokak yurtseveri, burada büyüdüm. Amerika Birleşik Devletleri'nin geri kalanı bir fikir, tarih ya da edebiyattır benim için". Barmene göz kırptı sonra, barmen bizi dinliyormuş ve söylenenleri anlamış gibi gülümsedi; bir aşk sahnesi gibiydi, belki de öyleydi de. Müziğin sesi sonsuz gibi gelmişti bir an. Onun en azından bir sokağı vardı, oralydı; ben hala yabancıydım oysa, kendimi öyle görmek istemiştım. Kırık dökük İngilizcemle: "Büyük şehirde doğup büyümüş birisi için dünya yitirilmiş bir cennettir. Ve yitik cennetlerden başka cennet yoktur" dedim. Sustu, nedense cevap vermektense bir sonraki cümlesini hazırlamayı tercih ediyor gibiydi. Müziğin sesi sonsuzdu ama müzik yalnızca burada çalışıyordu ve dışarı ıssızdı yine. Parmaklarıyla havada bir nota çiziyormuş gibi yaptıktan sonra: "New York'un asıl merkezi öyle sessizdir ki rüzgarda dalgalanan bayrakların şaklaması duyulabilir". "Bazen bu şehir için çok fazla savurganlık yaptığımızı düşünüyorum, çalışan insanlar evlerine gidince ölü gibi oluyor". İşte sevdiğim buydu benim, aramızdaki dil hiçbir zaman olgunlaşamıyordu, burada başkalarıyla ilişki kurmanın dili fragmanlara ayrılmıştı.

Dışarı çıktığımızda saatin kaç olduğunu bilmiyordum. Eğer biraz daha dayanırsam şafağı görebilirdim belki, "hiçbir yer" in şafağını. Önce ağır adımlarla yürüdük, yürümek bir biçimdi burada, hiçbir zaman sadece yürümek değildi. Köşelerden döndükçe çocuklaşıyor, yalnızca kendinden güç alan bir motorun itmesiyle coşuyordu; ben de onunla beraber. Kaldırımlarda bir tür bale yapıyor gibiydi: Kaldırım Balesi. Akıyor demek daha doğru belki de, bilinmeyen bir deliğin girdabında akıyor. Dönüyor, sıçırıyor, duruyor ama hep akıyordu, akıyorduk. Bir an aklına bir şey gelmiş gibi durdu: "Eğer kim olduğunu ve nereli olduğunu bilmiyorlarsa içki içmek, dans etmek ve sevişmek daha yoğun olur".

Yürümeye devam ettik, sanki kentin duvarları içinde yitip gitmiştik. Gündüz onca saldırgan nesneyle dolu bu şehir, şimdi sıcak bir kan gibi akıyordu. Bütün şehir uzun bir kahkahanın ardından sessizliğe gömülmüştü işte. Durdu, avının kokusunu

*Molak: Fenikellilerin çocuk kurban ettikleri Tanrı.

almış bir hayvan gibi ayık bir şüpheyle süzdü duvarları ve sonra masaldaki gibi daldı o delikten içeri, bu sefer beni de sürükleyerek. Harikalar Ülkesi'ne girmiştik işte. O büyük labirente.

Öyle bir perspektif verilmişti ki labirente, içeriye giren kişi önce yapıyı, odaları, insanları ve işkence aletlerini bir bütün olarak görebiliyor, kafasında bir öykü için gerekli tüm unsurları yerleştiriyor, içerde ilerledikçe de herşey kendi içine kapanıyor, farklılaşıyor ve sonunda kendinizi Ortaçağ'dan esinlenilmiş bir aleti incelerken ya da birinin yanında dikilip ona yapılanları seyrederken buluyordunuz. Sanki burayı tasarlayanlar zihnini nasıl işlediğini sezmişler gibiydi. Zihnini ve vicdanını.

Yüzü iyiden iyiye aydınlanmıştı. Gönlünce oynayabileceği bir çocuk parkıydı burası. Aslında doğrudu belki de, istediğiniz zaman sizin için bir oyun tasarlayabiliyorlardı buradakiler. "Sonraki sensin", fısıldadı, daha çok buralara ilişkin bir ayet gibiydi bu, herkes bunu biliyordu, şimdi de ben biliyordum.

Ben içerdeki herşeyi keşfetmeye çalışırken, o ısrarla elleri ve ayakları bağlanmış bir kadının yanında dikiliyordu. Uzaktan genç bir kız duruşu vardı kadının, sarışın bir genç kadın. Yaklaştıkça dönüşüme uğradı, har adımda biraz daha dönüştü, ta ki olduğu şey olana kadar. Yaşlanmıştı. Etinin katmanlarında, çukurlarında ve yağlarının gerisinde kayboluyordu şimdi. Bir enkaza dönüşüyordu yavaş yavaş. İlk kez o zaman gördüm, genç kız dudaklarının kenarındaki ölümü. Felç eden bir tebessümdü ondaki; zaman onu tutmuştu, sıkı sıkı, bırakmayacaktı, ordaydı işte, gövdesindeydi; herşey orada bitecekti. Biraz müzik ya da içecek bir şeyler olsa daha kolay olabilir miydi? Anaforun içinde tutunacak bir dal; hızla kayıyordum çukurdan aşağı ve kafamda başka bir şehrin hayaleti. İnsanların sesleri duyulsun istemişlerdi, bilinç olanların ayırında olsun, içkiyle ya da müzikle uyusmasın istemişlerdi.

Unutulan bir anın geri çağırılması mıydı, yitik bir çağın? Bu gülümseme; neden donup kalmıştı yüzünde? Adam işini ciddiye aldığı belli bir edayla süzüyordu kadını, dokunuyor, sarılıyordu; ağırbaşlı hareketlerle gövdesinin hayali merkezlerine elektrodları yerleştiriyordu; tüy kamçılarla dövüyordu memelerini, kasıklarını, bacaklarını; sevginin elleri çekip çıkarmaya çalışıyor gibiydi unutilan aşkları, zevk veren noktalarını kadının. Kadın kıvrılıp iniyor, sesini genç bir kız gibi inceltiyor, bacaklarını birbirlerine sürüyordu. Dikey olarak asılmıştı, parmaklarının üstüne basıyordu havada, artık yerde değildi, üstündeydi dünyanın ve anın. Eteklerini savuruyordu, belki saçlarını toplamıştı omzunda. Bir şeyler fısıldıyordu adam, duymak istediklerini, hepimizin duymak istediklerini, duymak isteyeceklerimizi. Yitik bir zamanın diliyle konuşuyor olmalı adam, hatırlatmak için tırnaklarını,

gözkapaklarını ya da parmaklarını. Kayıp bir merkezin yerini arıyorlardı sanki.

Omuzumun üstünden kısık sesle: "Merkez yastır" dedi.

S ıradağlar

Yine yürümeye başladık; bu kez ağırdan alıyordu, adımları yaşlı bir adamın adımlarıydı şimdi. Benimkiler de yavaşlamıştı, ben de yaşlanıyordum artık, yaşlanmam gerekiyordu. "Manhattan formüle edilmemiş bir teorinin, Manhattanizm'in ürünüdür" dedi yüksek sayılabilecek bir sesle. "Tümüyle insan tarafından imal edilmiş bu dünyada var olmak düşlem içinde yaşamaktır. Avrupa'da böyle bir şey için felsefe yapılır, onlar dünyaya akıllarından geçerek dalarlar, burdaysa dünyadan çıkamayacağını bilerek doğar ve ölürsün. Akıl bir kavramdır, tıpkı Tanrı ya da devletler gibi, o da insanı yaratır ve insan ona da şüpheyle bakma hakkına sahiptir. Gerçek olanla doğal olan yok artık".

Beni kaldığım yere götürebileceğini söyledi. Kabul ettim. Arabanın radyosunda sıradan Amerikan müzikleri çalıyordu, asla sevemeyeceğim bir müzik dedim içimden. Sonra ona da söyledim, o ise çoktan tempo tutturmuştu bile, duymazlıktan geldi beni, işte yine başa dönmüştük, aramızda hiçbir ilişki yoktu ve olmayacaktı.

Daha önce İstanbul'u gördüğünü o zaman öğrendim. "New York'u İstanbul'la karşılaştıracak olursak birisi felaket, diğeryse yeryüzü cennettir. New York heyecan ve keder vericidir. Alpler de öyle; bir fırtına da, bir muharebe de. New York güzel değildir; pratik etkinliklerimizi harekete geçiriyor olsa bile mutluluk hissimiz zedeler. Bir şehir kesintisiz çizgileriyle ezabilir bizi; gökyüzü onun yırtık pırtık hatlarıyla delinir. Nerede sükunet bulacağız? Bedenlerimiz güneş ışığı istiyor. Gölge eden bazı şekiller var". Çocukluğunun New York'unu hatırladı bir an. "Her zaman olduğu gibi her şey yıkılır NewYork'ta. Henüz onlarla ilgilenmeye zaman bile bırakmadan". Hayatındaki adamların ya da kadınların çoğu başkalarının kafalarındaki şekiller, günün bir saatinde onun karşısına diktikleri hologramlardı. O da diğer öksüzler gibi yalnızdı ve evinin yolunu bulabilmek için hergün evine bağladığı ipi kaybolmamak için işyerine, içki içtiği barlara sürükleyip duruyordu, öyle ki artık bütün ipler birbirine karışmış, birinin ipi diğerini boğar olmuştu. New York, binaları bu iplerle çepecevre kuşatılmış, yerinden kıpırdayamaz bir ülke olmuştu. O tüm Amerika içinde kendini ispatlamış, ölecek yaşa gelmiş yegane şehirdi, en azından onda hala büyülenebilen bizler için.

Bu yükseklere tırmanma hırsını hiç anlayamazdım önceden, olduğum yerde kalmak isterdim hep. Şimdi anlıyorum ki olduğum yerde kalmak aşağı inmekmiş insan için. Aslında

kendilerine sonsuza dek durmak için sağlam bir yer arıyorlardı, çünkü hiçbir yer dünyanın batışını huzur içinde seyretmek için yeteri kadar güvenli değildir.

Bir ara Manhattan'ı cepheden gören bir tepede durduk. Bu manzarayı daha önce de görmüştüm. Oysa şimdi hiç ürkütüyordu beni. Gündüzün beton dağları, milyonlarca yıldızlı gökyüzüne dönmüştü. Radyonun sesini kıstı, motor hala çalışıyordu oysa, karşımızdaki görüntü gerçeğin ta kendisiydi, tıpkı gerçeğin de görüntünün ta kendisi olması gibi.

- "Nereye bakıyorsun" dedim usulca, çekinerek, "dağlara mı?"
- "Bizi arkasındakinden korumaya çalışıyor gibiler" dedi.
- "Ne var bu dağların arkasında?"
- "Hiç".

Artık hiç bir soru sormayacağım ona. Tüm soruların yanıtını aldığım için değil elbette. Her sorunun sorulamayacağını öğrendiğim için. Beklemeyi yeğliyorum artık.

Şimdi ikimiz de tedirginiz arabada. Hiçbir şeyimizin kalmadığını hissediyoruz. Öfkeliydi bu şehre belliydi bu, başka türlü olamazdı tıpkı başka bir yerde olamayacağı gibi. Ben de öfkeliydim. Kaçacak başka bir şehir olmadığını görmekten öfkeliydim. Benim öfkemi yaşayacak uzun yıllarım vardı üstelik.

Sonunda o anın geldiğini hissediyordum. Bizi bir sonuca

kötürecek o anın. Arabanın gazını köklediğinde hissetmişim bunu, nedensizce köklediğinde; cıgırlıklarımızı tüm Manhattan duysun diye en derine batırıyordu hayali bıçağını. İçinde bir yerde düelloya tutuşmuş gibiydi dağlarla, sıradağlarla...

Ayların, yılların dolambaç ve dönemeçlerinde onu bekleyen şöyle ya da böyle bir şey vardı, tıpkı ormanda pusuya yatmış bir canavar gibi.

Motorun sesine eşlik etmek istercesine yüksek sesle bağırmağa, o zaman anlayamadığım bir takım sözcüklerle bir şiir okumaya başladı. Öfkesiyle şişirdiği yelkeniyle başka diyarlara gidiyordu şimdi:

"Molak ki erken girdi ruhuma! Molak ki ben onda bedeni olmayan bir bilincim! Molak ki korkutup beni doğal esrimişliğimden uyandırdı! Molak, ortadan kaldırdım onu! Molakta uyan! Gökten ağın ışık!"*

Sustuk. Motor da sustu.

Manhattan şimdi dönüyor karşımızda, galaksiler ve samanyolları boyunca dönüyor. Öyle hızla dönüyor ki durduğuna yemin edebilirim. Yalnızca yıldızlar var şimdi.

Kayıp okyanusun şarkısını söyleyen yıldızları seyrettik.

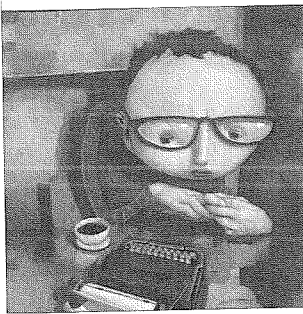
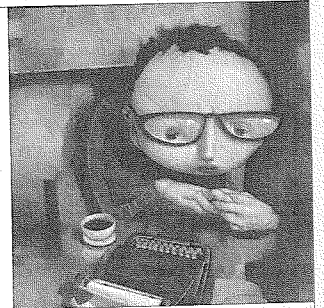
Yer New York, zaman şu an, ikisi de sonuna kadar değişmeyecek.

↓

* Alen Ginsberg, Uluma

Hayalet Gemi'nin Gelecek Seferleri

Sefer No: 62 Eylül-Ekim 2001 Işık
Sefer No: 63 Kasım-Aralık 2001 Esik

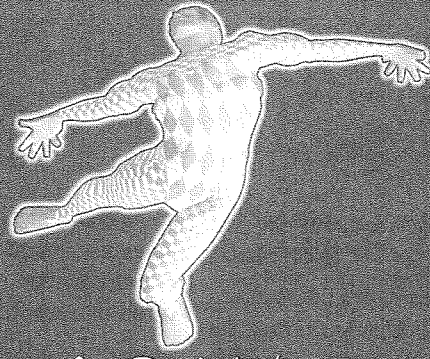

Yazışma Adresi:

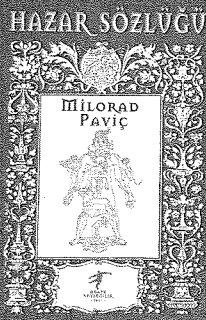
TEKNOFİL Ltd. Şti. BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ KOSGEB-TEKMER RumeliHisarüstü İstanbul
e-posta: gulsoy@boun.edu.tr Faks: 212 263 12 67 Tel : 212/287 45 86 (dahili119)

Yazılarınızı mümkünse e-posta (attached Word document) ile göndermenizi rica ederiz. Yazıların ilgili seferden BİR AY önce elimize ulaşması gerekmektedir. Yazınız ile birlikte tam adınızı ve soyadınızı dosya adı olarak seçerseniz postada karışıklık yaşanmaz... Lütfen dosya adı olarak yapılacak seferin adını kullanmayın.

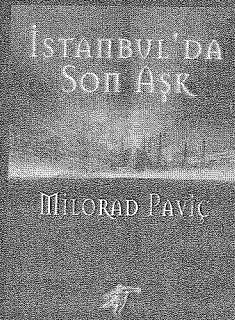
kayıpokyanus

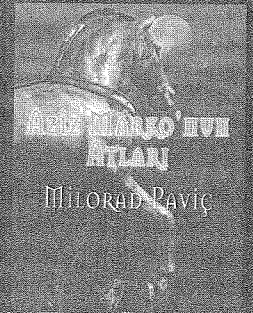
AGATE
YAYINCILIK
- 2001 -

Hazar Sözlüğü

İstanbul'da Son Aşk

Aziz Marko'nun Atları

Antikor

Kanlı Rüzgar

Goblinler

Telefon
0212 282 78 09
Faks
0212 283 66 78

Amerika Senden

Ayfer Tunc

ayfertunc@yahoo.com

Neden Korkuyorum?

Amerika'ya gitmedim. Ama Amerikan filmleri sayesinde Amerika herkes için, her zaman, her yerde oldu. Filmlerden anladığımıza göre sanki Amerikalı bu gezegenin üstünde hiçbir yerde yabancılik çekmiyordu. Her gittiği yerde bulunduğu ülke insanlarından üstün bir edası vardı. Biraz Avrupalı kafa tutabiliyor, hadi yaylan bakalım diyebiliyordu Amerikalıya. Ama "Paris'te Bir Amerikalı" bile kendine –ve ülkesine- güveniyor, bu güvenin verdiği büyülenmeyi üzerinde madalya gibi taşıyordu.

Cocukken, İzmit'te oturduğumuz sıralarda, bazen körfezin karşı yakasına geçer, Karamürsel'e, Yalova'ya giderdik. Yolun iki yanında o sıralarda yeni yapılmış ve çoğu 17 Ağustos depreminde yıkılan çok katlı, çok sıkışık, çok gürültülü, balkonlarından abartılı bir neşe taşan yazlık siteler uzanırdı, birdenbire farklı bir manzara karşılardı bizi. Yemyeşil çimle kaplı geniş bir alanda, aralıklı olarak sıralanmış, alışık olmadığımız bir mimariye sahip, iki katlı, sakın görünümü evlerden oluşan bir adacıktı burası. Hayatımıza yeni giren ve iki uyduruk salıncağı ve bir paslı kaydırağıyla matah bir şey sandığımız çocuk parklarımızı gözümüzde gülünç kılacak kadar zengin bir çocuk parkı, bizim mütevazı otomobillerimizin içinde kendilerini çok yabancı, çok gariban hissedecekleri bir otoparkı olan bu adacıktı; evlerin önüne dayanmış parlak görünümü bisikletler, motosikletler bulunur, çimlere ve ağaçlara insan elinin adamakıllı hükmettiği, lüzumsuzca uzamış tek bir dalın bile olmamasından anlaşılırdı.

Bu manzara bana korkuyla karışık bir heyecan verirdi. Burası hatırladığım kadariyle Körfez bölgesindeki Nato'da görevli Amerikalıların oturdukları yerd. Girmek yasaktı, bakmak bile neredeyse yasaktı. Onların sanki başka bir ülkede değilmişler ve sanki yoldan geçenlerin meraklı bakışlarına hedef olmuyorlarmışçasına rahat ve biraz da asık yüzlerle o pırl pırl asfaltlarda yürümeleri bana adlandıramadığım bir rahatsızlık veriyordu. Oradan bir an önce geçmek istiyor, ama geçinceye kadar da o yasak bölgeye bakmaktan kendimi alamıyordum. Orası Amerikalıların ve Amerika II. Dünya Savaşı'nda Japonya'yı dize getirmiş bir güç abidesiydi. Hem döven hem seven, zengin ve itibarlı bir uzak akraba; sağı solu belli olmayan, sinirlendirmeye gelmeyen bir amcaydı. Bir çocuk algılaması elbette, bu kadar güçlüyse korkulmalıydı ondan.

Bu çocukça korkuyu besleyen bir şey daha vardı. "Amerikalı" kavramıyla somut olarak ilk yüz yüze gelişimde karşıma çıkan ve bugünden bakıldığında kendi ülkem açısından asıl acıklı bulduğum bir şey: O adacıktaki dolaşanların büyük çoğunluğunun siyah askerler olduğunu hatırlıyorum. Siyahtan ve askerden korkulurdu. Zebani siyahtı, gece siyahtı, bir dudağı yerde bir dudağı gökte masal kişileri Araptı, yani siyah. Askerden de korkulurdu çünkü silahı vardı, silah korkulması gereken bir şeydi ve küçük çocukları yaramazlık yaptıkları zaman seni polise (üniformalı ve silahlı şahıs) veririm diye korkuturlardı. Bir çocuğun gözünde Amerika'yla ilk karşılaşmadan çıkan derse göre, Amerika biraz siyah ve silahlı bir şeydi, isterse öldürebilecek kadar güçlü ve karanlık.

Amerika'ya gitmedim. Ama Amerikan filmleri sayesinde Amerika herkes için, her zaman, her yerde oldu. Filmlerden anladığımıza göre sanki Amerikalı bu gezegenin üstünde hiçbir yerde yabancılik çekmiyordu. Her gittiği yerde bulunduğu ülke insanlarından üstün bir edası vardı. Biraz Avrupalı kafa tutabiliyor, hadi yaylan bakalım diyebiliyordu Amerikalıya. Ama "Paris'te Bir Amerikalı" bile kendine –ve ülkesine- güveniyor, bu güvenin verdiği büyülenmeyi üzerinde madalya gibi taşıyordu.

Fazla sevlilmeye gelmeyen bir kaplan yavrusunu hatırlatıyordu Amerika. Canını ne zaman sıkacağını bilemediğiniz için hep tedirgin olduğunuz ve boynunu oksayan

serdümen

Sonra Amerika'ya ilişkin başka hikâyeler girdi hayatımıza, bunların yerel bir yanı, naif bir coşkusu vardı, yanki go homelları, altıncı filoya hayırlar, Amerikan uşakları söylemi... Bu söylemle birlikte Amerika, artık saf ve safça bir korku olmaktan çıkmış, korku verebilme ihtimali olan bir güce karşı cesurca diklenme halini almıştı. Anlaşılması, açıklanması, aşılması nispeten kolaydı.

elinizi hart diye ağzına alıverecek bir kaplan yavrusu. Her gittiği yerde buyur edildikçe, tuhaf bir gücün sahibi olduğu bir kez daha hissediliyor, bu güç de korku veriyordu. Amerika kendine öyle güveniyordu ki, kimi zaman aptal, kimi zaman şirin, kimi zaman dahi, kimi zaman acımasız ve gaddar görünmekten çekinmiyordu. Western filmleri birçoğumuzun gözünde başka bir Amerika oldu, silahını adalet için kullanan hızının filmin sonunda daima kazandığı adil topraklar. Bunun bir yanlığı olduğunu gösteren yine Amerika'ydı. Kızılderililer ayrı bir kafa karışıklığı konusuydu. Birer turistik objeye dönüştürüldükleri belgeseller ve geniş Amerikan arazilerinde bir çiftlik kurmaya çalışan masum ailelerin kadınlarını ve çocuklarını öldürdükleri filmler. Karanlık bir Amerika da vardı silahların konuştuğu, orada insanlar çok çalışıyorlar, çok eziliyorlar ve mutsuz oluyorlardı.

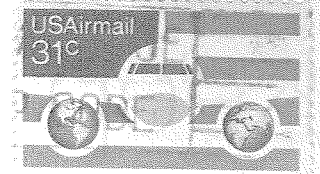
Sonra Amerika'ya ilişkin başka hikâyeler girdi hayatımıza, bunların yerel bir yanı, naif bir coşkusu vardı, yanki go homelları, altıncı filoya hayırlar, Amerikan uşakları söylemi... Bu söylemle birlikte Amerika, artık saf ve safça bir korku olmaktan çıkmış, korku verebilme ihtimali olan bir güce karşı cesurca diklenme halini almıştı. Anlaşılması, açıklanması, aşılması nispeten kolaydı. Çocuk büyüdüğünde bu korkuyu aşmış oluyordu. Toplumsal bir ilişki düzeyinden, bağımsızlıktan filan söz ediliyor, birkaç siyasi ve sosyolojik çözümleme yapıyor ve en azından zihinlerde diklenme kolaylaşıyordu.

Ama benim bu yazıya konu olan korkum daha başka. Bir tür iç korku. Sanki yalnızca Amerika'da olunca yakalanılacak ve iflah olmayacak bir korku bu. İnsan ruhunda olabilecek bir ters dönme, bir kilitleme hali korkusu. Paris-Texas filmindeki gibi. O filmde, adını hatırlamadığım kahramanın karısına duyduğu marazi aşkın sadece Amerika'da yaşanabileceği sanısının yarattığı bir korku. Öyle büyük bir yalnızlık içindeydi ki adam, varoluşunun biricik nedeni olan karısına duyduğu büyük aşktan doğan serüvendeki amansız korkuyu -böylesi bir yalnızlık korkusu-, tavanında serinletici pervanelerin döndüğü yol otellerinin yalnızlığı azdırıcı atmosferi ve çöl iklimi bütün sözlerden daha iyi anlatıyor, böylece o marazi aşk Amerika'ya, Amerikan çöllere özgü bir hale geliyordu.

Şirin Amerikan ailesi filmlerinin oluşturduğu imaj acaba sadece bana mı korku ve tiksinti veriyor? Bu, yavanlık tiksintisi ve boşluk korkusu. Hele pazarları kiliseye giden, bahçesinde hamburger pişiren, şehrin marketinden aldığı, kağıt torbalara doldurulmuş gıda maddelerini evine taşıyan, bira içip maç seyreden, çok çocuklu, şişman Amerikalı aileler imajında beni rahatsız eden şey, bu "fikirsizce mutlu" olma halinin, bir kısım insan tarafından idealize edilebilecek olması.

Bir tarihte Amerikan yapımı bir çizgi film seyretmiştim. Bir adam otomobiliyle Amerika'da bir otoyola giriyor ve bir türlü çıkamıyordu. Karmakarışık otoyol ağında bulunan bir hamburgerciye çıkışı soruyor, onlarca otoyol yoncasından geçip kendini yine aynı hamburgercinin önünde buluyordu. Bir türlü otoyoldan çıkmayı başaramayınca o hamburgercinin karşısına o da bir hamburgerci açıyordu. Korkalım diye değil, gülüp eğlenelim, hatta yüzümüzde beliren bu eğlenceli ifadeyi bütünleyen eleştirel fikirler kafamızda dolaşsın diye yapılmıştı muhakkak. Ama düşünmek gerek, bir otoyoldan çıkamamak ne demek? Bir otoyol ağıyla kuşatılmış oimayı metafor olarak kullanınca insanın aklına ne de çok korkutucu haller geliyor.

Biliyorum bütün bunlar Amerika'dan korkmak için yeterli sayılmaz. Amerika her zaman olduğu gibi delil yetersizliğinden beraat edebilir. Bir Avrupalıdan yardım almak zorundayım:

Eğer insanın trajedisini gözardı edip söz konusu duruma gülmeyi başarabilecek olan varsa; (ki var, safça iyi niyetli olmanın âlemi yok) bu gülüş, yaralayıcı, kırıcı, bir başkasının yüzüne yansıdığı anda ağlamaklı bir hal alacak olan bu gülüş çok acıtacaktır. Galiba bu yüzden Amerika'dan korkuyorum.

"Ancak belli bir yalnızlık var ki başka hiçbir yalnızlığa benzemiyor. Herkesin önünde, bir duvarın, bir arabanın motor kapağı üstünde, bir parmaklık boyunca yemeğini tek başına hazırlayan adamın yalnızlığı. Burada her yerde görülüyor bu; dünyada görülen en üzücü sahne; yoksulluktan daha üzücü; herkesin içinde yalnız başına yemek yiyen bir kişi, dilenen bir kisten daha üzücü, hiçbir şey bundan daha çok insan ya da hayvan yasalarıyla çelişkili değil, çünkü hayvanlar yiyeceği paylaşmaktan ya da almak için çekismekten her zaman onur duyarlar. Tek başına yemek yiyen insan ölmüştür (ama içki içen insan ölmemiştir, neden acaba?)¹.

İşte beni asıl korkutan bu. Tek başına yemek yiyen bir insanın ölümcül yalnızlığı ve bunun neredeyse "mukadderat" olduğu bir ülke fikri. Benim insan hikâyesine dair anlayışıma göre şahane olduğundan kuşku duymadığım bir öyküyü "mahremiyetin sınırlarını zorlamamak için" anlatmayıp -en azından beni- merak içinde bırakan ve yığınla şahane -gerçek- öykü bildiği halde, bu öyküleri zihni tika basa doyuran denemelerinde düşüncenin yolunu açma malzemesi olarak kullanan Enis Batur, Amerika Büyük Bir Şaka'nın "Son" başlığını taşıyan bölümünde, ayrıntılarını kendisinin bildiği bir öyküden hareketle, anlatmadığı kıssanın hissesini yazıyor.

"Bana öyle geliyor ki, Türkiye'de, her geniş ailenin hiç değilse bir üyesinin yaşamında Amerikan rüyası derin, kalıcı izler bırakmıştır. Bizim ailede bu, otuzbeş yılı aşkın bir süre Amerika'da yaşayan küçük dayım olmuştur: 1950'li yılların ikinci yarısında, tek kelime İngilizce bilmediği halde, Eskişehir'deki kurulu düzenini bozarak New York'a gitmeye karar veren o genç adamın öyküsünü aktarmak mahremiyetin sınırlarını zorlamaya girer, bütün söyleyebileceğim: 1990'lı yıllarda yenik, yorgun ve öfkeli biçimde Türkiye'ye döndüğüdür.

Onu Amerika'ya çağıran, sürükleyen koşulları iyi-kötü biliyorum: Genç bir adam, ortamın daraltıcı atmosferinde boğulmayı reddediyor, şansını deneyecek. Tutturabilenlerin oranının çok düşük olduğunu bilemiyor muydu, yola çıktığında? (...)

Amerikan rüyası yüzbinlerce göçmenden bir kaçına isabet eden bir piyangoydu. Bir düşse gereksinme duyanların hepsini kıskırtan bir ana etmen vardı şüphesiz: Gerçeğin kısır yüzü. (...) Dünyaları hâlâ dar geliyor insanlara. Hâlâ orada başka bir yaşama seçeneğinin onları genişleteceği umudunu beslemeyi, büyütmeyi sürdürüyorlar.

Buna şimdi kim nasıl gülecek?"²

Eğer insanın trajedisini gözardı edip söz konusu duruma gülmeyi başarabilecek olan varsa; (ki var, safça iyi niyetli olmanın âlemi yok) bu gülüş, yaralayıcı, kırıcı, bir başkasının yüzüne yansıdığı anda ağlamaklı bir hal alacak olan bu gülüş çok acıtacaktır. Galiba bu yüzden Amerika'dan korkuyorum. Masum gülüşleri bile trajik olacak biçimde yansıtma potansiyeline sahip olduğunu sandığım için.

↓

¹ Amerika, Jean Baudrillard, Çev: Yasar Avunc, Ayrıntı Yayınları, 1996, İstanbul

² Amerika Büyük Bir Şaka, Enis Batur, Yapı Kredi Yayınları, Aralık 1999, İstanbul

Keep

Ahmet Bozkurt

ahbozkurt@yahoo.com

America Clean

I. Roland Barthes için Doğu, işitilmedik bir simgesel dizge düşüncesini "okşamasını" ağlayan bir çizgi birikimi sunan göstergelerin edimselliğinden özge bir anlam taşımaz. Doğu bu anlamda , bilinmeyen, düşsel ve aynı zamanda yitik, keşfe her zaman açık yeni bir dildir. Zira, tüm bayağı dizgesel düzenekleri parçalayan ve onlara yeni gramatik formlar ekleyen yaratıcı bir sözcelem gücüne sahiptir Doğu. Yeni bir dile tercümesi imkansız gibidir. Tek bir söz içerisinden dile gelen bir imgelem dünyasına sahiptir.

Doğu'dan başka hiçbir coğrafi uzamda çöl ve onun imlediği şaşkırtıcı saflığın ve sürekliliğin kendisini açığa vurduğu bir gösterge yoktur. Çölde kalıcılık vardır, ölen şeyleri taşlaştırmak belki de en belirgin özelliğidir çöllerin. Çöl, Maurizio Maggiani'nin de dillendirdiği gibi "tüm pislikleri kazıyan bir ilaç gibi işler bedene; güneş de saf ve yumuşaktır çölde, tatlı ama sert, gereksiz şeyleri bir yana bırakıp önemli şeyler üzerinde duran bir baba gibidir.

Amerika, böylesi bir çölün mirasçısı belki de. Fakat o hepimizi aşacak bir şekilde fosilleşmiş arzuların ve doymak bilmez bir açgözlülüğün sınırları içerisinde erimistir.

İçerisinde bulunduğu uzamı bozup, parçalayan edimsel bir dile sahiptir Amerika... Dolayısıyla Doğu'nun sunduğu hiçbir çizgi birikimine sahip değildir. Hep kırılğan gerçeklikler üzerine kurulmuş dilsel fazlalıklarla didinip, durur. Bu yüzden Amerika simgesel ya da estetik hiçbir düzleme hitap edememiştir. Gündelik hazların aç gözlü bir şekilde tüketimini ustaca becermesinin dışında.

II. Hoyrat imgeler bütününün homojenleştirildiği, yozlaştırıldığı biricik fetiş kurgu Amerika... Dolayısıyla, bütün gerçekliklerin simüle edildiği bir isimsizlik yazgısına sahiptir. İsimsizliğin onda açtığı derin boşluk ve yıkılmışlık duygusu tüm coğrafi uzamını geometrik bir belirsizliğe doğru yönlendirmiştir. Her çizgisinde dünyanın gittikçe küçüldüğü, küçüldükçe de yerlerinden edilen mekan duygusunun nasıl bir göçebelige doğru evrildiğini gösteren bir adresizlik.

Nedendir bilinmez ama, Amerika fazlasıyla tüm dilsel dolayımından soyutlanmış dıssal bir öznellik içerisinden hükmeder hayata. Bu yüzden sözün ve anlamın gücüne pek ihtiyacı yoktur. Belki de "öteki"si olmayan, sözün en arı anlamında, bir "difference in itself" (kendinde farklılık) olarak sınırsal bir mekanda yurt edinmiştir kendine. Bundan dolayı da bir "hiper-gösteren"dir Amerika. Kökenselliğine ve sahiciliğine dair en ufak bir endişesi yoktur. Sahicilik, artık basit bir "fark" sorunudur onun için. Bireysel varoluş ise hepten temsili bir "kendiliğin" soy bir monodolojik biçimi olarak vardır.

Hiçbir kökenselliği yoktur Amerika'nın. Hiper-gerçeklik içerisinde yiten sonsuz yansımalarından

başka bir şey değildir. Gerçek ile imgelemsel olanın yitdiği bir yanılsama içerisinden kendini gösterir bizlere. Temsil ettiği gerçekliğin sıg bir kopyasıdır, dolayısıyla hep simülatif bir hoyratlık içerisinde Baudrillard'ın da dediği gibi "zamanın çölünde geri dönüşü olmayan bir ilerleme'ye kapı aralar Amerika.

Amerika için Baudrillard'ın söylediğini söylemek gerekiyor. Ne geçmişi ne de kurucu bir gerçekliği olmayan bir hiper-gerçeklik ve simülasyonun en güzel örneği. Kendi içerisinde ne düşselliğini, ne de imgesel gerçekliğine tezahür eden nesnel oluşumlarını yaşayabiliyor. Hiçbir kopyası yok Amerika'nın. Aslı olmayan bir kopyanın üzerinde kurgulanmış bir imgeler haritası neredeyse.

Peki o zaman Baudrillard'ın "aynı ışın demetleri tarafından taranan basit öğelerin homojenliğinden oluştuğunu söylediği Amerika için nesnelere hangi gerçek-dışı bağlamını ya da hiper-gerçekliğini sorun etmemiz gerekiyor. Her şeyden önce açığa vurulamayan bir bilinç dışının örgütlediği dilsel bir şiddete sahiptir Amerika. Şiddetle sevişen ve onu bir farksızlık olarak kusan Amerika, dilsel göstergelerin ve duygusal olabirliklerin çöp yığınına dönmüştür. Rahat bırakalım onu. Amerika'yı temiz tutmak, şimdi her zamankinden daha zor bir görev olarak bekliyor bizi.

déjàvu

Köprüden

Yekta Kopan

yekta@superonline.com

Görünüş

Oralarda benim memleketten ayrılışım hakkında neler deniyordur tam bilemiyorum ama gerçekler bunlardır. Çocukluğumdan beri, boğulacaksam büyük denizde boğulurum diye düşündüğümü bilirsin. Oralarda daha fazla kalamazdım. Ne olacaktı kalsaydım?

Merhaba,

Bir mektuba özür dileyerek başlamak doğru olur mu bilmiyorum ama aklıma başka bir giriş de gelmiyor. Günlerdir bu mektuba kaç kez başladığımı ve kaç kez yırtıp attığımı bir bilsen. Araya zaman girdikçe o başlangıç cümlesini bulmak daha da zor oluyormuş meğer. Hatırlar mısın çocukluğumuzda, büyüüp birbirimizden uzak düşünce, nasıl mektuplaşacağımızı konuşurduk kimi zaman. Her gün yazacağımızı söyledik, ne olabilirdi ki iki satırlık bir mektup yazmanın zorluğu. Çocukluk işte; meğer ne zormuş yazmak. Burada insanlar birbirlerine günde onlarca elektronik posta gönderiyorlar, inan biz böyle bir olanağımız olsa onu bile değerlendiremezdik. Hayatımız boyunca tembel olduk ama keşke dostluğumuzda tembel olmasaydık.

Görüyor musun, yine aynı şeyi yaptım. Özür dileyeceğim diye söze girdim ama neredeyse seni suçlu çıkaracağım. Çocukken de böyle yapar, nasıl da kızdırırdım. Huylu huyundan vazgeçmiyor demek ki. Geçenlerde kardeşimle telefonda konuştuk, seni sordum. Aramamanın, mektup yazmamanın nedenini tahmin edebiliyordum ama Erkan'ın anlattıklarından sonra her şeyi daha iyi anladım. O kadar zamandan sonra yazdığım mektuba bu konulardan söz ederek başlamak istemiyorum, önce neler yaşadığımı anlatmalıyım. Keşke bu mektubu daha önce yazabilseydim, belki o zaman şu olayın (hangi olay olduğunu biliyorsun) aramıza girmesine ve senin üzüntü duymana neden olmasına engel olabilirdik. Bu kadar geç yazdığım için özür dilerim. (Oh be, sonunda şu özür kısmını halledebildim.)

Sen askerdeyken yaşadıklarım sana nasıl yansıtıldı bilemiyorum ama benim ağzımdan duymanı istediğim şeyler var. Birincisi, Demet'le kavga dövüş ayrılmadık, bu konunun ayrıntılarını zaten biliyorsundur. İkincisi, babam beni kapı dışarı etmedi. Gerçi aramızda çok büyük sorunlar yaşandı, hatta buraya geleceğimi söylediğim gece, baba ocağını terkedersem beni evlatlıktan reddedeceğini bile söyledi ama sonra yumuşadı. Oralarda benim memleketten ayrılışım hakkında neler deniyordur tam bilemiyorum ama gerçekler bunlardır. Çocukluğumdan beri, boğulacaksam büyük denizde boğulurum diye düşündüğümü bilirsin. Oralarda daha fazla kalamazdım. Ne olacaktı kalsaydım? Bütün hayatım babamdan bana kalacak olan kırtasiye dükkanında geçecekti. Tozlu rafların arasında yaşlanıp gidecektim. Oysa benim daha büyük hayallerim vardı. Liseden hemen sonra askere gidip o işi aradan çıkarırken, sonrasında her gün kilometrelerce yol tepip şehirdeki bilgisayar ve İngilizce kurslarına giderken aklımda hep bir gün buralara gelmek vardı. Aslında bunu babam da seziyordu ama yine de konduramıyordu işte. O kadar emek verdikten sonra oralarda paslanamazdım. Sakın yanlış anlama, şimdi sen orada kaldın diye paslanacaksın demek istemiyorum. Bir kere sen yüksekokul mezunusun. Ayrıca sana küçük bir kırtasiye dükkanı değil, koca bir tavuk çiftliği kalacak. Bilirim, küçük yerin büyük adamı olmakla yetinmezsin. Ticarete tıkr tıkr işleyen o kafa seni çok büyük yerlere getirecektir. Ama benim için durum farklıydı. Kafesten uçmam gerekiyordu. Ben de bir uçtum, pir uçtum.

Yine de Doğan'la karısı Selma olmasaydı bu işe zor kalkışırdım. Sığınabileceğin bir

yalnızlığınoyuncakları

memleketlin yoksa, buralar yutar adamı. Bunca zamandır evlerinde kalıyorum, asla mırın kırın etmediler. Haydi Doğan neyse de, uzun süre Selma'yı rahatsız etmekten çok çekindim. Zaten ilk bir iki ayım iş aramakla geçti. Ama inan bir gün bile yük oluyormuşum gibi davranmadılar. İkinci ayın sonunda şu anda çalışmakta olduğum işi bulduğumda, maaşımın yeteceği bir eve taşınmamın daha doğru olacağını söyledim. Hay söylemez olaydım, evde kıyamet koptu. Bir türlü gitmeme izin vermiyorlardı. Doğan, bir miktar para biriktirip üç dört ayımı güvenceye almadan ayrı eve çıkmamın delilik olduğunu düşünüyordu. Sonunda Selma beni de rahatlatan bir çözüm önerdi. Evlerinin bir odasını bana kiraladılar. Böylece ben de yük olma duygusundan kurtuldum. (Bizim oralarda olsa bu oda kiralama olayı nasıl da ayıplanırdı değil mi? Oysa buralarda çok normal.)

İlk geldiğim günlerde buradaki yaşamın, memlekettekenden çok da farklı olamayacağını düşünüyordum. Sonuçta bizim de iki kolumuz iki bacağımız var, buradakilerin de. Ama iş kolda bacadaki bitmiyor. Bu adamlar dünyaya farklı bir gözle bakıyorlar. Gerci gazetede okuyor, televizyonda izliyorduk ama dedim ya, görmek başka şey, yaşamak başka. O ışıklı caddeleri, trafik keşmekeşini, koca koca binaları, sağa sola koşturan rengarenk giyinmiş insanları kimbilir kaç filmde, dizide izlemiştik ama inan dostum, yine de görünce bir tuhaf oldum. Bir şehir yirmidört saat yaşar mı yahu? İnan burası yaşıyor. Bizim şehir merkezine gittiğimde kendi kendime "Vay be," derdim, "burası da dünyanın üstünde bir yer işte." Şimdi buranın upuzun caddelerinde dolaşırken ne diyorum biliyor musun: "Burası dünyanın ta kendisi."

İkinci ayın sonunda Selma'nın bir arkadaşının yardımıyla şu anda çalışmakta olduğum işi buldum. Essex&Bolling Co. diye baskı makineleri ticareti yapan bir şirkette officeboy olarak çalışıyorum. Adına bakıp da kanma bu officeboy'luk, pek de matah bir iş değil. Tam anlamıyla şirketin getir götür işlerine bakıyorum. (Eee, zamanında yaz tatillerinde kırtasiye dükkanının getir götür işlerine bakmaktan deneyimliyim ne de olsa...) İngilizce kursuna gitmenin faydasını işe girme aşamasında gördüm. Aslında bilgisayar sertifikam sayesinde daha iyi bir iş bulabilirim diyordum ama burada ilkokul çocukları bile bilgisayar uzmanı. Bizim apartmanda (Doğan'lar onbir katlı bir apartmanda oturuyor) dokuz yaşında bir oğlan var, internet korsanlarına karşı bilgisayar programı yazıyor, düşün artık. Neyse, yine de bilgisayardan anlıyor olmam sonunda işime yarayacak. Önümüzdeki ay bir masabaşı işine kaydırılma durumum söz konusu. O zaman önüm açık demektir. (Hatta dahası da var ama o haberi sona saklıyorum. Eee, sürprizleri severim!..)

Önceleri hiç arkadaşım yoktu. Doğan'la Selma kendilerine iyi bir çevre edinmişler. Beni de ortama sokabilmek için az cabalamadılar. Ama bilirsin pek girişken değilimdir. Bir de

neresinden baksan yıllardır birbirini tanıyan insanlar arasında, yabancılık çekmemek olanaksız. Doğan'ların sıcak yaklaşımı olmasa adım yabancidan, yabaniye çıkacaktı. Baktım olaylara bizim oraların kafasıyla yaklaşırsam, kendime bir çevre edinmeyeceğim. Koskoca şehri bana uyduramayacağıma göre ben onlara uyuyım dedim. Şimdi bir çok arkadaşım oldu. (Ama inan senin dostluğunu aramıyor değilim.) Son zamanlarda bowling oyununa taktım. Filmlerde görürdük ya, işte o oyun. Ağır bir topu atıp, lobutları devirmeye çalışıyorsun. Yani kukalı saklambaça benziyor. Hafta sonlarında şirketten çocuklarla toplanıp salona gidiyoruz. Kızlı erkekli kalabalık bir gurubumuz var. Yenilen, biralarla hamburgerleri ismarlıyor. Dostunun bowling turnuvasından kupası bile var. Salonunda adım "Storn"a çıktı. Yani bowlingde fırtına gibi esiyorum.

Ama hayatımın en büyük değişikliğini dört ay önce yaşadım. Bir sabah metroda (işe metroyla gidip geliyorum) bir kız gördüm. İnan böyle bir güzelliği dergilerde, filmlerde hatta rüyamda görmemiştik. Yol boyunca gözümü kızdan alamadım. Aynı durakta indik. İşe geç kalma pahasına kız izlemeye başladım. Ama daha metrodan çıkar çıkmaz, kalabalığın içinde kaybettim. Gün boyunca başka şey düşünemedim. İki gün sonra metroda uyuşuk uyuşuk otururken bir de ne göreyim, kız yanımdaki boş koltuğa doğru geliyor. Kendi kendime dedim ki "Oğlum bu fırsat bir daha eline geçmez, aklını başına topla ve cesur ol." Baktım kız bir kitap okuyor. "Çok güzel bir kitap değil mi?" deyiverdim. Okumuş filan değilim ha! Uzatmayayım, merhaba filan diyene kadar ineceğimiz durağa geldik. Son bir cesaretle ertesi sabah için randevu aldım. İşe gitmeden hemen şirketin yanındaki bookstore'a girip (kitaptan kırtasiyeye, cd'den hediyeelik eşyaya herşeyin satıldığı kocaman bir dükkan) kitabı satın aldım. Gece boyunca her satırını yuttum resmen. Ertesi sabah façaya özen gösterip başladım metro girişinde kızı beklemeye. Gelir mi gelmez mi diye kurdeşen dökerken, omzumda bir el hissettim. Of be, bu ne güzellik. Deniz diye bir kız (Arkadaşları ona Dönis diyor ama o benim için Deniz; mavi gözlü, güneş yüzlü Deniz). Hafta boyunca metroda ilerlerleyen dostluğumuzdan cesaret alıp, Cumartesi akşamı sinemaya davet ettim. Normalde biz arkadaşlarla sinemaya gideceğimiz zaman, önce fast food bir şeyler yiyoruz. Ama o gece paraya kıyıp kızı bir İtalyan restoranına götürdüm. Burada Çin ve İtalyan restoranından geçilmiyor. (Bazı Çin yemekleri öyle acı ki, yerken aklıma hep sen geliyorsun.) Laf lafı öyle açtı ki biz sinemayı filan unuttuk. Deniz tam anlamıyla çok yönlü bir kız. Bir sigorta şirketinde part time çalışıyor, öğleden sonraları da Sunrise diye bir spor salonunda aerobik dersleri veriyor. Hafta içi iki gece aikido kursuna gidiyor (burada bir kadının kendini korumayı öğrenmesi gerek), hafta sonlarında da trekking yapıyor; yani saymakla bitmez. Bunları duyunca önce biraz çekindim.

Hatta işimi filan saklayayım diye düşündüm. Sonra yalanla bir sonuç elde edemeyeceğime karar verip, bütün hayatımı olduğu gibi anlattım. Bu dürüstlüğümden etkilendi. En çok da bizim oralar ilgisini çekti. Gecenin sonunda taksiye bindiğimizde elele tutuşuyorduk. Apartmanın kapısında da... Neyse, anladın işte.

Galiba artık Demet konusuna bir açıklık getirmem gerekiyor. Bu konudan söz açmam seni rahatsız etmesin lütfen. Erkan, nişanlandığınızı söyledi. İnan buna çok sevindim. Çünkü Demet'i eski bir sevgili olarak görmüyorum, o benim buraya gelmeden önceki yaşamımda bıraktığım bir dost artık. Daha da önemlisi senin müstakbel karın. Olaya böyle bakmam seni şaşırtmış olabilir. Belki eski kafa yapımda olsaydım, durumu bir namus sorunu haline getirdim. Ama o kadar değiştim ki. Ayrıca şunu da bilmeni isterim, Demet'le birlikte olduğum onca yıl boyunca, inan Deniz'le ilk gecede yaşadıklarımın yarısını bile yaşamadım. Orada bu işler nasıldır bilirsin. Bana kızma dostum, sizin şu anki durumunuzu eleştiriyor değilim. Senin bu konularda benden çok daha sağlam olduğunu söylememe gerek yok. En kısa zamanda evleneceğinizi ve çok mutlu olacağınızı biliyorum. Hatta bu sana garip gelebilir ama düşününüze gelmeyi, sağdıcın olmayı öyle çok isterim ki. Dilerim bu sözlerim sana saçmalık olarak gelmemiş ve içini rahatlatmıştır. Benim için o defter kapandı. Hem senin Demet'in varsa, benim de Deniz'im var. İkimize de helal olsun.

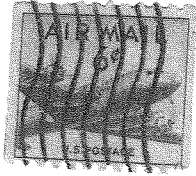
Oh be, bunları nasıl yazacağımı düşünüp duruyordum kaç gündür. Deniz'den söz ederken nerelere geldik. Ama sonunda bu sorunu da atlattık (Atlattık değil mi?). Deniz'le kısa sürede büyük bir aşk yaşamaya başladık. Hâlâ birlikteyiz. Ben bizimkilerle tanıştırdım, o da hem ailesiyle hem de arkadaşlarıyla. Çok sıkı bir babası var. Catering işi yapıyor. (Gıda ile ilgili bi iş yani.) Annesi çalışmıyor. Arada akşam yemeklerine filan gidiyorum, çok iyi davranıyorlar. Oturup evde film seyrediyoruz. (Home theatre system denilen bir sistemleri var, görsen aklın şaşar, evin ortasında sinema salonu var gibi.) Deniz'le çoğu gece birlikteyiz. Bazı geceler çılgınca eğleniyor, bazı geceler gökdelenlerin ve köprünün ışığıyla aydınlanan denizin kenarında elele oturup hayaller kuruyoruz. Arkadaşları da çok kıyak çocuklar. Bowling hastalığını onlara da aşıladım. Hafta sonları hep beraber takılıyorz. Geçen hafta sonu araba kiralayıp, şehrin hemen dışındaki gölün kenarına piknik yapmaya gittik. Anlayacağın artık geniş bir çevrem var.

Bütün bu anlattıklarımın toz pembe bir tablo çıkıyor ortaya. Ama bir de madalyonun öbür yüzüne bakmamız gerek. Kendimi böyle bir yaşama öylesine hazırlamıştım ki, inan bana ters gelen bazı olayları bile sindirmeye, görmezden gelmeye çalıştım. Daha dün şirketten bir çocuğun, personel sefinin çekmecesinden öğlen yemekleri için verilen

ticket'lardan yürüttüğünü gördüm. Düpedüz hırsızlık. Gidip ihbar etsem adım muhbire çıkacak, herkes bana düşman olacak. Sussam, vicdanım rahat bırakmayacak. Ne yapacağımı bilmiyorum... Bu yine sıradan bir olay. Bazen öyle numaralar dönüyor ki çevremde, pes ulan diyorum, bu da yapılır mı? Deniz'le de sorunlarımız oluyor. Geçen gün çalıştığı spor salonuna squash oynamaya gittik, pat diye bir oğlan çıktı karşımıza. Ex-boyfriend'iymiş. Yani benden önceki sevgilisi. Bunlar şapur şapur, kakara kikiri muhabbete daldılar. Zor geliyor böyle durumlar anlayacağın. Haa, kız beni cidden seviyor, o ayrı ama bunlar böyle alışmışlar bir kere. Ortaokuldaki Tahir Hocanın sözleri geliyor bazen aklıma. (Hani hem edebiyata, hem tarihe, hem din bilgisine, hem de bedene giren Tahir Hoca vardı ya, bildin değil mi?) Bir gün "Memleketten çıktığınız anda bildiklerinizi unutun," demişti. "Yoksa yeni yerlere alışamazsınız." Hiç de öyle olmuyor işte, bildiklerini unutamiyorsun. Okulu astığımızda altına uzanıp sigara tütürdüğümüz meşeyi, Hilmi Dayın mobiletle bizi şehre götürdüğündeki eğlencemizi, ilk seks filmine gidişimizi nasıl unutturum? Biz bir kadını yarı çıplak görmek için kıvranırdık, burada giyinik kimse yok. Geceleri yol kenarları orospu kaynıyor (Hem de her cinsinden). Yani durumum güllük güllistanlık değil ama başarmak zorundayım. Böyle canımı sıkın bir durum olduğunda eski halimi unutup, doğma büyüme buralı olsaydım nasıl davranırdım diye soruyorum kendime. Sence yanlış mı yapıyorum dostum? Kafam karışıyor inan. Bir yandan da memleketten gelmiş başka insanlara bakıyorum, herkes kendi aleminde. Bir yol tutturmuş gidiyorlar. Onları görünce de, "Bir ben mi enayiyim?" diyorum.

En kısa zamanda ayrı bir ev tutmayı düşünüyorum. Geçenlerde Deniz'le şöyle bir dolastık. Köpeği bağlasan durmayacağı türden yerlere 250 dolar kira istiyorlar. Bu iş nasıl olacak bilemiyorum? Deniz beraber tutarız diyor ama nikah olmadan birlikte oturmak bana göre değil. Gerçi bugünlerin trendi nikahsız oturmak ama kafam basmıyor işte. Böyle anlarda oradaki ben ile buradaki ben arasında sıkışıp kalıyorum.

Can sıkıcı konuları bir kenara bırakalım. Mektubumun başında bir sürprizim olduğunu söylemiştim. Hem de öyle sıradan bir sürpriz değil. Bomba gibi bir haber. Bu çalıştığım Essex&Bolling Co. çok uluslu bir şirket. Dünyanın dört bir yerinde şubesi var. Merkezi ise Chicago'da. Yani Amerika'da. Geçenlerde patronum odasına çağırıp eğer sorun olmaz da masa başı işine geçersen gecemi gündüzüme katıp çalışmam gerektiğini söyledi. Yıl sonunda iyi bir performans puanı tutturursam görgü-bilgi kursu için Amerika'ya gönderilme durumum olacak. Düşünebiliyor musun? Olur da Amerika'ya gidebilir, hele bir de kapağı oraya atabilirsem, yırttım demektir. Diyeceksin ki, sen daha

İstanbul'a alışmamışsın, Amerika'da ne halt edeceksin? Ne yapalım, gerekirse oraya da alışırız. Boğulacaksam büyük denizde boğulurum.

Bu habere Deniz de çok sevindi. Hatta bazı geceler Amerika hayalleri kuruyoruz. Geçenlerde Kadıköy'deki bir arkadaşımızdan eve dönerken köprüde trafik sıkıştı. Şehrin ışıklarını uzun uzun seyredip, "Ben buraların hayalini ne çok kurmuştum biliyor musun?" dedim, "Bak şimdi koca İstanbul'a tepeden bakabiliyorum." Kim bilir, belki günün birinde Amerika'ya da tepeden bakarım.

İşte böyle sevgili dostum. Sen de Demet'le evlenip mutlu olacaksın, biliyorum. Belki tavukçuluk işini geliştirip, Amerika'ya ihracata başlar, orada bir şube açarsın ve yine eski günlerdeki gibi birlikte oluruz. Sakın aramızda dargınlık olmasın. Unutma, her işte bir hayır vardır. Ben senin mutluluğun için dua edeceğim, sen de benim Amerika işimin

olması için dua et. Bir de lütfen en kısa zamanda mektup yaz. Hiç değilse gidene kadar sık sık haberleşelim. (Meraklanman için şimdiden söyleyeyim, bir sonraki mektubumda Sting diye İngiliz bir şarkıcının konserinde security'lerle nasıl kavga ettiğimi anlatacağım.)

Annenle babanın ellerinden, kardeşinin gözlerinden öperim.

Demet'e selamlar.

Her zaman kardeşim olarak kalacaksın.

Bye.

↓

Y e k t a K o p a n Ö y k ü l e r

Yekta Kopan, çağdaş bir anlatım içinde, olayı dışlamadan, hatta iyice vurgulayarak klasik öykünün izini sürüyor. Günümüz toplumunda değişen değer yargılarını, birbirine yabancılaşan insanları, uyumsuz evlilikleri, yürümeyen birliktelikleri son derece duyarlı bir gözlem gücüyle, nesnel bir yaklaşımla verebiliyor. Daha bu ilk kitabıyla karşımıza donanımlı bir yazar, nitelikli bir öykücü olarak çıkıyor ve duru, düzgün, pırl pırl Türkçesiyle öykü dünyamızda yerini alıyor.

C A N Y A Y I N L A R I

yalnızlığınoyuncakları

Bir Eğlence

Jacques Portes

Kültürünün Doğuşu ve Yükselişi

Amerikalılar, XX. yüzyılın müzikal ufkunu derinden etkileyen özgün iki müzikal biçim olan jazz ve blues dışında -ki ikisi de gerçekten çok önemlidir- kültürel yaratım konusunda özel bir yenilikçilik göstermemişlerdir. Ressamlar, heykeltıraşlar, tiyatro insanları ve hatta yazarlar, İkinci Dünya Savaşı ertesine kadar, Avrupa kültüründen ödünç aldıklarını gizlemiyorlardı. Bu tarihten sonra, Amerikan gücü çokbiçimli hale geldi ve kendisini tüm alanlarda, özellikle de ekranlarda ve konser salonlarında dayatmaya başladı. Bıkkın ve üstünlüklerinden emin Avrupalılar, onların kültürünü taşralı olarak görürken Amerikalılar'ın kitle eğlencesini icat etmekte oldukları çoğu zaman unutulur. Sadece Amerika'ya gelen göçmenleri değil, tüm dünyayı etkisi altına alacak olan bir tür Amerikanlaşma da buradan çıkacaktır.

Bu eğlence biçimlerinin kökeni XIX. yüzyıl sonuna dek dayanır ve bir evrim geçirdikten sonra bile benzer temeller üzerinde var olmaya devam eder. Amerikalılar, kitle kültürünü ve eğlencesini ticari bir şey olarak görmek konusunda en küçük bir tereddüt bile hissetmemişlerdir; ilk eğlence parklarının, sinemaların ortaya çıkmasından çizgi romanların ve televizyonun yaygınlaşmasına dek uzanan bu tutum, Birleşik Devletler'i gelişmiş dünyanın geri kalanından ayırmıştır.

Kitle kültürünün doğuşu

Kuzeydoğu eyaletlerinde ya da Chicago'da, 1880li yıllardan itibaren sanayinin gelişmesiyle yeni göçmen dalgalarının gelişi ve kurulan büyük şirketlerde beyaz yakalı işlerin çoğalması, önemli toplumsal değişimlere neden olmuştur. Serbest bir pazar gününden -1890ların ortalarından itibaren kısmen Cumartesten de faydalanan bu çalışanlar önerilen eğlence olanakları, şehir merkezlerindeki birkaç geleneksel salondur: buralarda Shakespeare'in oyunları ve birkaç İngiliz klasiği oynanırdı. Bu salonlar sınırlı sayıda ve oldukça pahalı yerler sunarlardı: örneğin bir işçinin günlük yevmiyesi nadiren beş doları bulurken, bu yerler bir dolardı. Salon sahipleri burjuvalara hitap ediyorlardı ve izleyicilerini genişletmek gibi bir derterleri yoktu.

Böylece genç bir işçi çiftin ya da kente yeni gelmiş bir mühendisin, kısa etekli dansözlerin çıktığı ya da etnik kökenli kaba güldürülerin oynandığı kötü şöhretli birkaç salon dışında fazla seçeneği yoktu O da olmazsa 1840larda yenilikçi olan ama daha sonra pek de bir şey sunmayan Barnum sirkinin turnesini beklemek gerekirdi. Shakespeare'in oyunlarından alınan sahneler, seyircilerin tepkilerine göre uyarlanırdı; bu tiradlardan bazıları birçok Amerikalı tarafından paylaşılan bir kültürel miras oluşturuyordu. Kitleler halinde gelen Almanlar, İtalyanlar ya da Rus Yahudileri, Britanyalı büyük şairin güzel diline karşı aynı şekilde duyarlı değildiler ve Birleşik Devletler'de doğan yeni kuşak, Fırtına'nın ya da II. Richard'in etrafında

*P*aris VIII Üniversitesi'nde Amerika Birleşik

Devletleri Tarihi alanında Profesör. Bu metin, Naissance de la culture de masse aux Etats-Unis (Birleşik Devletler'de Kitle Kültürünün Doğuşu) adlı kitabından çıkarılmış bir özet niteliğindedir ve Paris'de Centre George Pompidou'da 2000-2001 Aralık-Ocak aylarında yapılan Au Delà du Spectacle (Gösterinin Ötesinde) başlıklı sergiinin katalogunda yer almıştır. Çeviren Nazlı Ökten

karagöründü!

o kadar da kolay buluşmuyorlardı. Bu dönemde yurtsever dernekler, ulusal bayram olan 4 Temmuz kutlamalarını yeniler ve büyütürler: 1880'den itibaren, Amerikan tarihinden sahnelerin oynandığı, ziyafetlerle süren, havai fişeklerle noktalanmış büyük piknikler düzenlenmeye başlanır ancak yılda sadece bir kez düzenlenen bu tür gösteriler, eğlence açlığını gidermeye yetmez.

Bazı girişimciler, giderek artan bir talebi karşılamak için daha çok sayıda insanın erişebileceği yeni tür gösterilere ihtiyaç olduğunu kavrayacaklardır. Sirk çevrelerinde yetişen ya da geleneksel gösteri biçimlerinde iş yapan bu girişimciler, yenilik bilincine sahiptirler. İtalyan kökenli New York'lu müzisyen Tony Pastor ya da Boston'dan Benjamin Keith bu türden insanlardı. Bu adamlar, aylaklara makul fiyatlarla eğlenme arzusu veren gösteriler oluşturmaya çalıştılar. Vodvil böyle doğdu. Fransa'da bilinen vodville hiç ilgisi olmayan Amerikan vodvili, sürekli bir hikaye anlatmaz: jonglör, şarkıcı, ilüzyonist ya da komedyen gibi çeşitli sanatçıların çıktığı ardarda gelen bölümlerden oluşur; herbirinin yaklaşık onbeş yirmi dakikası vardır ve çok sıkı bir programa riayet etmek zorundadırlar. Bir arayla birlikte toplam iki saat sürer ve 12 saat ya da 24 saat boyunca neredeyse sürekli devam eder. Hızla başarı kazanır: izleyici yirmibeş sente varyete, müzik ve mizah bulur. Büyük şehirlerin neredeyse hepsinde en az bir vodvil salonu vardır ve izleyicilerin sıkılmaması için turneler düzenlenir ve oyunlar yenilenir. XX. yüzyılın başında sanayi kentlerinde binlerce salon açılır. New York'da, kimi lüks, kimi mütevazı olmak üzere onlarca salon vardır. Sarah Bernhardt gibi ünlü sanatçılar, bu salonların lüks olanlarında birkaç yüz dolar

için çıkmakta sakınca görmezler.

Bu yeni gösteriler etrafında yaklaşık yirmibin profesyonelden oluşan gerçek bir dünya kurulur. Salonların çoğu, turnelerin düzenlenmesini kolaylaştırmak üzere bölgesel düzeyde gruplanmış becerikli yöneticiler tarafından işletilir. Bu vodvil gruplarında eşlik parçalarını besteleyen müzisyenler, gösterileri ilan eden gazeteciler, aktörlere ve diğer sanatçılara kendilerini tanıtmaya olanağı veren sendike bültenleri, herbirinin etkinliklerini tanıtmak için çıkarılan mesleki gazete ve dergiler -bunların arasında en tanınmış Variety'dir- bulunur. Bu altyapı sayesinde, kentsel eğlence ihtiyaçları kısmen karşılanacaktır: oldukça geniş bir izleyici kitlesi böylece makul ve iddiasız eğlencelere kavuşur. Girişimciler, salonları öğleden sonraları doldurabilecek aileleri ve çocukları çekmek için çaba gösterirler ve rekabette yer almak için sürekli yenilikler bulurlar.

Bu gösterilerin yanısıra başka eğlenceler de ortaya çıkar. 1882 yılında, Buffalo Bill adıyla bilinen William Cody, Nebraska'da North Platte kentinde 4 Temmuz kutlamaları için ilk rodeoyu düzenler ve ertesi yıl Wild West Show'u yaratmaya girişir. Sirk yöntemlerinden yararlanan bu gösteri bir anlamda ilk konulu parktır; keskin nişancıların, süvarilerin, kızilderililerin saldırdığı gerçek yolcu arabalarının (ki bunlar, Kızilderili İşleri Bürosu'nun çok kesin koşullarına bağlıdır) sahneye çıkarıldığı değişik numaralarla Batı efsanesi daha da büyütülür. Wild West Show, Birleşik Devletler'in doğu eyaletlerinde ve Kanada'da birkaç yıl turneden sonra yaklaşık on milyon kişi tarafından izlenir. Buffalo Bill ve grubunun turneler gerçekleştirdiği Avrupa'da da başarısı

karagöründü!

büyüktür. Vahşi batı'nın fethi, Amerikalılar için zaten efsaneleştirilmiş bir olay olduğundan başka hiçbir Amerikan olgusu bu denli çekici olamazdı. 1890'ların başında New York kentindeki eğlence tüketicileri piyasasının giderek büyümesi, becerikli girişimcileri Manhattan'ın birkaç kilometre dışında Coney Island'da eğlence parkları kurmaya yöneltir. Binlerce ampulle aydınlatılan devasa giriş kapıları olan bu parkların etrafı çevrilidir. Dönme dolaplar, ilk otovolanlar [Fransızca'da Rus Dağı olarak bilinir] aktüel olayların yeniden sahnelenmesi -bir boks maçı gibi ya da 1903'de Martinik'de Pele yanardağının patlaması gibi- ve sayısız ayaküstü atıştırma seçenekleri, Coney Island'a bir gün geçirmeye gelmiş onbinlerce New Yorklu'nun ve Amerikalı'nın hizmetindedir ve oradan hemen kumsala varılabilir. Ortam huzurlu ve mütevazidir ve yeni gelen göçmenler kadar, daha köklü Amerikalılar da bunun tadını çıkarırlar. Coney Island 1940'lara kadar revaçta kalır ve tipik Amerikan eğlencesinin örneğidir.

Amerika Birleşik Devletleri, yirmi yılda pek az eğlence seçeneği olan soğuk bir toplumdan ticarileşmiş boş zaman toplumuna geçmiştir. New York'un sunduğu toplumsal çeşitlilik benzersizdir ve gösteri arzı açısından besleyicidir. Daha yavaş ve seyrek bir sanayileşme yaşayan ve özellikle de ırk ayrımının yoğunluğu nedeniyle iki kitleye bölünmüş güney eyaletleri, bu gelişmenin uzağında kalır. Afrikalı-Amerikalıların bir salon ağı varsa da, ne sayıları artabilir ne de beyazlarınkilerle rekabete girebilirler. Üstelik bölgeye Avrupalı göçmenler yerleşmez. Aynı şekilde 1915'de New

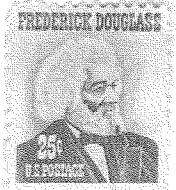
Orleans'da doğan caz, büyük kitlelere hemen ulaşamaz.

Büyük şehirlerde stadyumlar inşa edilmesini gerektiren profesyonel sporlar -özellikle de 1870lerin sonunda ortaya çıkan beyzbol- ve çoğalan dans salonları gözönünde bulundurulursa eğlencenin sadece sayısının değil, çeşidinin de arttığı görülür.

Sinemanın saltanatı

Amerikan sinemasının ilk gösterimi, Paris'de Lumière kardeşlerinkinden birkaç ay sonra 1896 Nisan'ında yapıldığında hemen ilgi görür. Başlangıçtaki kısa filmler, vodvil bölümlerinin uzunluğuna uygundu; programın son kısmına saklandı, böylece seyirci salondan en iyi hatıralarla ayrılabilirdi. On yıl boyunca Avrupa ve Amerikan sineması, varolan salonlarda, yazları halka açık yerlerde, panayır alanlarında izleyicisine kolayca ulaştı. 1906 yılından itibaren sinemaya özel salonlar oluşmaya başladı: giriş bileti sadece yirmibeş sent olan *nickelodeon*lar. O zamandan itibaren film süreleri artmaya başlar çünkü artık daha karmaşık hikayeler anlatılmaktadır. Artık vodvil biçimine uyamazlar. Sinemaya gitmek, genç yaşlı Amerikalılar için artık haftalık bir alışkanlıktır: on milyon civarında Amerikalı düzenli olarak sinemaya gitmeye başlar. Bu dönemde vodvil salonlarına -ki bunlar 1930'lara kadar varlığını devam ettirecektir- sinema salonları da eklenir ve böylece gösteri arzında bir büyüme görülür. *Nickelodeon*ların başarısı, eğlencenin doğasını değiştirir: artık eğlence, geniş ve ayrılmamış bir kitleye değil, kategorilendirilmiş bir kitleye hitap etmektedir. En son gelen

karagöründü!

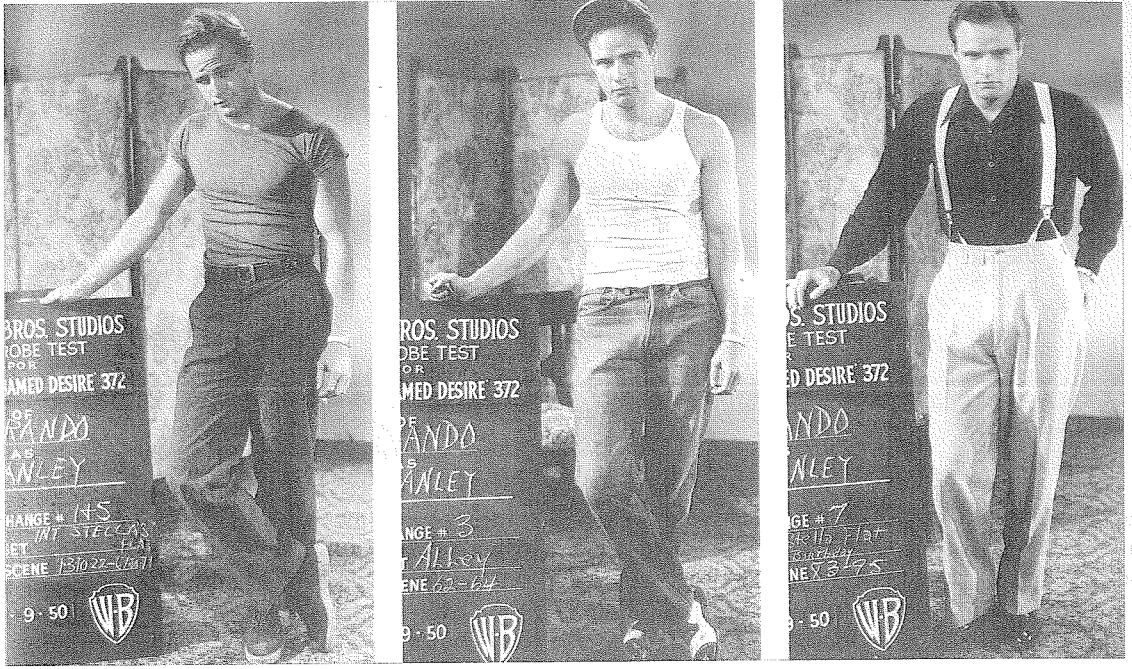
göçmenler, çocuklar ve ne okumayı ne yazmayı bilenler de eğitilmiş olanlar kadar zevk almaya başlarlar. İzleyici kitlesindeki kayda değer artış, girişimlerdeki değişimi de açıklar. İlk sinema yatırımcıları Thomas Edison gibi teknisyenlerken, onları izleyen bir William Fox ya da bir Carl Laemmle, hem salonları yönetmiş hem ticari tekniklerle yetişmişlerdir. Böylece izleyicilerin taleplerini de dikkate alarak kendi filmlerini çekmeye girişirler.

Amerikan sineması, birkaç yılda özel biçimler ortaya koymaya ve daha sonraki elli yıl boyunca kendisine has kalacak yöntemler kullanmaya başlar. Bu yeni yapımcılar yeni film türleri ortaya koyarlar. 1914'e gelinmeden yabancıların rekabetini elemiş ve Amerikan piyasasını kontrol altına almışlardır. Ama bu yeni eğlence biçiminin başarısı bazılarını endişelendirmektedir: sinemanın, çocukların kolayca şekillendirilebilir zihinleri üzerindeki etkisinden şüphe eden eğitimciler, bu yeni aracı büyük davaların hizmetine vermek isteyen sosyal çalışmacılar, karanlık salonlardaki iç gıcıklayıcı sahnelerin ahlaksızlığa teşvik etmesinden korkan kilise militanları. Etkili gruplardan çok sayıda sansür önerisi gelir: bu gruplar belediye yetkililerinden, 1908'de New York'da olduğu gibi Pazar günleri gösterim yasağı ya da filmler izleyiciye ulaşmadan önce kesilmeleri gibi sonuçlar elde etmeyi başarırlar. 1915'de Yüksek Mahkeme'nin verdiği karar, otuzaltı yıl boyunca geçerli olacaktır: sinema, izleyici kitlesinin genişliği nedeniyle edebiyat ya da tiyatroyla aynı düzlemde ele alınamaz ve Birleşik Devletler Anayasası'nın, ifade özgürlüğünü güvence altına alan ilk değişiklik

kapsamına alınamaz. Amerikan sineması -eğlencenin en üst biçimi- Yüksek Mahkeme'nin bu kararı yeniden değerlendirdiği 1951'e kadar sansürün etkilerine maruz kalacaktır. Bu, bazılarının isteğinin aksine federal düzeyde değil, belediyeler ya da eyalet yönetimleri düzeyinde düzenlenir; bu da istedikleri filmleri yapmak isteyen yapımcıların karşı karşıya kaldıkları saldırıları önlemek için otosansür uygulamaya başlamalarını açıklar. yapımcılar sendikası MPPDA (Motion Pictures Producers and Distributors of America), 1921'den 1927'ye, daha sonra da 1930'dan 1934'e bir çok aşamada, film kontrol bürosunu yürürlüğe sokmuştur. Yaklaşık otuz yıl boyunca -izleyicilerin yaşlarına göre bir sınıflandırma sistemi yerleşinceye kadar- Hollywood hayal fabrikalarının tüm üretimi, PCA ile (Production Code Administration; Üretim Yasası İdaresi) bir yanda yapımcılar ve senaristler, öte yanda filmdeki şahsiyetlerin yakışık alır buldukları imgeye uygun olup olmadığını değerlendiren yabancı hükümetlerin ve farklı çıkarların temsilcileri arasındaki pazarlığın sonucudur. Bu, PCA'nın tüm baskılara boyun eğdiği anlamına gelmez ama çoğu zaman bunları gözönünde bulundurur; giderek, açıkça cinsellik içeren sahneleri, kışkırtıcı çıplaklığı, şiddeti, farklı ırktan insanlar arasındaki ilişkileri, kurumlara saldırıyı yasaklayan ve iyiyi söyleyen bir sesin gerekliliğini vazededen bir ahlaka tekabül eden kendi kurallarını dayatır.

Sinema denen bu olağanüstü eğlence, böylece çok sayıda insanın hoşuna gitmek için programlanmıştır ve evrensel bir dil konuşma iddiasındadır. 1920li ve 1930lu yıllarda elli

karagöründü!

milyondan fazla Amerikalı her hafta ülkedeki otuzbin sinema salonuna gitmektedir ve bunların önemli bir bölümü gençlerdir.

Sinema, aynı zamanda ılımlı Protestanlar ile Katolikler arasındaki konsensusa uygun bir ahlaksal düzlemde olmalıdır. Aynı otosansür fenomeni, *pulpların*, editörlerin çok şiddet ya da cinsel tahrik içeren sahnelerden özenle kaçındıkları ucuz çizgi roman derlemelerinin gelişimine eşlik edecektir.

1927 yılında, Alan Crosland'ın Caz Şarkıcısı filmiyle sesli sinemanın gelişi, evrensellik iddiasını sarsar. On yıl boyunca sinema, çevirdiği ülkenin diline sahiptir çünkü henüz seslendirme olanakları yoktur. Bu nedenle Amerikan sinemasının diğer ülkelerdeki egemenliği henüz olanaksızdır ve Fransız, Alman ya da İtalyan sinemaları kendilerini ortaya koyarlar. 1936'dan itibaren Almanya ve Amerika'da dublaj yapılabilmesi Hollywood'a evrensellik iddiasına geri dönme fırsatını verir. Amerikan filmleri bundan böyle programlanan ülkenin dilini konuşacaktır.

Bir eğlence olarak sinema, izleyici kitlesini cezbetmeye çalışır. Aynı zamanda salon ağlarına sahip olan yapımcılar, bu yönde hareket ederler. Mermerden, sütunlardan, kumaşlardan gerçek saraylar kurulur; buralarda film den önce, vodvilden çıkma numaralar yapılır. Sinemaya gitmek, başlı başına bir bayram olur ve en mütevazî koşullara sahip olanlara bile, ulaşılmaz görünen bir lüksü iki saatliğine sağlar. Öte yandan ekran yıldızları, herkesin

özdeşleşebileceği modeller olmaya başlar. Bu o denli güçlü bir eğilimdir ki yeni gelen göçmenlerin Amerikanlaşmasında, sanal bir Amerikan mirasını sahiplenmelerinde en büyük rolü sinema oynar.

Bazı eğlence biçimleri kendilerini yenileyemedikleri için sinemanın yanında soluk kalırlar. Balolar, spor karşılaşmaları geniş bir kitleye sahiptir ama fazla değişiklik göstermezler, oysa sesli sinemanın gelişi ve genelde sesin, radyonun ve plakların gelişi toplumu altüst eder.

1920lerin başında icat edilen radyo, hızlı bir başarı kazanır. Çıkış yapmak isteyen müzisyenler, radyoya başvurur. New Orleans'da, Kansas City'de ya da Chicago'da caz radyodan faydalanır ve Harlem'in yeniden doğuşunu sağlar. Şarkıcı Bessie Smith ya da trompetçi Louis Armstrong gibi büyük yıldızların doğuşuna ve başarısına rağmen cazın gelişimi ayrımcılık duvarına çarpar. Siyah müzik, beyaz toplumun dayattığı ırksal kodlar çerçevesinde gelişmek zorundadır: "zencilliği" vurgulamak için belli bir tür makyaj, en popüler sanatçıların toplumsal olarak aşağılanması süregider. *Bebop*'un bu sınırlamaları kırması ve devrimci bir ritim olarak ortaya çıkması için 1940lı yılları beklemek gerekecektir.

Öte yandan, otomobil üreticisi, fazlasıyla muhafazakar Henry Ford gibi bazı Amerikalılar, siyah müziğin başarısından kaygı duyarlar ve Britanyalı geçmişlerinde, ideallerine daha uygun müzikal kökler aramaya başlarlar. Böylece güneyin dağlarından, daha sonra country adını alacak müzik doğar. New York'un Yahudi söz yazarları, Güney'i göklere çıkartan

karagöründü!

şarkılar yazarlar ve bunların melodilerindeki XVII. Yüzyıl İngiltere baladları pek de otantik sayılmazlar. Batı'nın kovboy şarkıları da işin içine girince tüm programlarını bu türe ayıran radyolarla birlikte country müziğin de başarısı artar.

Klasik Amerikan eğlencesinin durumu budur. Kendi yöntemlerini geliştirmiş ve kendi alanını icat etmiştir. Mümkün olan en geniş kitleye ulaşma olasılığını saklı tutmak için sınırlamalara ve yasalara göre şekillenir. Bu nedenle sinema, müzik ya da diğer kitlesel gösteri türleri, avant-garde bir yaratıma varamaz, çünkü etkili yurttaşları şaşırtması tehlikeli sonuçlar doğurabilir. Aynı zamanda bu eğlenceyi zorlayan kurallar da yaratıcılığına katkıda bulunabilir çünkü yapay ve sıkıcı durumları daha çekici kılmak için hayal gücü ve tempo gerekir. Bu dönem filmlerinin çoğunda unutulmayan ve televizyon doğduktan sonra da ayrı tutulan iki özellik budur. Baştan beri aileye dayalı ve muhafazakar bir ahlakı benimsemiş Hollywood yatırımcılarının şoka uğratmama ve eğlendirme yönelimi, 1947-1951 yılları arasındaki Amerika-dışı faaliyetler komisyonu'na karşı çıkmaz ve komünistlere yakın olduklarından şüphelenilen oyuncu ve teknisyenleri bizzat kara listeye almalarını beraberinde getirir.

Disney parklarının yaratımında karşımıza çıkan yine aynı ahlakıdır. 1955'de California'da Disneyland, 1960'da Florida'da Disneyworld, eğlence arzını genişletecek ve Walt Disney'in tasarladığı Celebration, Florida'da ortaya çıkacak ve 1995'den itibaren içinde oturulmaya başlanacaktır. Walt Disney çizgi filmleri sayesinde ünlenip servet kazanmanın yanısıra sinemanın izleyici için nasıl geçici nitelikte olduğunu da kavramıştır. Parklar, izleyiciyi gerçek bir dekorun içine sokarak ve çizgi kahramanlara hayat vererek, sinema deneyiminin etkisini sürdürmek, güçlendirmek ve kalıcı hale getirmek için tasarlanmıştır. Gözlemcilerin çoğunun öngörülerinin aksine, parklar büyük bir başarı kazanmıştır.

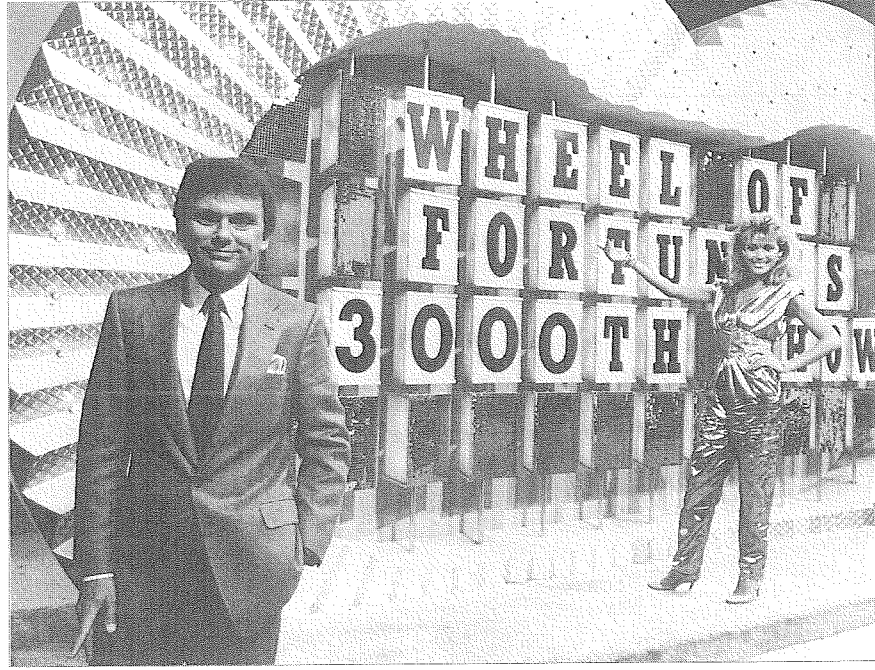
Bu yeni eğlence, anne-babaların ve çocukların Mickey ve Pluto tarafından karşılandığı, farklı numaraların doğrudan çizgi filmlere gönderme yaptığı kapalı ve korunaklı bir evren yaratır. Çizgi film karakterleri, yüzyıl başından kalma bir Amerikan kasabasının hatırlatan bir ana caddenin etrafına sıralanırlar. Ortam güven verici ve neşelidir, hijyen kurallarına saygı gösterilir. Ziyaretçiler, birkaç saatliğine dünyanın şiddetinden ve karmaşasından uzaklaşıp çocukluklarının atmosferine dönerler.

Disneyland ve Disneyworld, yaratıcılarının muhafazakar tutumunu yansıtır. Yıllar içinde gösteriye yeni numaralar eklenmiştir ve çok sayıda dükkanda, kârı arttıran ve marka adını yaygınlaştıran Disney markalı ürünler satılır. 1970'de Tokyo'da, 1992'de Fransa'da yeni parklar açılır. Disneyland Paris'in (eski adıyla Eurodisney) oluşması sırasındaki ideolojik tartışmalara rağmen başarı sonunda gelmiştir ve sekiz yıl sonra yılda oniki milyon ziyaretçiye varılmıştır. Asterix gibi Fransız parkları da bu durumdan faydalanmıştır.

Giderek parçalanmış bir eğlence

1960'lardan itibaren, Amerikan toplumu gibi eğlence dünyası da derinden sarsılmıştır. Afrikalı-Amerikalılar'ın, daha sonra kadınların ve bazı etnik grupların muhalefeti, eğlencenin yerini ve temsilini tartışmaya açmıştır. Gerçek bir "yedinci sanat" icra ettiklerinin bilincinde olan sinemacıların ve kendilerine geleneksel olarak atfedilen rollerle yetinmek istemeyen toplumsal grupların çifte baskısı, yapımcıların otosansür uygulamasından vazgeçmelerini sağlamıştır. Birçok film PCA ve yasaya karşı çıkmış ve 1966'da, bir İtalyan filmi olan *Mucize* etrafında yaratılan tartışmayla anayasanın özgürlükleri koruyan maddesine döndükten onbeş yıl sonra yasa yürürlükten kaldırılmıştır. 1970 sonrası Amerikan filmlerinde ele alınan konular, görece bir sertlik taşıyor: şiddet ve cinsellik işin içine girer ve on yıl sonra da Afrikalı-Amerikalı yönetmen ve oyuncular Hollywood'da kabul görmeye başlar.

karagöründü!

Bu cüret, Dennis Hopper'in *Easy Rider* (1969), Milos Forman'ın *Hair* (1979) filmlerinde göze çarpar. Vietnam Savaşı da bir dizi filme konu olur. Amerikalılar'ın ülkedeki durumunun belirsizliğini en iyi ortaya koyan film, Barry Lewinson'un (1987) *Good Morning Vietnam*'dir. Bu bağlamda, Bob Dylan'ı radyo sahnedeyken yer alma şansını korumak için şarkılarında savaş karşıtı olmaktan vazgeçiren ve Oliver Stone'un *Platoon*'u daha önce yapmasını engelleyen muhafazakar bir ağırlık da vardır.

Otosansür yasaının kalkması, dayatılan donmuş toplum görüşünden çıkmaya da olanak sağlar. Ancak yapımcılar hasılatı koruma ve artırma kaygısını yitirmezler ve avantgarde da buna ulaşmanın en iyi yolu olarak görülmez. 1980li yıllardan bu yana Hollywood stüdyolarının hiyerarşisini değiştiren mali yeniden yapılanma -Sony ve Matsushita gibi Japon şirketlerinin ve Turner ya da Seagram gibi sanayicilerin gelişi-, yeni salonların açılmasını ve teknik olanakların yenilenmesini sağlayarak karlılık kaynaklarını arttırmış ve çeşitlendirmiştir. Artık klasik dönemde olduğu gibi evrensel filmler yapmak değil, şoka uğratmaya çalışmak, yaş, cinsiyet, etnik köken, yaşam alışkanlıkları olarak bölünmüş bir kitleyi tatmin etmek gerekmektedir. Yapımcılar, olası tartışmaları önlemek için, filmi sundukları izleyicilere sorular sormakta ve onlardan gelen tepkiler doğrultusunda değişiklikler yapmaktadırlar. Artık X sınıflandırması bulunmadığından, filmi aşağı götüren "NC17" (17 yaşından küçüklere yasaktır) sınıflandırmasından kaçınmaya çalışırlar.

Kablolu ve belli bir izleyiciyi hedefleyen kanalları çoğaltan televizyon gibi, özel dergileri arttıran basın gibi, stüdyolar da çeşitlenmiş izleyicilere dönük filmler üretmektedir. Geleneksel türlerin yanına, gerek en kalabalık ve özel efektlere en düşkün ve en ateşli izleyici grubu olan çocuklara ve ergenlik çağındakilere yönelik, gerek ağır hikayeleri tercih eden yaşlı insanlara (Bruce Beresford'dan Miss Daisy'nin Şöförü, 1989, David Lynch'den Gerçek bir Hikayesi, 1999), gerek belli bir tür yoluyla özgürleşen kadınlara (Ridley Scott'dan Thelma ve Louise, 1991), gerek Afrikalı-Amerikalılara (1970lerde Melvin van Peebles'in, daha sonra Spike Lee'nin filmleri) ya da eşcinsellere (Philadelphia, Jonathan Demme, 1993) yönelik filmler eklenir. Film, en iyi eğlence olmakla birlikte, aynı zamanda XX. Yüzyıl sonu Amerikan toplumunu kateden kimlik mücadeleleri için de koz oluşturur. Böylece Steven Spielberg'in *Color Purple* (1985) filmindeki siyahların vasatlığını ya da Alan Parker'ın *Mississippi Burning*'indeki (1989) beyaz FBI ajanlarına verilen ağırlığı protesto eden Afrikalı-Amerikalı dernekleri görülebilir; aynı şekilde gerici Katolikler Martin Scorsese'in *The Last Temptation of Christ* (1988) filminin yasaklanmasını isteyebilirler; çevre korumacılar, filmin kahramanı balinanın dengesini bozduğu gerekçesiyle "Willy" serisine karşı çıkabilirler.

Sinema, diğer kültürel alanlar gibi artık parçalanmış bir eğlencedir. Kızılderililer, kadınlar, Afrikalı-Amerikalılar tarafından yazılan romanlar, çoğalmıştır ve artık hiçbir yazar John Steinbeck'in ya da William Faulkner'in olabildiği gibi

karagöründü!

ulusal Amerikalı olarak tanınmaz. Müzik de aynı yönde bir evrim geçirmiştir: rock ve türevlerinin yarattığı sarsıntı, free jazz'ın ortaya çıkışı, etnik ve egzotik müziklere –reggae ve salsa- duyulan ilgi, rap'in ortaya çıkışı...1969'daki Woodstock gibi büyük festivallerin ortaya çıkışı, alışılmış eğlence dönemine son veren değişimleri de beraberinde getirir ama bunlar kültürel yapbozun parçalarından sadece bazılarıdır.

Bu genişlemiş arzda herkes tatmin bulabiliyorsa da bu olguların anlamı üzerine düşünmek gereklidir. Bu çeşitlilik hareketinde bir özgürlük görünümü vardır. Ama aynı anda, kültürel parçalanmanın sadece olumlu bir anlamı yoktur. Aslında kültürel gösteri, sadece kalitesine ya da kitlenin ilgisine değil, kendisini ilgili hisseden grubun sağlayacağı meşruluğa bağlıdır. Hiçbir hakemin bu konu üzerinde yeterli otoritesi olamayacağından bu ancak bir güç ilişkisine varabilir, böylece bir film, bir konser ya da bir oyun hoşlarına gitmeyince pankartlar ve sloganlarla protesto ederler. Bu, sergiler için de geçerlidir: bazı fotoğrafların içerdiği şiddetten rahatsız olan yurttaşlar, Smithsonian Enstitüsü'nde Hiroşima'ya atılan atom bombası ile ilgili sanatsal çalışmalara karşı çıkan savaş gazileri, bu gösterilerin yasaklanmasını sağlayabilirler.

İzleyici kitlesi ile gösterileri tasarlayanlar arasında bu türden bir ilişki olması, sahici bir demokratik kontrol alıştırması olarak görülebilir ama bir sapma içerir. Eğlence, sanıldığı gibi geniş bir izleyici kitlesini çekebildiği için değil, bu kitlenin

bir kısmı, şiddete de varsa görme hakkını kullanacağı için demokratik olacaktır. Bu tür baskılar, yaratma ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı olarak görülmelidir.

Günümüzdeki durum, iyi inançlarıyla donanan ve katı kanaatlerine dayanan yurttaş gruplarının –çoğunlukla rahip ya da eğitimcilerin ama aynı zamanda kadın derneklerinin de- sansürcü kesildiği 1930'lardan çok da kopuk değildir.

Onlar, yerel yetkililere sözlerini dinletecek ve salon sahiplerine ve gösteri yapımcılarına, fikirlerini kaale aldırtacak denli etkiliydiler. Günümüzde çoğu zaman kimliksel bir mesruiyet iddiasında olan yurttaş grupları, bir gösteriyi yasaklamak ya da üzerinde değişiklik yapmak için müdahale etmektedirler. Aynı yoldan giderler ama eskiden bunu yapanlar iktidardakiler tarafından tanınan, sözü geçen insanlarken şimdiki demokratik temsile karşı çıkarlar ve kenarda yer alırlar.

Sonuç olarak Birleşik Devletler'de eğlencenin teminatlarından biri şudur: herkes onu sahiplenebilecek ya da sahiplenmeyi isteyebileceği gibi, toplumsal tepkilere neden olacak denli etkili ve tanınmış olmak. Siyasetçiler bile kimi zaman bir film ya da bir şarkı, bir cinayetin ya da bir suçun nedeni olarak gösterildiğinde işe karışmakta tereddüt etmezler.

Yine de dün olduğu gibi bugün de gösteri yapımcıları ve müzik yayıncıları, tartışmalardan kaçınmak için bir çözüm yolu bulurlar: teknik araçları, gürültüleri ve ışıklarıyla ezici

karagöründü!

gösteriler gerçekleştirmek. Eskiden müzikal komediler ve büyük konserler bu rolü oynardı; günümüzde ses sistemlerinin gücü ve kusursuzluğu gibi özel efektlere sistematik olarak başvurulması aynı zamanda ideolojiden kaçış içindir. Oyalamanın önemi büyüktür ve şarkıların sözleri gibi, hikayelerin de pek önemi yoktur. Klasik dönemin otosansürüne ihtiyaç yoktur ama yapılan seçimler benzer sonuçlara varır.

Kuşkusuz Amerikan eğlencesi tartışma yaratabilir ama başarısı büyük *blockbusters* makinalarıyla güvence altına alınan gişe hasılatına zarar vermemek için her zaman sınırlı kalır. Çelişkili etkileri sonunda kısmen birbirini götüren bu gösterilerin çeşitliliği, yeni yıldızların doğuşuna ya da her zaman örnekleri görüldüğü gibi özgün kariyerlerin ortaya çıkmasına olanak sağlar. John Cassavettes, bu şekilde 1960lı yıllarda başka bir sinema yapma türünü temsil etmiştir ve 1980lerden bu yana Woody Allen'ın, kenarlarından büyüyeabilen sistemin ürünü olduğu söylenebilir. Son yıllarda Jim Jarmush'un yeteneği kabul görmüştür; o da özgün bir kariyere sahiptir.

Eğlence, sadece bir Amerikan gerçeği olmamakla birlikte, Birleşik Devletler'de özel olarak verimli bir alanda büyümüştür. Kültürel hiyerarşi Avrupa'daki kadar güçlü değildir ve bu durum, çok sayıda insana yönelik yeni eğlence biçimlerini ve gösterileri erken bir biçimde ortaya çıkarmaya olanak sağlamıştır. Amerikan eğlencesi, toplumun içine kazılıdır, onu oyalar ve yansıtır. Çokkültürlü hale gelmiş bir

Amerikan toplumuna yönelik filmler ve gösteriler, Avrupalı, Afrikalı ya da Asyalı izleyicilere uyar. Amerikalı yapımcılar, kar marjları düşük olduğu zaman bile dış piyasaları fethetmek istemişlerdir. Üstelik 1980li yıllardan beri bu gelirler çoğu zaman toplam gişe hasılatının yarısından fazlasını oluşturmaya başlamıştır.

Amerikan kültürel ürünleri, dünyada çarpıcı başarılar elde ediyor ve bazen yerel geleneklerin aleyhine olacak şekilde dayatılıyor. İstila karşı geliştirilen bazı tepkiler, eğlence şirketlerini bir kez daha uyum sağlamaya yöneltiyor. Giderek daha pahalı hale gelen sinema yapımları, mali ortakların çoğalmasında da beraberinde getiriyor; yapımlar artık sadece Amerikan değil, uluslararası durumda. Sanatçılar da üretimi uluslararasılaştırmaya katkıda bulunuyor.

Bu gelişmeler, başka alanlarda da yaşanıyor. Paris Disneyland, kaotik bir başlangıçtan sonra son günlerde Fransız bir yöneticinin itkiyle iyi bir çıkış yapıyor ve bazı yapımlarına Avrupalı bir tad katıyor. Aynı şekilde McDonalds ya da Gap gibi Amerika kökenli şirketler, yerleştikleri ülkelere uyum sağlayarak başarıya kavuşuyorlar. Restoranlara gelen tarım ürünleri artık neredeyse tamamen yerli ve menüleri de değişiklik gösteriyor. Giysiler artık her zaman Birleşik Devletler'de değil, Malezya ya da Singapur'da yerel kumaşlarla ve özgül biçimlerde yapılıyor ve hatta tasarlanıyor

Eğlence dünya çapında oldu artık: uluslararasılaşması da karmaşık ve kalıcı bir gerçek.

karagöründü!

'dolu dolu bir edebiyat dergisi' ne demek ?

Özel tarihe duyulan merak için bir sınır çizilebilir mi? Turgut Çeviker, Ahmet Oktay, Füsün Akatlı ve Turgut Açar tartışıyor: **Mektup mahrem mi?**

Nursel Duruel ve Murat Yalçın, Alman yazınıyla aramızdaki en önemli araçlardan **Ahmet Cemal**'le çeviri ve hayat üzerine konuştu: "Ben hep yaşamdan çevirdiklerimi anlattım."

Faruk Ulay, Tezer Özlü'nün *Gecenin Ucuna Yolculuk*'undan hareket ederek, fotoğraf ve metinlerle bir başka "**Gecenin Ucuna Yolculuk**" kurdu.

Italo Svevo'nun "**Servola Tramvayı**", Kemal Atakay çevirisiyle **ilk kez Türkçede**;

Vesika-lık'ta **Nurullah Ataç**: Nermi Uygur, Metin And, Mehmet H. Doğan ve Mehmet Can Doğan'ın usta edebiyat adamını çeşitli yönleriyle inceleyen yazıları; **Bilge Karasu**, **Ece Ayhan** ve **Nedret Gürcan**'ın Tanıklıkları; dergilerde kalmış şiirleri, yaşadığı dönemde kendisini konu alan karikatürler.

Babil Kulesi'nde *Dede Korkut Oğuznameleri, 1001 Gece Masalları*, Charles Dickens'in *Kasvetli Ev*'i üzerine metinler.

ve Rüzgâr Gülü...

Kitap-lık
İki aylık edebiyat dergisi
Sayı: 47, Mayıs-Haziran 2001

YAPı KREDİ YAYINLARI KİTAPBEVLERİ: • İSTANBUL: 212-293 08 24 / 502 • İZMİR: 232-463 82 90 • ANKARA: 312-435 85 94
E-posta: ykkultur@ykykultur.com.tr • Web Sitesi: www.yapikrediyayinlari.com • İnternet satış: www.shop.superonline.com/yky
YAPı KREDİ KÜLTÜR SANAT YAYINCILIK TİC. VE SAN. A.Ş. 212-293 08 24, 252 47 00

Keyif

"Bize tamamen yabancı olanı keşfederiz. Farklılıklar gibi benzerlikleri de keşfetmektir bu: Ötekini bilmek kendini bilmek demektir. Peki ama nasıl bir bilgidir bu?"
Tzvetan Todorov

Chicago Havaalanı'nda Aretha Franklin kılığında bir pasaport memuresine iyi günler diliyorum. Amannn, diyor, bırak sen de bugünün nesi iyi. Pazar günü bile çalışıyoruz.

Canının sıkıklığının gündend değil de bizden kaynaklı olduğunu az sonra öğreniyorum. Gelin bakalım, gelin, bu ülkeye gelin dolun bakalım, diyor; sonrasında başka sözler söylüyor ağızda geveleyerek, anlayamadığım. Gözleri boncuk boncuk, elleri manikürlü, beyaz ojeli, cilalı üstelik, pasaportun içinde boş bir sayfa arıyor. Uzun beyaz tırnaklarıyla kaşeyi vurdu vuracak, derken dönüp suratıma bakıyor. Suratımda yakaladığı, az önce, sarı çizginin ötesinde bıraktığım Erkan'a öylesine bir bakış anı. Benimkisi, Erkan'a öylesine, sıradan bir bakış. Hani dersten çıktığında arkadaşına baktığın gibisinden, aynı dersi almışlığın, bilmişliğin, anlamamışlığın, derken sıkılmışlığın bakışı. Benimkisi *bu-kadına-cattık* bakışı, *on-bir-saat-geride-kalmış-memlekette-iftarı-coktan-bozmuş-çarkifeleğe-dalmış-gitmiş-sonra-da-televizyonun-karsısında-uyuya-kalmış-herhangi-birilerini-özledim-ben-Erkan-ya* bakışı, *herhangi-birileri-olan-bizimkileri-özledim-niye bilmem-ama-özledim-işte-Erkan-ya*, bakışı.

Erkan'ın kafa sallayışı. Onaylayıcı. Kim bilir, o da aklınca neyi onaylıyor. Seçenekler arasında boş ver, birinci sırada. Sık dişini az kaldı, hemen arkasından geliyor şu önermeyle bitişik: Bir de şu gümrüğü atlattık mı! Seçeneklerin bir ucu aynı iftar sofrasına gider mi, aynı iftar sofrasında mercimek çorbası içer mi, hafif bir limon sıkar mı içine, nane kor mu, kaşığı hafif hafif sallandırır mı beyaz tabağın içinde? TRT bilmem kaçtan ezan sesi sarar masayı iyice. Sonra o çok bildik dua gelir, Türkçe, hamdolsun Rabbime. Erkan çorbanın kıvamını beğenir beğenmesine de yaprak dolmayı bekler esas. Çörek otlu pideye yakışır dolma. Asıl Erkan'dır dolmaya yakışan, onca yıllık, tırnaklarıyla kazıdığı Green Card için yıllarca gelmediği memleketine geldiğinde bir yaz, bu yaz, ben diyeyim beş, siz deyin on sene, onca sene üstüne Erkan, onca senelik Chicago'lu Erkan olarak dolmayı yemeyi hak etmiş bir Amerikalıdır artık.

Kısaca, artık onun işi kolay. Bakışımın bir diğer nedeni de bu olabilir. Bu arada Aretha yüzüme bakmaktadır hâlâ. Biraz dalgacı, biraz kibirli: Amma da düşkünsünüz birbirinize, kocacığın birazdan yanına gelir, merak etme. İki dakika ayrı kalamıyorsunuz birbirinizden, der. O andan itibaren Aretha'yı Chicago'lu bir memure olarak değil de PTT'deki herhangi bir Türkan Hanım olarak görmeye başlamak gerekir. Bu hamle aramızdaki uçurumu sonsuza kadar deşebilir, ama aynı zamanda bir samimiyet de doğurabilir. Bakın Türkan Hanım, lütfen kendinize gelin, o benim kocam değil, arkadaşım, sadece yol arkadaşım, derim. Anladın mı şimdi? Şimdi, yani hemen sesini kes ve şu fatura ödemesini işleme geçir bakalım... Türkan'a bu zılgıt yetiyor. Sadece şaka yapmıştım, tamam tamam, deyip basıyor kaşeyi pasaportun sayfalarından birine.

Artık Erkan'ın işi kolay, gerçekten. Hem Amerikan vatandaşı, hem de işlemini yapacak olan kişi Türkan, şu muma dönmüş Türkan. Gümrüğü de çarçabuk atlatacak, buna eminim. Benim gibi takıntılı yok. Anne ve anneannemin şu eski

püskü kırmızı çantaya koydukları gibisinden takıntılar da cabası... Gümrüğün önünde mahsur kalacağım. Bunu biliyorum. Bizimkilerin çantaya özenle tıkmış oldukları iki torba tarhana, bir torba ıhlamur, tabii ki çaydanlık ve o çok sevdiğim leblebiler canıma okuyacaklar. Her şeyin bir bedeli vardır sözü boş yere söylenmemiş. Şu kırmızı çanta. Vakti zamanında eve yakın gezilerin yegane can yoldaşı olan kırmızı çanta. Bursa, Sapanca ve hatta Amasya. Hatta bir keresinde Safranbolu. Sıkça Marmara Adası. Kolu kopmuştu o gezilerden birinde. Annemin eşyalarına duyduğu o duygusal, hatta romantik bağ yüzünden atamadığı, günlerce karalar bağladığı, ona yakışacak bir kulp, bir sap, bir toka takması için aradığı çantacı. Sonunda o gizemli çantacının da pes edip, hanfendi bunu atın isterseniz, deyişi. Annemin isyan bayrağını çekışı: Hayır, katiyen. O bana babarımdan yadigar. Çantacının, eee o zaman durum farklı, deyişi. Ve dünyanın en sakil kulpunu monte ettiği çantaya, en sağlamlı, en dayanıklısı bu oldu bakın, deyişi, dayanır dayanır evladiyelik oldu, merak etmeyin artık, diye annemi ferahlatış. Kız kardeşimle çantayı ilk görme anımız, o ilk şaşkınlık anı, ilk hislerin o kurgusuz, saf dışavurumu: İğrenç olmuş!!! Annemin, hadi be oradan, deyişi, kızgın, alınmış, içlenmiş. Sonra, kısa bir süre sonra, çok geçmeden sıcağı sıcağına o en çok sevdiği şarkıyı söyleyimiz ona, hâlâ biraz alaycı, biraz muzip, fazlasıyla sevecen, gönlünü alır nitelikte: Elmayı top top yapalım, kızlara misket atalım, kadife de ceketini dar yapalım, ne güzel yaradır ince bele...

O an Liza Minnelli tipli gümrük memuresinin, cam göbeği renkli baby eldivenleri eline geçirmiş, çantaya ve uzaktaki bana ters ters baktığı an. Ben o anda o eski şarkıyı söylüyor buluyorum kendimi. Kadife de ceketini dar yapalım, ne güzel yaradır ince bele...Cam göbeği eldivenler kırmızı çantaya girip çıkıyor, girip çıkıyor. Eldivenlerden biri tarhanaları, öteki leblebiyi, sonraki ıhlamuru, nihayetindeki çaydanlığı buluyor. Derken sıra tarhanaları koklamaya geliyor. Beyaz patiska torba çift düğümlü bağcuktan kurtulur kurtulmaz içindeki sırrı ele veriyor. Ortalığı ekşi bir yoğurt kokusu kaplıyor. Liza Minnelli'yi *Kabare* filmindeki haliyle hatırlıyorum, çok canlı. Lakin onu hiç bu kadar kızgın ve öfkeli görmemişim. *Hayat bir kabaredir, dostum az önceki şarkıma karışıyor*, bu ise beni güldürüyor. Liza ise bunu kendi üstüne alıyor, yüzündeki kızgın öfkenin sarıya kaçan rengini kontrolü mümkün olamayacak bir fırtına öncesi morluğu sarıyor.

Gözlerimi Liza'nın yüzünden kaçırıp Erkan'ı arıyorum. Erkan gümrük yazısının çok ötesinde beni başıyla onaylıyor. Bu kez neden onayladığını merak etmiyorum. Tek hedefim var: Kırmızı çantayı kurtarmak. Bana öyle geliyor ki onu kurtardığımda, son etabı da başarıyla tamamlamış olacağım ve Yeni Dünyayı ilk yaza özgü bir meyve lezzetinde eski ama yadigar kırmızı bir çanta gibi kucaklayacağım.

Ne diyeyim, Chicago, çok güzel bir kentti.

↓

Kâinatın tüm Seslerine, Renklerine ve Titreşimlerine Açık Radyo 94.9

her perşembe 16:30

Hayalet Gemi'nin Simgeler Sözlüğü

Nazlı Ökten - Murat Gülsoy - Ergun Kocabıyık

her cuma 14:00

Kum Kitabı

Yekta Kopan - Adnan Kurt

her cuma 15:30

Sabun Köpüğü

Nalan Barbarosoğlu - Müge İplikçi - Ümran Kartal

haftaici her sabah 8:00-10:00

Açık Gazete

Ömer Madra - Şerif Erol - Barış Kitapçı - Doruk Yurdesin

cikmazzsokak

Rus Salatasından

Şerif Erol

seriferol@turk.net

Amerikan Salatasına

Radyoda Queen'in 'Innuendo' isimli şarkısı çalmaktadır. Freddie Mercury henüz sağdır. AIDS'in Amerika'ya has bir illet olduğunun sanıldığı senelerdir. Kahramanımız (K) ikili koltuğa uzanmış, gazete okumaya çalışmaktadır. Koltuğun kenarlıkları yüksek olduğu için uzandığı yerde boynu ağrımaya başlamış, kendisine uzun gelen bir süredir çalmayan telefona içerlemiş, karnının acıkmasının can sıkıntısından kaynaklandığını hissetmiş, Amerika'da sosisli sandviç yeme yarışmasıyla ilgili bir habere dikkatini vermeye çalışmaktadır.

Dramatis personae:

Kahramanımız: Şehirli, üniversite mezunu.

A: Şehirli, üniversite mezunu.

(Olay günümüzde geçer. Bir oturma odası. Bir ikili koltuk, onunla takım oluşturan iki adet tek koltuk. Ortada, masa olarak da kullanılan bir sehpa. Eski model, radyolu bir müzik seti, eski model bir televizyon. Hatıra değeri olduğu tahmin edilebilen çeşitli esya: Birkaç şamdan, birkaç fotoğraf çerçevesi ve içlerinde çeşitli yaş dönemlerinde çekirilmiş toplu fotoğraflar, biblolar, sigara tablaları, saksıya dönüştürülmüş lamba başlıkları, üzerinde çeşitli notlar bulunan meyhaneciler, kurumuş çiçekler... Radyoda Queen'in 'Innuendo' isimli şarkısı çalmaktadır. Freddie Mercury henüz sağdır. AIDS'in Amerika'ya has bir illet olduğunun sanıldığı senelerdir. Kahramanımız (K) ikili koltuğa uzanmış, gazete okumaya çalışmaktadır. Koltuğun kenarlıkları yüksek olduğu için uzandığı yerde boynu ağrımaya başlamış, kendisine uzun gelen bir süredir çalmayan telefona içerlemiş, karnının acıkmasının can sıkıntısından kaynaklandığını hissetmiş, Amerika'da sosisli sandviç yeme yarışmasıyla ilgili bir habere dikkatini vermeye çalışmaktadır. Telefon çalar. Dördüncü çalışta yerinden kalkar, telefon beşinci kez çalar, altıncı çalış sırasında bir defa daha çalmayabileceği endişesiyle hızlanır, yedinci çalış sırasında açar. Beklediği telefondur. Arayan A'dır. Beklemiyormuş gibi yaparak, elinde ahize, ikili koltuğun yükseltisine oturur.)

K: Alo.

A: Ya, arayamadım kusura bakma.

(Kahramanımız, konuşmanın asgari hasarla sona ermesi için gerekli ses tonunu bulmaya çalışır. Beklemiyormuş, her şey normalmiş, aranmasa da önemi yokmuş gibi bir ses tonu bulduğunu düşünerek susar.)

A: Alo, orda mısın?

(Bu suskunluk saniyeleri çok önemlidir. Çünkü kahramanımız uzun zamandır bir kararını olgunlaştırmakla meşguldür ve konuşmanın sonunda bu kararının belirgin bir hal alıp almadığının ortaya çıkacağını farketmiştir. Ahizenin kordonunun izin verdiği mesafe içinde, ileri geri gidip gelir. Başını kaşır. Salonun penceresinden, sokağa arabasını park eden bir kişinin bilindik hareketlerini önceden tahmin etmeye çalışarak dikkatini dağıtır. Gidip gelmeler konuşmanın sonuna kadar devam edecektir.)

K: Yok, yok... N'aber?

(A, telefonun geç açılmasından da, cevabın geç gelmesinden de tedirgindir. Ahizenin kulağına gelen tarafında ter birikir. Ahizeyi öbür kulağına almayı aklından geçirirse de o esnada sarfedilecek kelimeleri duymamayı göze alamaz. Tedirginlik içinde cevap verir.)

A: Fena değil. Kötü bir zamanda aramadım, değil mi?

aytutulması

(Kahramanımız, aranmadığı bütün anların 'kötü bir zaman' olarak yorumlanabileceği yolunda bir espri yapmayı planlar, ama vazgeçer. Bakışları bir dışa, bir de içe döner. Sokaktaki kişi arabasını parketmiş, evine gitmiştir. Bir an, o kişinin nasıl bir evi olduğunu düşünür. Sonra cevap verir.)

K: Bitirdin galiba sonunda...

A: Neyi? Ha, evet...

(A, neyi bitirdiğini elbette biliyordur. Bu soruya vereceği olumlu cevapla başlayacak konuşmaya kısa bir hazırlık için tereddüt ya da bilmezden gelme numarasına kalkışmıştır. Başlayacak, aslında başlamış olan konuşmanın uzun sürmeyeceğini, süremeyeceğini bilmemekte, daha doğrusu kestirememektedir. Gerek K, gerek A konuşmaların kısa sürdüğünü bilirler. Ayrıca, konuşulanan, konuşulmuş olanın ihmal edilebilir bir yüzdesini oluşturduğunu ve pek çok sorunun bu yüzdenin ihmal edilmesinden kaynaklandığını da bilirler. Kahramanımız, artık kaçınılmaz olan basit soruyu sorar.)

K: Uçuş ne gün?

(K ile A, bir şarküteriden çıkmışlar, ellerinde poşetler, ikisini de çok güldüren koyu bir sohbete koyulmuşlardır. Dünya umurlarında değildir. Sadece ikisinin yaşadığı bir gezegende, hiç ölmeyeceklermiş gibi, geniş ve ağır bir zamanı kullandıklarını düşünmektedirler. Akşam hiç olmayacakmış gibidir, ama ikisi de bir an önce akşam olmasını istemekte, gene de böyle bir istek zihinlerini hiç meşgul etmiyormuş gibi davranmaktadırlar. Okuduğumuz telefon konuşmasının cereyan etmesine nereden baksanız 1 yıl vardır. Kahramanımız şarküteride rus salatası sipariş etmiş, tezgahdaki kız bunun amerikan salatası anlamına gelebileceğini anlamamış, A araya girerek bu karışıklığı bertaraf etmiş, dışarı çıktıktan sonra kahramanımıza 'rus salatası' derken hınzırlık ettiğini düşündüğünü söylemiş, kahramanımız da önce hınzırlık etmeyi planladığını, ama sonra iki salata arasındaki farklılığın bilinmesinin önemli olduğunu farkettiğini; hatta bu farklılığın sadece malzemeye değil, zihniyetle ilgili olduğunu söylemiştir. Bu, A'nın K'dan bazen sıkıldığını düşündüğü, ama bunu hemen kafasından kovduğu ilk andır. Zaten K ile A, kuruyemişçiye girmeden az önce konu tamamen değişmiştir. Akşama, gecelere, sabahlara tamamlanan ortak zamanlarda bambaşka konulara da girilmiş, özelmüş hissi veren konuların aslında herkesin ortak meseleleri olduğu farkedilmiş ve sarhoşluk sona erele nereden baksanız 1 yıl olmuştur. K, geçen zamanı unutmanın muazzam bir savunma mekanizması olduğunu düşünmeye başlayacaktır ki cevap gelir.)

A: Haftaya...

(Aglama, nedensiz ve ani bir korku gibi başlar. Bunu,

aralarında konuştuklarından, ikisi de bilirler. Nedensizlik bir rahatlamaya, rahatlama da bir boşalmaya yol açar. Burnun iki kanadındaki yanmayı, göz pınarlarına yaşın yürümesi izler. K bu noktada ileri geri gidip gelmeye ara verir. Baş ve işaret parmaklarıyla burun deliklerini kapatır.)

A: Orada mısınız?

(A, bu soru kelimesini aslında büyük bir zorlukla söylemiştir. Çünkü, K'nın ne yaptığını rahatlıkla tahmin edebilmektedir. K, aklına komik bir olay getirmeye çalışır. Şarküterideki alışveriş hatırlar. Yüzüne sinirli bir sırıtma yayılır, parmaklarını burnundan çeker. Aceleyle cevap verir.)

K: İyi o zaman.

(A, dökülür. Her şeyi söylemenin, bundan sonra olacaklarla ilgili bütün malumatı vermenin tam zamanı olduğuna inanmaktadır. K ise oluşturmaya çalıştığı kararının sadece kendisine ait olamayacağını anlar, parmaklarını bir defa daha burnuna götürürken durur. Durur.)

A: Zaten bir bakayım, diyorum. Denemek lazım bir defa. Halam, durduğun kabahat, diyor. Herkes gidiyor... Ya, durulmaz burada. Yani, kalabildiğim kadar kalırım.

K: Kaliforniya kaç saat burdan?

A: Aktarmalı falan, on beş saat.

K: Boyun yastığı bende, uğra da al bir ara... Uğra...

(Kahramanımız parmaklarını burnundan tamamen çekmiştir. Kararın sahip değiştirdiğini düşünmekteyizdir ki ışıklar -bir daha aydınlatmamak üzere- kararır.)

Kitab-ı Amerika

Engin Türkgeldi

Binlerce insan toplanır caddelerde ve meydanlarda. Sağcılar ve solcular ve çevreciler ve anarşistler. Hak ettikleri yaşamı yaşayamamanın verdiği öfkenin ateşiyle alev alır Amerikan bayrakları; dünyayla oyuncakmış gibi oynayan, söz geçirilemeyen bir güce duyulan nefretle sıralanır sloganlar: "İslam düşmanı Siyonist Amerika!" ve "Altıncı Filo Defol!" ve "Amerika elini Ortadoğu'dan çek!" ve "Go Home Yankees!" ve "Kahrolsun Emperyalist Kapitalist Amerika!".

GERONIMO; Bap 1492

Ben yoktan varolanım.

İyi anlatılmış bir hikayeden, yanlış hesaplarla dolu bir plandan, ama en çok da beklenmeyi barındıran pervasız bir hayalden doğdum ben.

Hırs kemiğim oldu benim, ve açgözlülük etim, ve umut kanım oldu.

Sefil ve kirlili ve köhne Eski Dünya'nın yanında güneş kadar parlak, masal kadar büyüleyici, rüya kadar davetkar, ve bir bakire kadar taze ve iştah kabartıcıydım.

Tüfekler ve toplar ve ordular ve çıkarlarla yüklü yüzlerce, binlerce kalyon hücum etti ağızdan içeri. Kan ve barut kokusu yaktı genzimi.

Oluk oluk içime aktı göçmenler ve köleler ve dışlanmışlar, siyah ve beyaz ve sarı; sıcak bir rahime dolan dölleri gibi, itişe kakışa, koşar adım, ölümüne.

Yüzyıllar boyunca Eski Dünya öyle şiddetle aktı ki bana, öyle tıka basa doldurdu ki beni, birgün artık dayanamadım ve hepsini gerisin geri onun üzerine kustum. Ve böylece Coca-Cola oldu, ve nükleer artıklar, ve MTV, ve Tayland'daki sefalet yuvası Nike fabrikaları, ve küresel ısınma, ve McDonald's ve İnternet oldu.

Ve ben, Amerika, yaptığım herşeyi gördüm, ve geç de olsa gelen intikamın gururuyla safra ve Dolar yeşili dişlerimi göstere göstere güldüm.

FORD; Bap Windows 95

Ben ölesiye sevilen ve nefret edilenim.

Binlerce insan toplanır caddelerde ve meydanlarda. Sağcılar ve solcular ve çevreciler ve anarşistler. Hak ettikleri yaşamı yaşayamamanın verdiği öfkenin ateşiyle alev alır Amerikan bayrakları; dünyayla oyuncakmış gibi oynayan, söz geçirilemeyen bir güce duyulan nefretle sıralanır sloganlar: "İslam düşmanı Siyonist Amerika!" ve "Altıncı Filo Defol!" ve "Amerika elini Ortadoğu'dan çek!" ve "Go Home Yankees!" ve "Kahrolsun Emperyalist Kapitalist Amerika!".

Bütün itiş kakıştan sonra yavaş yavaş dağılır mahşeri kalabalık. Herkes evine döner, ve kendi rüyasını görmeye devam eder.

Binlerce insan toplanır süpermarketlerde ve alışveriş merkezlerinde. Kadınlar ve erkekler ve gençler ve yaşlılar. Filmlerde ve televizyonlarda gördükleri yaşamı taklit edebilmenin manik gururuyla saçılır Amerikan Dolarları; Küçük Amerika olmanın sonsuz mutluluğuyla sıralanır markalar: Calvin Klein ve ve Pfizer ve DKNY ve Kentucky Fried Chicken ve Microsoft.

Bütün itiş kakıştan sonra yavaş yavaş dağılır mahşeri kalabalık. Herkes evine döner, ve kendi rüyasını görmeye devam eder.

CIA; Bap F 117-A

Ben herşeyi gören ve gözetenim.

Göğün yedi katının yedisinde de gözlerim vardır benim. Açığı ve saklıyı, uçanı ve kaçanı gösterirler bana. Tapınan melekler gibi tavaf ederler dünyayı, her biri kendi yörüngesinde.

deligömleği

Yerin yedi katının yedisinde de kulaklarım vardır benim. Fısıldayanı bağırtırlar, duyulmayı duyururlar bana. Kazanlarını dolaşan zebaniler gibi koşuştururlar bir oraya bir buraya, benim küçük çalışkan böceklerim.

Hiçbir gözün göremediği, hiçbir kulağın işitemediği cinlerim/hayaletlerim vardır benim. Ne ateş yaklaşabilir öfkelerine, ne ses yetişebilir hızlarına. Ateş püskürten gagalarıyla hısımlarını yok edecek kadar vahşi, metal kanatlarıyla beni ve insanlarımı ve çıkarlarımı koruyacak kadar şefkatlidirler. Onların gölgeleri hep üzerimizde olsun.

Amin.

KENNEDY; Bap 5gen

Akşam olunca JFK 12 bakanı ve devlet adamıyla yemeğe oturdu. Onlar yemek yerken JFK dedi ki: Doğrusu size derim. Sizden biri beni ele verecektir.

Onlar yemek yerlerken JFK bir BigMac aldı, şükran duası edip parçaladı ve masadakilere verdi ve dedi ki: Alın, yiysin. Bu benim bedenimdir.

Ve bir kutu Coca-Cola açıp şükretti, ve onlara vererek dedi ki: Bundan hepiniz için, çünkü bu benim kanımdır.

ELVIS; Bap 20th Century Fox

Ben her yerdeyim ve hiçbir yerdeyim.

Küçük bir Polonez köyünde ufacık bir evde kırk yıldır durmaksızın dönen Elvis Presley plağında; minyatür piramitler satan Mısırlı bir çocuğun birinden inip ötekine bindiği turist otobüslerinde; görmüş geçirmiş bir Çinli'nin yıllar önce göçüp giden kardeşine duyduğu sessiz özlemdeyim ben.

Venezuela'da yaşlı bir kadının hayranlıkla seyrettiği Ay'da; kızının bütün gün boş boş baktığı televizyonda; ve torununun gece ve gündüz düşlerinde gördüğü müzik ve film yıldızlarının parlıtısındaım .

Somalilerin ölümcül açlığında; Fransızlar'ın küçümseyen gülümsemelerinde; İranlılar'ın kulaktan kulağa fısıldadıkları tatlı söylentilerde ve haykırdıkları nefret dolu sloganlardayım.

Atina'da yeni açılan bir sinemada gösterilen sese ve ışığa boğulmuş filmde yakışıklı kahramanın espri anlayışını bir an için bile kaybetmeden tehlikeli bir maceradan daha tehlikeli bir diğerine koştuğu New York City sokaklarında, gürültüyle patlayan bombalarda, havada uçuşan arabalarda, ve en sonunda ateşle birleşen dudaklardayım ben; ve de bütün bunları hipnoz altında seyreden kalabalığın atıştırdığı mısır

patlaklarındayım.

Bir deri bir kemik kalmış melez bir Brezilyalı'nın AIDS ilacı kokteylinde; Iraklı bir peşmergenin üç gün sonra ilaçsızlık yüzünden buz kesip moraracak olan ateşler içindeki bedeninde; ve İspanyol bir fahişenin bacakları arasındaki nemli topraklarda beslediği frengideyim ben.

İşine giden bir Parisli'nin arabasında, arabasını kullandığı otoyolda, otoyoldaki trafik sıkışıklığında, bu sıkışıklıkta onun şeridine geçen devasa cipte, cipteki ufak tefek adamın radyodan dinlediği müzikte, müziği ansızın keserek "Güüüünaydın Pariiiiis!!!" diye bağırarak DJ'in sesindeki titreşimdeyim.

Yaşlı bir Rus'un yüreğindeki soğuk nefrette, Balkanlar'da ölüm kusan bir silahın namlusunda, Vietnam'da mayına basan küçük bir çocuğun havaya uçan bacağındayım ben.

Miami sahillerinde podyumdaymışçasına salınan Playboy kızlarının Amerikan bayrağı desenli ufacık bikinilerinde, uzun bacaklarında, etli dudaklarında, silikonlu göğüslerinde; ve bütün bunları hayal eden İsraili yeniyetmenin gerilen boxer sortundayım.

Evsiz bir Güney Afrikalı'nın gündüzleri karıştırdığı çöplerdeki kola tenekelerindeyim ben; geceleri içinde uyuduğu IBM kutularında ve üstüne örttüğü gazetelerdeki "Amerikalı bilim adamları..." diye başlayan haberlerdeyim.

Meksikalı bir ailenin sınır ötesi rüyalarında; Kuzey Avrupalı bir kadının anti-depresanlarında; Suriyeli bir delikanlının affili affili tüttürdüğü sigaranın dumanında; ve Hollandalı bir dükkan sahibinin alelacele tıkindığı öğle yemeğindeki ısı ısı parlayan yağ damlasında saklıyım ben.

Milanolu bir kadının boya sarısı saçlarında, kocasının ona yerli yersiz/gerekli gereksiz "Seni seviyorum." deyişinde, ve aşığının hediye ettiği yılan derisi ayakkabıyı üreten Uzakdoğulu işçinin sefaletindeyim.

Ve ben hiçbir yerdeyim.

Kopan bir kolyenin boncukları gibi öyle bir saçılmışım ki dünyaya, öyle sızmışım ki en ücre köşelere ve en uzak mesafelere; binlerce parçaya kırılmış, ufalanmış varlığım. Her parça bir diğerini yalanlar/dışlar/inkar eder olmuş. Ve ben, bir de bakmışım ki, parçalarının biraraya gelmeyi reddettiği koca bir yap-boz oluvermişim.

THE END

↓

Sakinleri

Galiba ben İngilizceyi hakikaten anlamıyordum, ısrar etmek faydasızdı. Neden gelmişim sanki, neden kabul etmişim buraya gelmeyi, bir de İngilizce sunuş yapmayı? Neyse, Amerika'yı görüyordum işte, fena mı? Zaten çocukluğumdan beri bildiğim bir sürü şeyin canlısını görüyordum, memleketime kavuşmuş gibi olmuştum ben de herkes gibi!

Berbat durumdaydım, yorgun, keyifsiz, söylenenlerin yarısını yorgunluktan kaçırılmış, İngilizce bilmediğime hükmetmiş... "Jet lag durumu" dedim kendi kendime ve cesaretimi kırmadan elimdeki programdan işaretlediğim diğer oturma gitmek üzere toplantıdan çıkıp koridora atıldım. Koridor koşutran insanlarla doluydu, herkes elindeki programa bakarak biryerlere yetismeye çalışıyordu. Her medeni ülkenin temastan kaçınma hastalığının semptomuna uyarak, birbirine çarpanların bitmez-tükenmez özürlerine ben de katılıp, gördüğüm asansöre attım kendimi. Asansör boştu. Biraz soluk aldım. Yok, bu böyle olmayacaktı. Galiba ben İngilizceyi hakikaten anlamıyordum, ısrar etmek faydasızdı. Neden gelmişim sanki, neden kabul etmişim buraya gelmeyi, bir de İngilizce sunuş yapmayı? Neyse, Amerika'yı görüyordum işte, fena mı? Zaten çocukluğumdan beri bildiğim bir sürü şeyin canlısını görüyordum, memleketime kavuşmuş gibi olmuştum ben de herkes gibi! Bir de bine yakın antropoloğun, öğrencisi, profesörü, araştırmacısıyla, burnundan kıl aldırmayan ünlüleri ve onlarla iki kelime olsun konuşarak kendini tanıtmaya çalışan çömezleriyle, hırslı-oyunbaz Amerikan akademik hayatını kokluyordum. Sosyal bilimlerin kalbi şu anda burada atıyordu, bütün bir modern sosyal bilimler tarihinin yazıldığı bu ilk gerçek anlamda modern şehirde, modern eşitsizliklerin ardından gelen sınıfsal çatışmalarıyla bu efsanevi endüstri-mafya şehrinde.

Tabii ki modern sosyal bilimler burada gelişmişti ve kalbi de burada atacaktı, bu sokaklarından canlılık akan, o canlılığın sürekli birşeylerin sınırlarını değişim için zorladığı bu yerde... Bu geceleri sokaklarda gezmekten ürküntü duyduğum şehirde, birilerinin sınırları zorlamak istediği, ve benim de o sınırlardan biri olduğum... Kongre için kapatıldığı için bütünüyle antropologların dolduğu, "Onlar"ın mahallesine bitişik bir caddeye kurulmuş beş yıldızlı otele girip-çıkarken, taksi çevirirken, minik gözlüklerim ve ceket-pantolonumla sınırı teşkil ettiğim, ve onların, ter kokularının rüzgara karıştığı sokaklarından gelen ritimli zenci müziklerinin boyunduruğunda, haykırarak arkamdan bana yaklaştıkları her anda, ne dediklerini anlayamadan, korku içinde adımlarımı hızlandırarak otele girip, kırmızı halılar üstünde-avizeler altında şarap içen antropolog kalabalığına karıştığım, bu kalabalıktakilerin yakalara takılmış isim ve kurum adlarıyla güvence içinde birbirleri ile "temasa geçtiği" ve dışardakilerden apayrı bir dünyanın ışıltısını yaşadığı bu yerde atacaktı, bu en güzel şehirde! Bu keşmekeşe meydan okur gibi, modern mimarinin en titiz tasarımıyla, emeğin ürkütücü gücünün ürünü olarak yapılmış mükemmel örneklerinin, insan duruşuna meydan okuyan muhteşem gökdelenlere dönüştüğü, modernliğin ne demek olduğunu gözlere, o gökdelenlerden gücünü alanlara olduğu gibi, onların gücüyle ezilen gözlere de anlatan şehirde. Gücü estetiğe dönüştüren, yeşili ve suyu boyunduruğu altına alıp yapıntıyı ürkütücü bir güzelliğe çeviren, öylesine kusursuz, öylesine modern, öylesine şehir olan yerde! Ve tabii ki bu gücün ezdiği adamlar öylesine kalabalıktı! Ve elbette onlar da bir yolunu bulacaklardı birşeyleri değiştirmenin, biz sosyal bilimciler de onları konuşuyor olacaktık içeride. Buna inanmasak burada ne işimiz vardı? O yüzden değil miydi burada gelişmesi sosyal bilimlerin? Kaldırımlarda gezinip, gelene-geçene laf atmaktan, arabaların camlarını indirmekten, kadınlara tecavüz edip zenginlerin parasını çalıp boğazını kesmekten daha başka yollarını bulacaklardı varolmanın ve var kalmanın, biz de bunu istiyorduk... Onlar ve onlar gibi mücadele edenlerin üzerine

Buna iki günde alışmışım bu yerde: zenciler, daha doğrusu alt sınıftan olanları, benden hiç hoşlanmıyorlardı. Televizyon dizilerinden alıştığımız komik ve hayat dolu, NewYork'lu burjuva mahallelere özgü nefis giyimli kız ve erkeklere pek rastlamamışım buralarda. Gördüğüm, şu asansörün en uzak köşesine gidip bana sırtını dönmüş, gülümsememe ters bakışlarıyla cevap veren, mutsuz olduğu anlaşılabilir siyah insanlardı.

yapacağımız analizlerdi bizi hayata bağlayan... Ve bu analizlerden süzdüğümüz teorilerimizi sunardık buralarda, başka dünyalardan gelmiş başka sosyal bilimcilere, ve kariyerlerimizi de yapardık böylece, dünyanın en önemli üniversitelerinin mezunlarının partilerinde kurduğumuz temaslar/ilişkiler sonrasında, bir kongre otelinde içilen bir şarap, yenilen bir yemek eşliğinde kitap anlaşmalarını imzalarken, onların yaşadıkları toplumsal hareketlilik/hayat hikayelerinin gölgesinde! O ülkenin dilini iyi konuşmayınca neden herşey böyle korkunççasına net görünür, bilmem ki! Üstelik daha "onlar"la karşılaşmamışım bile doğru-düzgün, sokakta rastlıyordum onlara, birbirimize bakmadan geçiyorduk muhtemelen, eğer arkamdan haykırarak anlamadığım laflar atan bir gruba denk gelmediysem. Bu beş yıldızlı otelde düzenlenen kongre kapsamında o oturumdan bu oturuma yetismeye çalışırken nereden de üşüşmüştü bu düşünceler beynime bilmem ki... Sanki neler olacağını önceden sezmiş gibi...

Neyse uzatmayalım, ben tam böyle tuhaf düşüncelere dalmışken asansörün kapısı açıldı. İçeri, düşüncelerimden fırlamış gibi kocaman zenci bir kadın girdi, önünde önlüğü, başında saçlarını toplayan kumaş parçasıyla. Ter içindeydi, elindeki kovasıyla bir müddet tereddüt etmişti içeri girerken beni görüp, sonra omuz silkiyip dalmıştı asansöre. Benden en uzak köşeye gitti, bir müddet asık suratıyla beni süzdü, sonra başını çevirdi umursamazca. Bana bir zarar vermesinden korkar gibi kovayı içine kendine çekti, ağzının içinde birşeyler homurdanıyordu. Bana bakışlarını yakalayınca gülümsedim, o ise bakışlarını kaçırdı. Buna iki günde alışmışım bu yerde: zenciler, daha doğrusu alt sınıftan olanları, benden hiç hoşlanmıyorlardı. Televizyon dizilerinden alıştığımız komik ve hayat dolu, NewYork'lu burjuva mahallelere özgü nefis giyimli kız ve erkeklere pek rastlamamışım buralarda. Gördüğüm, şu asansörün en uzak köşesine gidip bana sırtını dönmüş, gülümsememe ters bakışlarıyla cevap veren, mutsuz olduğu anlaşılabilir siyah insanlardı. Kendimi bu Steinbeck klişelerinden sıyırmam gerektiğini düşündüm. Muhtemelen iki günlük tecrübemle ya hiçbirşey anlamıyor, ya da herşeyi yanlış anlıyordum. Düşünmemle asansör bir katta durdu yine. Kapıların açılmasıyla, içeri yine hizmetli oldukları önlüklerinden anlaşılabilir ve hepsi de zenci olan bir topluluk daha daldı. Üstelik kapılar açıkken onların arkasından görünen manzara ve içeri girenlerin bana tuhaf bakışları, yanlış asansöre bindiğimin işaretlerini veriyorlardı. Anlaşılabilir bu bir servis asansörüydü ve sürekli servis katlarında duruyordu. Yine şaşkınlığımı göstermişim işte! Üstelik geç de kalmışım! Gideceğim katta insem yolu bulamayacağımı anlamam güç değildi, bu asansör, katların müşterilerle ilgisi olmayan bir yerlerinde duruyordu. Zemin kata kadar inip, orada öteki asansörleri aramaktan başka çarem yoktu anlaşılabilir. Zeminde herşey daha rahat bulunurdu herhalde. Asansör aşağı inerken birçok katta durdu. İnenler-binenler oldu, ama değişmeyen tek şey, benim onların yanındaki tuhaf duruşum, onların da bana bunu bakışlarıyla anlatmalarıydı: burada ne işim vardı? Ben ise zemin kata gelince bu iğreti durumdan kurtulacağımı düşünüp kat sayıyordum içimden, bitmez-tükenmez asansör yolculuğu boyunca.

Sonunda zemine gelindi ve herkesle beraber, ben de mecburen indim. Mecburen diyorum, çünkü zemin diye indiğimiz yerin, benim bildiğim zemin katıyla bir ilgisi yoktu. Bambaşka bir dünyadaydım ve benim kafamdaki zemin katının olduğu yere nasıl gidebileceğim konusunda en ufak bir fikrim yoktu. Burası benim kaldığım beş yıldızlı otel değildi, burası bir fabrikaydı, içinde koşturan, çalışan, oradan oraya koşarak birşeyler taşıyan, hepsi de mavi önlüklü bir sürü işçinin çalıştığı, uçsuz-bucaksız, hayatımda gördüğüm en büyük fabrika! Koca çamaşır makinelerine bakarak bir koca çamaşırhane de diyebilir, ya da taşınan tabakların-çanakların yığılı olduğu dev arabaların geçiş sıklığına dayanarak mutfağa açılan bir bulaşıkhaneye olduğunu

Herkes siyahtı!
Yanılıyor muydum?
Hayır, herkes siyahtı, bir tek beyaz bile görünmüyordu. En azından o anda, tesadüfen tek bir beyaz bile göremedim. Bu ise, uçsuz-bucaksız bu fabrika-benzeri-alternatif-otelin nüfusunun hepsinin değilse bile, çoğunluğunun siyahlardan oluştuğunun bir kanıtı olabilirdi ancak. Bu bir Steinbeck romanı falan değildi, 2000 yılıydı ve bir büyük Amerikan otelinin arka kanadıydı.

düşünebilirsiniz. Ama asıl komiği, biraz önce asansörde sadece on kadar kişiden bana doğru yönlendirilen bakışlar, şimdi artık yüzlerce göz tarafından fırlatılıyordu! Elimdeki dosyalarım, gözlüklerim, onların önlüklerinden farklı renkte ceket-pantolonum, dolma kalemim, ve beyaz tenimle... Beyaz tenimle, öyice, orada kalakaldım. Herkes siyahtı! Yanılıyor muydum? Hayır, herkes siyahtı, bir tek beyaz bile görünmüyordu. En azından o anda, tesadüfen tek bir beyaz bile göremedim. Bu ise, uçsuz-bucaksız bu fabrika-benzeri-alternatif-otelin nüfusunun hepsinin değilse bile, çoğunluğunun siyahlardan oluştuğunun bir kanıtı olabilirdi ancak. Bu bir Steinbeck romanı falan değildi, 2000 yılıydı ve bir büyük Amerikan otelinin arka kanadıydı. Çalışanlardan biri kibarca yanıma yaklaştı ve herhalde kaybolduğumu, yardımcı olup-olamayacağını sordu. Benim cevabımı beklemeden "bu taraftan hanımefendi!" diyerek önüme düştü. Nereye gideceğimi, gitmek istediğimi biliyordu. Uçsuz-bucaksız-alternatif-otelin zemin katını boydan boya geçtik ve katın ucundaki kapılardan birini açtı. Kapıdan içeri bakınca, uzun bir koridor gördüm, "bu koridorun sonuna gidin, göreceksiniz" dedi kibarca. Teşekkür edip dehlize benzettiğim koridora daldım. Floresanların yetersiz aydınlattığı koridorun ucundaki avize ışıltısı yaklaştıkça, başka bir dünyanın sesleri gelmeye başladı: kadeh çarpma sesleri, ciddi tartışma sesleri, kahkahalar, fısıltılar, çakmak sesleri, telaşlı seslenmeler, kağıt hisirtıları, koşanların adımlarının, açılıp-kapanan kapıların sesleri...Müzik...Koridorun sonundaki lobinin kırmızı desenli halısına varınca etrafıma bakındım. "Neredesin kızım? Seni hocamla tanıştıracaktım, gittiler!" Bana doğru koşuran arkadaşımı hayal meyal duydum. Birşeylerden bahsediyordu, biri gelecekmiş, geçen yaz bahsettiği biyoetik çalışmalarını yürüten adam, hatırlıyor muydum, genetik teknolojiler ve az gelişmiş toplumlar, hani ortadoğudaki bir araştırmasına o da girmek üzereydi de, hani şey kitabından bahsetmiştik, ben okumak istemiştim... "Bir dakika yaa..." diyerek kendimi dışarı atıp, yolun karşısına geçtim, otelin binasının bütününe görebilmek için. Hayal mi görmüştüm demin ben? Bu bir şaka mıydı yani, bu yaşam? Neresindeydi peki bu koca fabrika bu otelin? Karşıdan bakınca otelin üç kanattan oluşan bir mimarisi olduğunu gördüm, iki dar, bir geniş kanat; en arkadaki geniş kanada bakınca başım döndü, tek bir kanat, daha soluk renkli olanı ve caddeye değil, arkadaki zenci mahallesine bakını, otelin geri kalanıyla aynı büyüklükteydi! Yani otelden bir tane daha vardı, sadece otelin içinde kalan biz müşterilere hizmet için! Bizden ayrı yaşayan bir başka otel. Onların mahallesine bakan, o mahalleden girişi olan muhtemelen, bizimle hiç temas etmeyen... Hiç temas etmediğimiz...

Öylece durup bir müddet baktım. Asabım bozulmuştu. Oturumu da çoktan kaçırmıştım zaten. Elimdeki broşürden katılabileceğim başka ne var diye bakarak isteksizce lobiye geri girdim. Arkadaşıma doğru gidince konuştuğu insanlardan ayrılıp bana doğru atıldı ve konuşmasına kaldığı yerden devam etti: işte demin bahsettiği o adam konuşacaktı şimdi bir oturumda. Akşam da çalıştığı enstitüsünün elemanları odalardan birinde bir parti veriyorlarmış, gelecek birkaç tane ünlü isim saydı. Heyecanla parlayan gözlerine baktım. Sonra broşürden demin bahsettiği adamın ismini gösterdi, on dakika sonra konuşması vardı bir seminerde, nasıl görmemişim? "Çıkalım mı şu otelden? Yan mahalleyi merak ediyorum" dedim. "Delirdin mi?" dedi. Kolumdan çekti beni ve beraber seminere gittik. Dünyanın en ünlü enstitüsünde doktora yapıyordu ve vardı bir bildiği...Hocasıyla da tanışacaktım bu akşam ayrıca. "Bu otel aslında bir otel değil, biliyor musun? Yaa, çok tuhaf birşey gördüm" diye anlatmaya çalışıyordum ki, enstitüden arkadaşları yanıma geldiler, anlattıklarına devam edemedim, çünkü... Sıkışık salonda kendime bir yer bulmaya çalıştım. Birazdan oturum başlayacaktı.

↓

kâbuszamanı

www.abonet.net

1 aydan 12 aya kadar değişen dergi abonelięi...

Üstelik ücretsiz, adrese teslim.

Yalnız internette değil telefonla da sipariş verebilirsiniz. Tel: 0212 210 01 10

Hayalet Gemi

Abonelięi için;

0212 210 0 110

Perpa Ticaret Merkezi 11. Kat B Blok No:1752 Okmeydanı/İstanbul
www.abonet.net abonet@abonet.net Faks: 0212 222 27 10

Demir Perdeli

Hande Öğüt

aksoyhale@hotmail.com

Asansör

(U)luslararası (S)ömürü (A)yini, adlı bu otacı programın menşei, Nazi Almanyası'na tarihlenir. Amerikalı toplum kuramcısı George Ritzer, "McDonald's" şifresiyle girilebilen bu programın, temerküz kampı modelinden ilham alınarak bütün dünyayı "akılcılığın demir kafesi" içine hapseden toplumsal, ekonomik ve kültürel bir sistemin adı olduğunu ifade eder.

Onun en büyük hayali tamamen alıntılardan oluşan bir yapıtı; kendini ötekilere mutlak olarak teslim etmektir. Alıntıları toplaması, düzenlemesi metni yazarken kendi görüşlerini desteklemek ya da doğrulamak için değil, kendisinin metin olarak yazdığı şeyi oluşturabilmek içindir. Alışılmış anlamda kendisinin diyebileceğimiz yerler ise sanki ikincil durumdadır. Ancak yapıtını hiçbir zaman bitiremedi. Belki de böylesi bir yapıt hiçbir zaman bitirilmemeliydi. Çünkü onun için ötekilere mutlak teslim oluş aynı zamanda kendini gerçekleştirmek anlamına geliyordu. Oysa o buna karşıydı.

Labirentimsi sokaklardan tırmanıp meydana varınca, sigarayı bırakmaya bir kez daha karar verdim. Külliyyeden çıktığımda atıştırmaya başlayan yağmur hızlanmıştı ve sigarayı muhafaza etmeme zaten izin vermiyordu. Sigarayı attım, adımlarımı yağmurun ritmine uydurdum. Eve gelir gelmez akan farlarımı silip yüzümü yıkadıktan sonra, şarabı ateşe koydum, elime kitabımı aldım. Yazmaya başlamadan önce okumayı bitirmek istiyordum. Yazarın, "Kurmaca özgürlüğüm, doğal öğenin zorlamasını yıkmak yerine güvence altına alır. Eğer bununla yetinseydim, zamanla bu öğenin sınırına boyun eğmiş olurum," cümlelerinin altını çizirken tefekküre daldım. Öyle ya, kurmaca (kurdurmaca?) bir özgürlük imkânı sunuyordu zaten, bazı kavramların, bildik tezahürlerle açıklanması gayri kâbilirdi. Kavramları, zihnimizde uyandırdığı resimlerle düşünüp öyle anlamlandırıyoruz. Kelimelerle oynamak, onları kendi bağlamlarından koparıp başka düzlemlerin içine yerleştirmek, müfredat dışı hecelere ayırmak, ne zamandır oyaladığım bir oyundu. Hoş zaten bir oyunun sonucuydum, ben olmasaydım oyun da olmayacaktı, tı, tı. Hepsi zirva! (Şu içimdeki muhalif ses, anlaşılan bu gece de yakamı bırakmayacak!)

Bir hafta sonra teslim etmem gereken metni 'yapmaya' başlamadan önce yere düşen kitabı aldım ve gözlerim insiyakî olarak 39.sayfanın altına kaydı. Bu cümleler, zihnimde asla bir araya gelmeyen çağrışımların mütemmim cüzü, metnin de epigrafi olabilirdi:

Önemli olanın benim konum olduğunu ve daha önemli gibi gözükken diğer konuların, gerçekte benimkinin beklentisine götüren araçlardan başka birşey olmadıklarını görmeyi, önemsemez bir kisveye bürünerek, kim reddedebilir?

Yeni dünyanın 'pençe-i tasallut'u

Böyle olacağını bilir miydi hiç Ubeydullah Efendi? Peki hiç ihtimale de mi yer vermedin, sen ki o denli temkinli... Önce sultan sonra İttihatçılarla ters düş, hayatının baharını sürgünlerde hazana kavuştur ve bir kurtuluş umuduyla "topraklarından su gibi hürriyet fışkıran" bir memlekette, kaçmaya çalıştığın hayaletin pençesine orada da düş. Nerede kaldı senin tecrübe-i didegânlığın?

Hikâye şudur: U.E, yine bir sürgün dönüşü (sene 1893), Amerika'nın Colomb tarafından keşfinin 400. sene-i devriyesi hasebiyle Chicago'da açılacak olan sergiden haberdar olur olmaz harekete geçer. Uzatmayalım, gider üstelik bir de iş bulur. *Chicago Sergisi* gazetesinde muharrirliğe başlar. Gazetenin resmî bir kimliği olduğundan yazılarında sultan ile ilgili güzel sözler etmek durumunda kalır. Daha

kılavuzkaptan

sonra bu durumu, yaşadığı ezalardan bahisle şöyle anlatır: "Ben onun zulüm ve istibdâdına isyan ettiğim için hapisanelere atılıyor, menfâlara gönderiliyordum. Ve onun pençe-i tasallutundan kurtulmak için diyar diyar dolaşıyor, hayale gelmez mahrumiyetlere katlanıyordum. Bunları hep hür yaşamak için yapıyordum. Sonra Amerika gibi topraklarından su gibi hürriyet fışkıran bir memlekette elime geçirdiğim hürriyetin yüzüne tükürürcesine yine 'kalb-i ilham, celb-i hümâyûn'dan bahsediyordum. Of! İnsan için bu, ne zilletâver bir zaaf!.."

Böylece didegânlardan Ubeydullah Efendi, kendisini her bahaneyle içdiş eden hükümetin pençe-i tasallutundan kurtulayım derken bir başka dide-bânın denetimine girmişdir. Vâ hayfâ! Sen kendi kafesinde barınmazken, kimsenin.....

Eeee, coğrafya değişse de hâkim kuvvetin kerameti kendinden menkul güç ve dokunulmazlığı değişmez, statüko üzerinden siyaset yapanların konumları sarsılmaz mı diyeceksin, yoksa yağmurdan kaçarken doluya tutulmaktan mı dem vuracaksın? Yani öyküden illâ ki bir mesel çıkartılacak, okuyucunun bağır bağır gözüne sokulacak. Olmaz!

Eminim, Osmanlıca kurslarına (da) faydası olsun diye, Amerika deyince akla en son gelecek Ubeydullah Efendi'nin anılarından yola çıktın. Kurtul şu Doğu-Batı ikileminden, ufkunu Batı'ya çevir, muasır medeniyetlerin sanatını izle biraz."

Isırır da sever de!

Kulik, Oleg Kulik...

Sanatçı ve vicdani redçi. Anti-kapitalist-ekolojist, kısaca eko-anarşist. Doğa severliğim, mistisizmden değil, beyaz insan merkezli, uygarlık merkezli denge(sizlik)lerin oluşumuna karşı-duruşumdan kaynaklanır. Düşüncelerimi, beden-edimlerle yansıttım. "I Bite America and America Bites Me!" adlı işim, Beuys'un, New York'ta bir galerinin içinde, Amerikan vahşi kültürüne ait coyote cinsi bir çakalla 5 gün boyunca sergilediği "I Like America and America Likes Me" adlı işine bir göndermeydi. O'nun aksine performansında iki rolü birden edinmişim; sanatçı olarak Kulik ve sanatın nesnesi olarak Kulik. Böylece bir anlamda "Amerika" fikriyle kendi hayatım arasındaki zıtlığı da imlemiş oluyordum. Beuys, vahşi bir hayvanla aynı kafeste beş gün yaşayıp Amerika benî, ben de onu seviyorum, derken bu çakalı, negatif çağrışımları yıkmak için bir metafor olarak kullanıyordu. Avrupa'da sokaklarda gezinerek sergilediğim performansın New York ayağında, kafesten hiç çıkmayarak Amerika'nın bana, benim de Amerika'ya zarar verme olasılığını kitledim. İki hafta boyunca, tıpkı bir köpek gibi yaşadığım ve ziyaretçilerin gözlemlerine açık olan

kafesimde, sivri çivili deri tasmam dışında çırlıçıplaktım. Bana yem vermeleri ve kulaklarımı okşamalarına dahi katlandım. Epey ilgi gösterdiler. Kalabalık, giderek kendi içinde bir gösteri alanı haline geliyordu. Kafese bakan ziyaretçiler, insanlar üzerindeki etkisinden memnun bir köpek gördü. Tanrı görmüş bir köpekte adeta! Ya da tanrının kendisi...

Aynı işi yapan iki sanatçı, farklı ülkelerin yurttaşları olduğu için, gönderiler de farklılaşıyor. Biri ısırır (ısırırım), öteki sever (severim) derken, bence yine de milliyetçilikten kurtulamıyorlar. Oysa.....

Neyse yine de, bu biçimi, mesel mevzuundan daha sıcak buldum. Güzel, bu bir kenarda dursun, imgelere biraz daha yoğunlaşan yeni bir dene/me, dene. Hem Amerika durmaksızın imge üreten bir çiftlik değil mi?"

Old Mc Donald's has a cage

Bir bilmecem var çocuklar!

Haydi sor sor...

-Yaşlı Mc Donalds'ın çiftliğindeki hayvanlar nerede yaşar?

-Kafeste, kafeste!

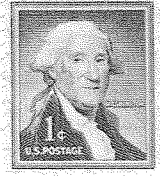
-Bunun adı nedir?

-USA USA USA!!!

Verimlilik, hesaplanabilirlik, öngörülebilirlik ve denetimin sağlanabildiği yegâne mekânlar, kafeslerdir. Sadece hayvanların değil insanların da fertility projesi adı altında gemlenebildiği, gözetim altında tutulduğu ve sağlanabildiği, üzeri parlak renkler ve ışıklı lambalar ile cilalanarak sterilize edilen, devasa kümesler. Sağılma; sağaltım simülasyonu ile ritmik bir ritüelle gerçekleşir. (U)luslararası (S)ömürü (A)yni, adlı bu otacı programın menşei, Nazi Almanyası'na tarihlenir. Amerikalı toplum kuramcısı George Ritzer, "McDonald's" şifresiyle girilebilen bu programın, temerküz kampı modelinden ilham alınarak bütün dünyayı "akılcılığın demir kafesi" içine hapseden toplumsal, ekonomik ve kültürel bir sistemin adı olduğunu ifade eder: McDoktorlar'dan McÜniversite'lere, McGazete'lerden McEğlence'ye kadar insan yaşamının bütün alanlarını yutmakta olan bir kafes!.. Çevre tahribatını, emek sömürsünü, ruhsal denetimi dolayına sokan bu temiz kafesler, ithal olduğu her ülkeye, oranın yerel değerleriyle girme hinliğiyle; gidilen ülkeyi kendi kültürüne ikna etmekten çok, o kültür tarafından ikna edilme başarısıyla bağırınıp durur: Muu, muu here and muu muu there, ia ia ooo!

Bu şarkıyı öğrenip henüz ergenleşmemiş seslerimizle şakırken İngilizce dersinin sonunda, bir ara tekerlediğimiz tekerlemelerden birini hiç anımsamazdık bile: bir iki üçler..!

Ya şimdi? McAmca'nın bize sunduğu "hediyelerin" popüler

kültür örüntüsündeki temsiliyetini, ne kadar siyaset dışı tutabilirdik?

Ruhlara kanava misali usul usul işle(n)yerek mistifike edilen bu imgelerin tümü, tinsel mutasyon projesinin bir önsunumudur aslında. Böylece genom projesi de, bir "devrim" olarak kitlelere içselleştirilmiş, etin içine tekno materyallerin sızdırılması (kampüslere dek sızan fast-food zincirleri misali) patetik bir olgu olmaktan ziyade, tinsel ve bedensel aneljezinin gerçekleşmesini vaat eder hale gelmiştir.

"Doğacaktır vaat ettiği günler sana hak'kın, belki bugün belki yarından da yakın... İmge, simge dedik diye, vurdun abalya yani. Neyse, devam edersen bir sorum olacak: Coca-cola, dolaşıma girdiği ülkenin kültüründen kimi öğeleri ödünç alırken, aslında o öğeleri araçsallaştırarak kitle kültürüne katkıda mı bulunur?"

Kant ile kola

Altı üstü asitli bir sıvıyı, yaşamın gerçek tadı olarak sunan kültürel ideolojiyi anlamak için, bu ideolojiyi üreten ve yeniden üreten bağıntıları anlamak gerekir ki çözüm (protesto ve reddedişten öte) sağlanabilsin, diye düşünmenin ne kadar kinik bir felsefi abuklama olduğuna dair söylenirken, kolaları tuvalete boşaltıp, çıplak kalan şişeleri, kandil yağına buladığı bez parçalarıyla giydirdiyordu. Artık teori zirvalamanın değil, eylemin zamanıydı. Haymarket'i anımsadı: "Biz yaklaşan fırtınanın kuşlarıyız! Gün gelecek sessizliğimiz, bugün boğazladığınız seslerimizden daha gür olacak."

(İzninizle metinden bir saniye kopup aynı sözleri, içimde ikamet eden ukalaya da ithaf ediyorum.)

"Benimle aşık atmaya çalışırken ettin yine metnin içine. Farkında mısın, kendi cümlelerinin içinde boğuluyorsun yavaş yavaş. Ve tüm bu söz çöplüğünü temizlemeyi de bana bırakıyorsun. Kant ve kola şişesi ha? Şu bulmacalarda sorulan kant mı yoksa bu?"

Olga'nın ayakkabıları

Markalar, marşlar, ses ve görüntü kayıtlarını konservatif biçimde sunan bantlar, salt kendinde ürünler midir? Kendinin, kendiliğinden hali mi yoksa yorumlayan göstergeler mi?

Sorulara cevap veremiyor, bir problematiğin balçığına giderek daha çok saplanıyordu, Olga. Texas A&M Üniversitesi'nde sosyoloji okuyordu. Ve en çok, Rusya ve Balkanlar konusunda uzmanlaştığı için, profesör Mestrovic'in derslerini seviyordu. (Ya da ayakkabı mevzuu?) Aa, evet o da

var, çünkü okulda sadece Mestrovic, ayakkabılarıyla ilgilenmiyordu Olga'nın. Demirperde ülkelerinin insanları, ne yaparsa yapsın ayakkabılarıyla kendini ele verirdi çünkü. Amerika'ya geldiğinden beri tutunmaya çalışıyor, sarı saçları, mavi gözleriyle onlardan biri gibi görünüyordu. Ama o ayakkabılar! Bir alınyazısıydı sanki, silemediği. Her geçen gün çemberin dışına itiliyor, böylece Amerikalılardan nefret etmeye başlıyordu. Moskova'da açılan McDonald's'ın önünde, yoldaşlarla saatlerce kuyrukta beklerken duyduğu heyecanı sayfalarca yazan babuşkasına, bunun kocaman bir yalan olduğunu nasıl açıklayabilirdi? Mestrovic'in şu sözünü keşke ona anlatabilseydi: "İşin tuhafı, Amerikan duyguötesi kültürünün kitsch ürünleri, totaliter toplumlarda sahiçiliğin ve özgürlüğün sembolleri olarak algılanıyor."

New York'a düzenlenen bir okul gezisinde tesadüfen izleme şansına nail olduğu bir performansta, kendini kafese kapatıp ehlileştirilemeyecek bir köpek gibi çıplak bedenini kafesin demir parmaklıklarına çarpa çarpa bağırıp hırlayan sanatçının naçar devinimlerini izlediğinde, bir özdeşlik kurdu kendisiyle. Yıllar yılı, bir demir perdeyi aralamaya çalıştıktan sonra kurtulduğunu sandığında, bir başka demir kafesin içine girdiğini duyumsamıştı. Özgürlük bu ülkede de, kendi ülkesinde olduğu gibi sadece düş görüyor, demirlerinin kırıldığı sanılan her kafes, "köle"ye içrek kılınıyordu.

Böylece imgeler üzerine oluşturacağı tezi yazmaya başladı, Olga.

Kant'a göre imgeler, göstermesini yaptığı şeyi temsil edeceğine onu yeniden inşa eder. Bir şeyin imgesi, onun aslı olmamakla birlikte, imge ile gönderme yaptığı şey arasındaki kırılma, imgeyi özgürleştirir. Göstergeli göndermesinden, göstereni gösterilenden koparır, Kant. Peki, imgeler yalnızca kendilerini mi imler o zaman? Kopan, kırılan bir imgenin kendisinin aslında yiten değerini imlemesi nasıl bir durumdur?

İmge, temsil edilemez olanı -ide- temsil edemez, sadece kendini özgürleştirirse, kendi kendine bir değer biçer. Belki de hiçbir şeyin aslında göstereni olamayan imge giderek kendini tapıncaklaştırır. Coca-colayı ele alırsak; 1- İçeceği anıştıracak sıvının imgesini, bir amblem olarak kurarsak, bu amblem giderek, aslı imge olan içeceği değil de tali neden olan amblemi dahi çağrıştırmaktan öte o amblem haline geliyor ise, o ürünü (sıvıyı) yeniden ve yeniden üretir (mi?) 2- Yoksa, markalaştırılmış sıvıya, bir ideoloji mal ederek, o mali, ideolojinin saf imgesi haline getirir (mi?)

Gözü bir an ayak uçlarına kaydığı Olga'nın. Hırsını bastırabilmek için hisimla ayakkabılarını çıkardı ve içinde bulunduğu bu duyguötesi toplumun yüzüne fırlattı. Şimdi yazmaya devam edebilirdi....

Olga, bu işin içinden çıkadıysanız, biz de biraz eğlenelim, ha?

Sefer S.'nin taylorize edilen hayatı

Birol B.'yi bilhassa sükût-u hayale uğratan şey, bir asansörcü çocuğun, asansörün mekanizmasıyla tek rabitasının bir düğmeye basarak asansörü harekete geçiriyor olmasıydı; asansörü işleten mekanizmanın tadilatı için ise yalnızca otelin makinistleri kullanılmaktaydı; öylesine kat'iydi ki bu işleyiş, Sefer S. altı aydır asansörde hizmet görmesine karşın ne bodrumdaki makineyi, ne de asansörün içindeki mekanizmayı -görmekten çok sevineceğini alenen itiraf etmesine rağmen- kendi gözleriyle görmeye nail olmuştu. Filhakika, onun görmesi önlenmiş, bir panaptikonun içine hapsedilmişti. Gün geçtikçe öldüğünün farkında mısın Sefer?

Müslüman bir Anadolu yiğidi olan Sefer, Richard Rubenstein ile John Roth Auschwitz'e Yaklaşımlar adlı eserlerini okumuş olsaydı, şimdi uygarlığın maddi ve manevi ürünleri arasında ölüm kamplarının yanı sıra, Müslümanların da bulunduğunu bilirdi. (Canım nereden bilsindi çocuk?) Tamam da kasabadaki dernekte, TV izleyeceğine emmi oğlunun nutuklarını dinleseydi, Marx'ı mutlaka anlardı: "Üretim aracılığıyla doğa, insana kendi ürünü ve kendi gerçekliği olarak görünür."

Rüyalarının gerçekleşeceğine inandığı bu ülkede, kutularda yaşayan insanları görünce ne dahiyane bir fikir gibi gelmişti ona, hır/di ya, kira derdi olmazsa insanların, elbette rehaf içinde yaşayabilirlerdi!

Birol B, asansör aşağı inmeden önce, "bilinç aşılama misyoneri" olarak kulağına eğildi Sefer S.'nin: Yalnız evren değil, ama her şeyden önce o evrenin bir parçası olan insanoğlu kirletilmekte ve aşağılanmaktadır. Böyle 'taylorize' edilmiş bir yaşam, tüyler ürpertici bir ilençten başka bir şey değildir; bu ilençten arzulanan zenginliğin ve kazancın yerine yalnızca açlık ve yoksulluk doğabilir. Bu ilerlemenin varacağı nokta...."

Teybin arkasını çevirdikten sonra ne yazıyordum unuttum, zaten hiç sevmedim bu uyarlamayı, devam etmeyeceğim. Bayılıyorrum şu Joan Baez'in sesine: The Ballad of Sacco and Vanzetti!

Amerika temiz yık/ar

"Emperyalist, liberal, yeni muhafazakâr tanımlayamaz," Amerika'yı dedi, molotof kokteyllerini, örgüt üyelerine dağıtırken. "Yalnızca faşist denilebilir, hatırlasanıza Ethel'in sözlerini, 'Biz, Amerikan faşizminin ilk kurbanlarıyız'".

"Tarihindeki kan lekelerini, ultra deterjanlarla yıkadığı için bembeyaz görünüyor gözlere, ancak çok dikkatlice bakıldığında farkına varılabilecek izleri de kimsenin görececek hali yok, çünkü aynı deterjanlarla beyinler de yıkanıyor," diye devam etti. Bir yandan eylem planı üzerinde çalışırken. Öfkesine hakim, durgun bir tarzda konuşuyordu:

"Milliyetçilik kendine eklemleyemediği zaman dışlayıcıdır. Bünyesinden fırlatıp atar, ancak çoğunlukla yok eder. Egemen ideolojiye dahil olamayan tüm unsurların şiddetle bastırılması gerekir. Şiddetin zamanı, ölümün durağanlığına dek işler sadece; kapatma, işkence etme, yaralama ve nihayet katletme. 50'lerin Amerikasının şahit olduğu ünlü Rosenberg davasını kim unutabilir? McCarthyism sonrasındaki anti-komünist Amerika, derin ve büyük devlet olmağın, ne demek olduğunu tüm dünyanın gözleri önüne sermişti bu sahnelemeyle. Güvenliği tehdit eden elli yedi milyon iki yüz beş bin seksen bir kişiden sadece ikisiydi, Julius ve Ethel Rosenberg. İnfaz günü son bir kurtuluş umudu sundu güya, merhametli Amerikan hükümeti. Washington'a telefon açar ve itirafta bulunurlarsa, serbest kalacaklardı. Bu, kedinin fareyle oynamasından başka bir şey değildir yoldaşlar! Cevaplarını aldılar ama, 'Sizin lanetlenmiş lütfunuzla başımız eğik yaşamaktansa, gururla ölüme gideriz'. 1953 yazında yargıç Kaufman'ın çabaları, Adalet ve İçişleri bakanlıkları, FBI ve medyanın göğüslerini siper ederek ölüme gönderdiği Rosenbergler'in çocuklarına böylece, kimin efendi olduğu belletilmiş, muktedirlerin hainleri asla beslemeyeceği dikte edilmişti."

"Ya diğerleri?" diye sözü aldı bir diğeri. "Suçu, sadece göçmenlere ve kızillara yakıştıran bu ülke, masum iki işçiyi, Sacco ve Vanzetti'yi de idam etmemiş miydi, 1927'de? Suçsuz olsalar bile radikal-anarşist-komünist olmaları yeterli nedendi. Daha da geriye gidersek, 1886 Haymarket; 8 saatlik işgünü talebi için....."

Konuşması, telefonun acı acı çalmasıyla yarıda kaldı. Vakit tamamdı!

Dışarı çıkarken bir ağızdan Oktay Rifat'ın Rosenbergler'e ithaf ettiği "Telefon" şiirini okudular:

Hatırlayın onların vahşetini

Her telefon çalışta kesik kesik!

Sabaha karşı çalan bu telefon da neyin nesi şimdi? Beyfendi çok kötü durumdaymış da buraya gelmek istiyormuş. Lanet olsun! Bir türlü bitmedi, bölünmeler yüzünden hepsi eksik kaldı.

"Hadi, hadi vızıldanıp durma, yalancı bir şikayetle. Sen hep Benjamin'den yana değil miydin?" Evet, ilk kez doğru bir laf etmişti içimdeki muhalif, belki de böylesi bir yapıt hiçbir zaman bitirilmemeliydi. Metni bitirmek, kendini metne teslim etmekten farksızdı. Oysa ben buna karşıydım.

Hem Amerika da, toplumsal bağdan yoksun, kopuk kopuk bir bütündü!

Üçlemesi

Benim dejavulerim mevsimlik. Her bahar, bir önceki yılın baharını hatırlıyorum. Bu kokulu, renkli, ılık ve ışıklı tablo, beni hep geçmişin koordinatlarına taşıyor: Hatırlamak istediğim ve istemediğim her şey ve herkes, bu duyu bombardımanı altında, kaçınılmaz olarak bir kere daha yaşıyor, anılıyor, düşünülüyor. Adeta doğaüstü bir güçle, bana her şeyi ama her şeyi, bir kere daha, sırasını atlamadan hatırlatıyor mevsimlik dejavu.

I. IŞIKLAR

İşte bahar geldi, yaza dönüyor. Akşamüzerleri güneşin yumuşak ışıkları, yüzünü kendisine dönmüş binaların üzerinde parlıyor. Yüzeyle, güneşle yüzyüze geliyorlar; ışık, altından sıcaklığını yüzeyle siviıyor; ışık, yüzeyle sevinçle yeniliyor. Işık, her bahar; dünya, yörünge tam bu noktasındayken, günün tam bu saatinde, ısrarla aynı manzarayı yaratıyor: Objeler altın sıcaklığında; sarı, turuncu, kırmızı; fonda ise mavi var. Mavi sonsuza uzanıyor. Bu manzaranın bir de özel bir kokusu ve ılıklığı var. Her şey, mükemmel ölçülerde biraraya getirilmiş. Bunu sezmek, beni heyecanlandırıyor. Her heyecanlanışım da o şiiri hatırlıyorum:

"Bazen öyle yakınım ki sana, ağlarım.
Bazen öyle uzağım ki senden, gülerim.
Bazen öyle mavi ki gökyüzü çatıların üstünde,
belliymiş gibi gelir aşk neden böyle "

Benim dejavulerim mevsimlik. Her bahar, bir önceki yılın baharını hatırlıyorum. Bu kokulu, renkli, ılık ve ışıklı tablo, beni hep geçmişin koordinatlarına taşıyor: Hatırlamak istediğim ve istemediğim her şey ve herkes, bu duyu bombardımanı altında, kaçınılmaz olarak bir kere daha yaşıyor, anılıyor, düşünülüyor. Adeta doğaüstü bir güçle, bana her şeyi ama her şeyi, bir kere daha, sırasını atlamadan hatırlatıyor mevsimlik dejavu. Kendimi, bir yıl sonra, bu dejavu sayesinde teşhis edebiliyorum: Mutluluklarımı, umutlarımı, beklentilerimi, mânâsız sıkıntılarımı, telaşları, kaygıları ve diğer duygularımı açık seçik görebiliyorum.

İşte sen de, tam da bu yüzden, aklıma çok sık düşüyorsun bu ara. Seni görmeyeli neredeyse bir yıl olduğunu da, seni habire düşündüğümü farkedince anlıyorum. Işıkların oynadığını, günlerin uzadığını, sabahları karşıki kirazın daha erken belirmeye başladığını farkedince. Mevsiminin geldiğini anlıyorum. Akşam üzerleri, iş yerinden çıkıp caddede yürüdüğümde, ışığın açısının, ılıklığın derecesinin, renklerin parlaklığının o mâlum noktada dengelendiği, iç ölçeklerim tarafından tesbit edilerek bilincime iletildiği zaman anlıyorum. Yolun sonundaki sınırlı ufka gözlerimi dikip maviye, daha maviye, daha da maviye derinleştirdiğim zaman anlıyorum.

Silüetin beliriyor yavaş yavaş zihnimde. Uzaklardan değil, hemen omzumun üzerinden bakar gibisin. Hatırlıyorum: Yüzün, büyük koridorların yüzünden, güneşe rağmen gölgeli. Kendin kendini gölgeliyorsun. Köşelerin keskin. Parça parça, pafta pafta, kırış kırışsın. Gecenin ışıklarını bekliyorsun, başka türlü görünmek için. Ama nafille, sen benim için gün ışığında New York'sun.

Puslu, sıcak bir gün.
Güneş, bir sis
tabakasının arkasından
parlıyor: Yüzü bulanık,
keyifsiz. Ben
gideceğim, o kalacak;
biliyorum. Ben, bugün
senden ayrılıyorum.

II. ÇİMLER, KALABALIK VE KÜTÜPHANE

Aramıza büyük bir okyanusun ve koca bir kıtanın gireceğinden haberim yokmuş gibi etrafıma boş boş bakıyordum seninle geçirdiğim son saatlerde. Ayrılığa yaşanması beklenen duyguların hiçbirini yaşamamışım. Tekrar karşılaşmamız, biraraya gelmemiz çok kolay olacaktı gibi, umarsız ve duygusuzdum.

Puslu, sıcak bir gün. Güneş, bir sis tabakasının arkasından parlıyor: Yüzü bulanık, keyifsiz. Ben gideceğim, o kalacak; biliyorum. Ben, bugün senden ayrılıyorum.

Seninle son günümün bir kısmını halk kütüphanesinde geçirdim. Hayır, kitap okumak ya da araştırma yapmak için değil; sadece önünden geçtiğim için, öylesine; belki de normal bir gün geçirdiğime ilişkin bir yanılsamadan ötürü. Daha önce orada hiç bulunmamışım. Kapıdaki arslan heykellerini geçtikten sonra içeri girdim ve zengin ve davetkâr koridorların derinliğine uzandım; camlı kapılarından, içerideki eski ve çok eski, o yüzden de değerli ve çok değerli kitapların vakarına baktım. Okuma salonlarından birine girince, geçmişten geleceğe kendini taşıyan; kendi kendine, kendini taşıyan bu binanın yüksek tavanlarını hayranlıkla seyrettim. Ama, en çok o kitabın önünde vakit geçirdim. O, sırf Guthenberg'in matbaasında basılmış olduğu için, bu ülkeye getirilirken, gümrük kapısındaki memurların, ayağa kalkarak huşûyla karşıladıkları kitaptı. Kitap, büyük yaprakları, bir çift kanat gibi açılmış bir halde orada, camlı bir bölmenin içinde duruyordu. İri, gotik harfliydi.

Kütüphaneden çıkınca, az sonra senden ayrılacağımı düşündüm ama hiçbir şey hissetmedim. Sirtını kütüphaneye yaslamış bir park gördüm. Parkın ortasında büyük bir yeşil alan vardı. Bu kısım hariç, park hınca hınc doluydu. Öğle yemeklerini yiyenler vardı orada. Öğle güneşinin yakıcılığına yüzlerini, boyunlarını, kollarını teslim edenler vardı. Banklara, sandalyelere ve yere oturmuşlardı. Hepsi ortadaki yeşil boşluğa bakıyordu. Ortada sadece çim vardı. Ben de onlarla oturdum ve yazı yazdım. Seninle son günümde bu parkı yazdım:

"Burada öğle yemeği ve güneşlenme heyecanı var. Kalabalık bir topluluk, ikişer, üçer kişilik gruplar halinde yemek yiyor. Tek başına yemek yiyenler de var. Çubuklarla Çin ya da Japon yemeği yiyenler, Burger King'den hamburger alanlar, burritosuna yumulanlar, sadece salatayla sağlıklı bir öğün geçirenler, yoğurtla idare edenler, pizza dilimlerini avuçlayanlar, çorba içenler, meyvalarıyla avunanlar..."

Sandalyeler sınırlı. Sandalyeler kapışılıyor, herkes kendi mekânını yaratıyor. Bu mekân dar aslında; içiçeyiz. Herkes birbirinin ensesini ya da suratını gâyet yakından görüyor. Bu yaklaşma, hayvanlar için de geçerli. Demin bir serçe, saçımı savurarak tam üzerimden geçti."

Seninle son günümde hava sıcak ve puslu.

III. YENİDEN

Bir haftaya kadar puslu gündün yeniden...

Unistatamca'nın İflası

Sarper Özharar

Çünkü, insan, o ağlayan çocuğun memnun edilmesi gerektiğini hisseder; çalışanlarını denetleyen bir müdürün yüzündeki hoşnutsuz ifade aslında bir çocuğun gözyaşlarından pek de farklı değildir. Bir işçi, nasıl ki kendisinin mutlu ve rahat, fabrikanın temiz, düzenli ve kazançlı olduğunu patronuna göstermeye çalışırsa, bir insan da ağlayan bir çocuğa dünyada hala umut olduğunu göstermeye çalışır.

Ombri, saatine baktığında saati 9:47'yi gösteriyordu; aslında saatine ne zaman baksa 9:47'yi gösteriyordu, çünkü saatinin pili yoktu. Onu (ç)aldıktan sonraki 2 gün boyunca saatin 9:46'yı mı, yoksa 9:47'yi mi gösterdiğini düşünmüş ve 9:47'de karar kılmıştı. Yine de saatin kaç olduğu önemli değildi, saat 9:47'ydı ama zaman alışveriş zamanıydı.

Gezegen Tarihi Ansiklopedisi:

Konu Başlığı:

UNISTATAMCA

...Unistatamca, dünyanın en güçlü 3 şirketinden biriydi. Giyim, askeri teknolojiler, yemek, enerji üretimi, ulaşım teknolojileri, vs. konularında her zaman pazar payının önemli bir bölümüne sahip olmuştur. Ayrıca diğer şirket arazilerinde en fazla şubesi olan şirketti. Emirinde çalışan milyonlarca işçi, mühendis, bilim adamı, eğitmen, asker, doktor, vs. ile dönemin en eğitimli kadrosuna sahipti. Unistatamca, büyümeyi parola edinmişti ve her geçen büyüyordu...

Yıkılmış bir duvar düşünün, ama büyük bir duvar, ve böyle bir sürü yıkık duvardan oluşmuş bir tepe düşünün, ve bu tepelerle dolu bir sokak ve bu sokaklardan oluşmuş insansız bir şehir düşünün. İşte böyle bir şehrin, böyle bir sokağındaki, böyle bir tepedeki yıkık bir duvarda oturup ağlayan 8 yaşındaki çocuğun adı Tofkol'du. Tofkol bu yıkılmış şehir tablosunu tamamlayıcı bir unsur olmak için seçilmiş olduğunu göstermeye çalışıyordu. Bu tabloyu her kim hazırladıysa, Tofkol'u da oraya o çizmişti sanki.

Ağlayan bir çocuğa kim dayanabilir ki? Çocuk olması yetmezmiş gibi bir de ağlayan bir insan, herkesin şefkatinin ve umursayışının merkezine oturur. Çünkü, insan, o ağlayan çocuğun memnun edilmesi gerektiğini hisseder; çalışanlarını denetleyen bir müdürün yüzündeki hoşnutsuz ifade aslında bir çocuğun gözyaşlarından pek de farklı değildir. Bir işçi, nasıl ki kendisinin mutlu ve rahat, fabrikanın temiz, düzenli ve kazançlı olduğunu patronuna göstermeye çalışırsa, bir insan da ağlayan bir çocuğa dünyada hala umut olduğunu göstermeye çalışır. Çocukların, dünyanın güzel ve hayatın yaşamaya değer olduğunu düşünmelerini isteriz, çünkü bizler böyle düşünmeyiz hatta böyle olmadığını biliriz, ama inanırız ki eğer çocukları bu konuda kandırabilirsek ilerde dünya gerçekten de düzelebilir. Özellikle de böyle bir durumda.

Ve belki de sırf bu yüzden, ismini asla öğrenemeyeceğimiz yaşlı adam bu ıssız mahallede (veya bir mahalleden geriye kalan bu yıkıntıda) Tofkol'a doğru ilerledi. Yaşlı adam, 3 gündür hiçbir insan görmemişti, gördükleri de zaten pek dostça davranmamışlardı. Ama bir çocuğu, en son ne zaman gördüğünü hatırlayamayacağı kadar uzun bir süre önce görmüştü. Çünkü, çocuklar dayanamamıştı. En önce onlar ölmüştü. Altmış yaşlarında, sırtında epeyce büyük bir çanta ve elinde eski tip bir iyon tüfeğiyle çok temkinli bir şekilde ilerleyen adam, gezginlerdendi. Gözlerinden zekasını okuyabileceğiniz insanlardandı. Bir çocuğun böyle bir yerde bu kadar uzun süre boyunca tek başına hayatta kalamayacağını, büyük bir ihtimalle ailesini kaybettiğini ve çocuğu ailesine teslim ederse ailenin kendisine bannak, yiyecek ve belki de giyecek bir şeyler vereceğini kafasında çoktan planlamıştı. Hatta belki diğer şirketlere ulaşmasına yardım edebilirlerdi. Her ne kadar diğer şirketler burasıyla, geriye kalan artıklarla ilgilenmiyorlarsa da o bir yolunu bulup diğer şirketlere ulaşmak zorundaydı. Çantasındaki paha biçilmez kitap sayesinde buradan kurtulduğunda çok ama çok zengin olacaktı.

Ombris, ne zaman
birisini öldürse kendini
üzgün hissederdi,
çünkü hayal meyal, çok
eskiden bir yeni yıl
gecesinde kendisini,
ailesinin aldığı
hediyelerin paketlerini
açarken hatırlıyordu, ve
öldürdüğü kişinin
çantasını her açtığında
artık kendisinden
yıldızlar kadar uzak olan
bu anısını hatırlardı.

"Hey! Çocuk, yeter artık ağlama! Aileni mi kaybettin." Tofkol cevap vermedi. Ağlaması daha da şiddetlendi ve kafasını kaldırıp da adama bakmadı bile. Adam Tofkol'un tam karşısına geçti, "Ne var çocuk? Ne diye ağlıyorsun?". Tofkol, ağlamasını kesti. Güzel. Çocuk artık ağlamıyor. Her şey yolunda. Tofkol, yavaşça kafasını kaldırıp adama baktı. Bir terslik var, çocuk gülüyor mu yoksa? Ama demin ağlıyordu. Hem bu gülüş, bir sıkıntının yok olması, veya kurtulmanın getirdiği mutluluk gülüşü değil, bu gülüş, nasıl denir, bu gülüş sinsice, kurnazca bir gülüş. Bir tavşana nişan almış avcının, tetiği çekmeden önceki gülümseyişi bu. Bir terslik var! "Lanet olsun!" Yine de adamın lanet olsun diye bağırmasının sebebi, Tofkol'un yüzündeki ifade değildi. Sebebi, belki sırtına aniden saplanan bıçaktı veya bıçağın sırtından çıkarılıp ensesine batırılmasıydı, yoksa hayatı boyunca zengin olmaya bu kadar yaklaşmışken birazdan öleceğini anlaması mıydı? Belki de, kendisi acı içinde kıvranırsa, bir kaç saniye öncesine kadar ağlayan çocuğun büyük bir neşeye ellerini çırpmasıydı. Veya esas sebep, arkasına dönüp de, gülümseyen diğer çocuğu ve elindeki kanlı bıçağı gördüğünde çocukların artık dünyanın güzel bir yer olduğu konusunda kandırılmayacağını anlamasıydı. Yaşlı adam, esas sebebin hangisi olduğuna karar veremeden öldü.

"Harikası Ombris!, yine tam zamanında geldin. Bu seferki ne kadar çabuk öldü değil mi?"

Ombris, 12 yaşında, bıçak kullanma yeteneğiyle doğru orantılı bir şekilde alçak gönüllü birisiydi. Fakat yine de çocuk olmanın verdiği o aptalca özgüveni sonuna kadar kullanırdı. Çocuk olmak hoşuna giderdi, çünkü o zaman yaptığı şeylerle yüzleşmek zorunda kalmadığını düşünürdü.

"Çok yaşlıymış baksana! Sen de fena değildin. Gerçek bir taktiçisin sen. Ben bile bazen numara yaptığına inanmıyorum."

"Ağlamak o kadar da zor değil. Çantasını gördün mü, kocaman! İçinde bissürü şey vardır. Hadi açalım!"

Ombris, ne zaman birisini öldürse kendini üzgün hissederdi, çünkü hayal meyal, çok eskiden bir yeni yıl gecesinde kendisini, ailesinin aldığı hediyelerin paketlerini açarken hatırlıyordu, ve öldürdüğü kişinin çantasını her açtığında artık kendisinden yıldızlar kadar uzak olan bu anısını hatırlardı.

6 kutu konserve, bir olta, kırık bir fotoğraf makinesi, yırtık pırtık çok eski olduğu her halinden belli olan bir kitap, bir bıçak, yarım bir battaniye, bir kaç kartpostal,...bugünkü hediyeler bunlardı.

...Dünyanın en eski şirketlerinden biri olan Unistatamca hakkındaki önemli bilgiler, ne yazık ki 3. ve 4. Dünya Hatalarında kaybolan tarih bilgilerimiz arasındadır. İlk olarak ne zaman ve kim tarafından kurulduğu tam olarak bilinemesi de, tarihçilerimiz ellerindeki doğruluğu güvenilir olan bazı efsaneler ve halk arası anektodlara dayanarak şirketin bir tarihçesini çıkarmışlardır. Yalnız, unutulmaması gerekir ki, bu tarihçe kesin belgelere dayanmamakta ve alıntılanırken bu gerçek göz önünde bulundurulmalıdır.

Öncelikle kesin olan şey, Unistatamca'nın Şirketler Çağı'ndan önceki küre çağında, örgütlenmelerin çok ilkel, üretimin ve dağıtımın verimsiz gerçekleştiği zamanlarda da başka bir isimle var olduğu ve hatta Şirketler Çağı'nı başlatan en önemli etkenlerden biri olduğudur. Bir görüşe göre Unistatamca, yazılı belgelerle bile saptanamayacak kadar çok eski yıllarda, bugünün Birleşik Avrupa Şirketi tarafından ayrı bir şube olarak kurulmuş ve fakat daha sonra Unistatamca şubesi çok fazla güçlenip, ana şirketten ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Diğer bir görüşe göreyse, Unistatamca, inanılması güç ama sadece ve sadece tarım ve hayvancılıkla uğraşan yerel bir şirketken devralınmıştır. Haliyle çok güçlü olmayan bu yerel şirketi, kurucu atalar kolaylıkla devralmış, sadece tarım ve hayvancılık sektörlerinde çalışan bu şirketi dünyanın en önemli şirketlerinden biri haline getirmişlerdir. Bu iki görüşten hangisi doğru olursa olsun, emin olduğumuz veriler sunlardır; Unistatamca bir zamanların en değerli enerji kaynaklarından petrolün bir numaralı üreticisiydi. Ayrıca silah üretiminde de bir numaraya yerleşmesi 2. Dünya Hatası

Unistatamca bir zamanların en değerli enerji kaynaklarından petrolün bir numaralı üreticisiydi. Ayrıca silah üretiminde de bir numaraya yerleşmesi 2. Dünya Hatası yıllarına kadar dayanmaktadır. Kesin olan bir diğer şey de 1. Dünya Hatasından sonra Unistatamca'nın pazar payının oldukça artmış olması ve hatta 3. ve 4. Dünya Hatalarından da en az kayıpla kurtulmasıdır...

yıllarına kadar dayanmaktadır. Kesin olan bir diğer şey de 1. Dünya Hatasından sonra Unistatamca'nın pazar payının oldukça artmış olması ve hatta 3. ve 4. Dünya Hatalarından da en az kayıpla kurtulmasıdır...

Hava kararmak üzereydi. İki çocuk, Unistatamca'nın en çok kar getiren kuruluşlarından, zamanının en görkemli giyim mağazalarından birinin, de Guettrey's'in binasının yıkıntıları arasındaki bir oyukta yaktıkları ateşin yanında konuşuyorlardı.

"Keşke Unistatamca iflas etmeseydi." dedi Tofkol.

"Ama iflas ettik işte."

"Belki de diğer şirketlere gidebilirsek iş bulabiliriz Ombris"

"Babam diğer şirketlerin çok uzakta olduğunu söylerdi, ayrıca bize iş vermezler. Biz çocuğuz."

Tofkol, Ombris'in bunu söylemesine biraz bozulmuştu. Kendisinin çocuk olarak görülmesi hoşuna gitmiyordu. Konuyu değiştirmeye karar verdi.

"Peki, Unistatamca'nın diğer şubelerine ne olmuştur sence?"

"Öbür şirketler paylaşmıştır."

"Belki burayı da alırlar."

"Belki."

"O zaman bize ne olacak."

"Bilmiyorum."

"Büyüyünce ama, iş buluruz herhalde öbür şirketlerde."

"Tofkol, şimdi beni iyi dinle."

"N'oldu?"

"Bugünkü yaşlı adam, onun çantasından çıkan eski kitabı hatırladın mı?"

"Evet."

"Orda bi yerden bahsediyö. Amerika diye bi yer. Oraya gidebiliriz belki. Amerika'yı duymuş muydun?"

"Hayır."

"Belki küçük bir şirkettir, belki oraya gidebiliriz, belki orası yakındır."

"Ne yazıyo kitapta?"

"Amerika, batıdaymış. Çok güzel bi yer. Fotoğraflarını gördüm. Oraya gidebiliriz, hatta bence o yaşlı adam da oraya gidiyordu, doğudan geliyordu çünkü, doğudan gelip batıya gidiyordu, Amerika'ya."

"Ya çok uzaktaysa?"

"Bilmiyorum, ama Birleşik Avrupa Şirketi, Nippon Şirketi, hep çok uzakta onlar. Hem, bu herhalde küçük bi şirket. Batıda. Yaşlı adam da oraya gidiyordu, demek ki yakın. Oraya gidebiliriz Tofkol."

...Afrika bölgesindeki madenlerin işletim hakları konusunda çıkan anlaşmazlık yüzünden gerilen Unistatamca ve Birleşik Avrupa Şirketi ilişkileri, Bağımsız Dünya Şirketler Birliğinin, Birleşik Avrupa Şirketi lehinde aldığı karar sonucunda kopma durumuna geldi. Bunun üzerine Unistatamca, Birleşik Avrupa Şirketiyle olan krom sözleşmesini feshederek, Birleşik Avrupa'ya silah üretiminin hammaddesi olan kromun satışını durdurdu. Böylece, Nippon'la askeri teknoloji anlaşması imzalamış olan Birleşik Avrupa Şirketi, Nippon şirketine, ön ödemesi yapılmış olan silahları teslim edememiş ve fakat Nippon şirketine ön ödemeyi geri veremeyeceğini fakat Unistatamca'ya ortak bir ambargo koyabileceklerini açıklamıştı. Asya, Afrika ve diğer bazı şirketlerin de katılımıyla Unistatamca yoğun bir saldırıya uğramış ve iflasa zorlanmıştır. Tabi ki bu sebepler gerçek sebepler değildi, Unistatamca'nın sürekli genişlemeye yönelik dış politikaları, ve her geçen gün silahlanmaya yatırım yapması, diğer şirketlerin pazar paylarını ele geçirmesi yüzünden zaten böyle bir operasyon beklenmekteydi...

"Burdan bir günlük uzaklıkta, Denver şehri var. Belki orda hala insanlar vardır ve onlara sorabiliriz."

Tofkol Ombris'e "O zaman gidip Amerika'yı bulalım" dedi. Ombris Tofkol'un artık uyuması gerektiğini söyledi, yanarı çalıların ışığında saatine baktı, ve gözlerini kapadı.

teleskop

<http://www.altzine.net>. Ben ise sıkıntıyla sigara üzerine sigara içerek **bu** genc okurun benden ne istediğini kestirmeye çalışıyordum. Okurla görüşmek bende tuhaf bir bellek kaybı etkisi yapar. Çoğunlukla karşımdaki kişinin hakkımda çok fazla şey bildiğini dehşetle fark eder, yazdıklarımın dair ne varsa unutmuş olduğumu sanırım. Yine benzer duygular içindeydim. "Söyleyecek şeyleri olanların bunları söyleyebilmesi için akademi eşliğini geçmesi gerektiği" şeklindeki terör, sivil bir hareketle kırılmış oldu. Bütün bu gelişmeler alternatif yayıncılığın gelişimini destekledi. alt.zine de, alternatif dergicilik anlayışını tasarımından, içeriğine uygulamaya çalışıyor. Bu **ay** da ikinci yılını dolduruyor. Ne güzel değil mi?" dedi salak, deli, suçlu, mağdur ve geveze adam. 2000'e 2 kala 47 sene öncesinden bir "faraziye" getiriyoruz. 1951'de "Match" dergisinde **yayınlanan** bu yazıyı, ünlü romancı Aldous Huxley, antropolog Earnest A.Hooton, felsefeci Philip A.Wylie ve tarihçi Vincent Sheean'in yardımlarıyla kaleme almıştır. Bunun sonucu olarak **otuz** yıla yakın zamandır yazılarıma maruz kalmaktasın. Ama biliyorsun; dört ay önceki yazımda artık kesin kararımı verdiğimi, Haziran-2028 sayısında son yazımı yayınlayacağımı ve kendimi emekliye ayıracağımı müjdelemiştim. Elbette, her ölümlü gibi, ben de parlak bir veda yazısı yazmak istiyordum. Fakat beceremedim. Nihayet, bir gece, eski dosyaları temizlerken aşağıdaki yazıyı buldum. Perdesi yüksek tuzlu fıstık sesiyle, çığlıkları sepetinden paskalya yumurtaları gibi dağıtıyor. Çok da havai. Nasıl uçuyor, irdeleyelim. Düşesimiz **dokuzuncu** kocasını eskitmiş, sonra efendim, denen o ki her şehirde ayrı bir sevgilisi varmış. Kendisinin 'Eğer yaşlı bir köpeğe yeni numaralar öğretmiyorsan yenisini bul' gibi ibret verici sözler sarf ederek yaşamını mesrulaştırdığı da herkesçe malum. İlk girdiğim kitapçıda Kitap-lık'ın bana gerekli olan **sayısı** karşımda duruyordu ve bir kahve içip dergiyi karıştırmak için pasajlardan birine daldım. Hâlâ üşüyor muyum ne? O'nu ilk gördüğüm anda bağlam erozyonuna uğradım. Tüm bedenim o ana kadar hiç yaşamadığım bir şekilde, enerji **ile** sarsıldı. Bundan üç ay sonra beni ilk kez öptüğünde ise artık yaşamımın sadece ondan ibaret olduğunu ve olacağını biliyordum. Doktor Hektor ile Aylin Kolektif tefrika **4**. Bölüm Yoksa çocukluğunuza dönmek istemez misiniz? Dilerseniz yanıt vermeden John Lennon'un oniki **yaşında** yazdığı dizeleri okuyun: "nefes almak yaşamım olduğuna göre, cesaret edemem almamaya cesaret etmeye" Atılğan, Atay, Edwards, Tulgar, Çelebi, Karasu ve kendisi, Aydoğdu'nun **yol** arkadaşları. Siz de onlara katılmak ister misiniz? Geçen sayıda okuduğunuz "Biraz Guru Gümbürtüsü, Biraz da Peynirin Dürtüsü" başlıklı yazısını hedef **alan** ve ne zaman, nereden geldiği belli olmayan bir mektubu noktasına, virgülüne dokunmadan bizlerle paylaşıyor... Peki aynı satırlar 1 saat sonra nasıl bir yolculuğa çıkmış olacaklar? **hipermetin**. Dünyanın oyun olduğu bir dönemde modern bir fanusun içinde kademe kademe ilerlemeyi öğrenmek zorunda olan birey, bir gün evden dışarı çıkar **ve**... Caz tarihinin en kendine özgü seslerinden, hayatlarından biriyle karşı karşıyayız. Ama **yazın** şu sıcak günlerinde böylesi bir tempoya yürek dayanır mı? Okurken "Ben dün gece neden aşıkım?" da diyebilirsiniz. **dergisidir**.

Sedef

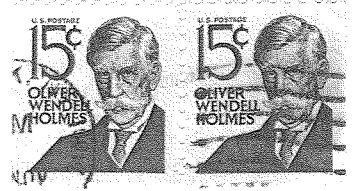
Kakmalı Ayna

Ürperdim. Bu sararmış pis gülüş, dişlerin aslına uymayan düzgünlüğü ve mimarisi, diş hekiminin tornasından çıkmış binlerce otuziki diştten anneme ait olanı, özenle bilenip keskinleştirilmiş... Elimi korkarak uzattım, sanki ısırmaya hazır azılı bir köpeği yatıştırıp okşamak istermiş gibi, sonra ani bir hareketle ağızsız gülüşü torbaya attım. Ama annem peşimi bırakmıyordu.

Annemin ölümünden sonraki ikinci gün evi boşaltmaya karar verdim. Bu karanlık, anıların yüküyle ağırlaşmış evde oturmuyacaktım. Herşeyi elden çıkaracaktım. Önce annemin odasına girdim. Ürkek değildim hiç, kotumun üzerine alelacele geçirdiğim kareli gömleğimin kollarını sıvamıştım hemen; kararlıydım, yüklerimi atacaktım. Dışarıda inanılmaz güzel, güneşli bir Şubat vardı. Odaya girmemle birlikte yoğun bir sidik kokusu yüzümü yaladı; tuhaf daha önce hissetmemiştim bunu. Kalın perdeli cama, plastik eldivenli elimle burnumu tutarak bir hamlede ulaşip pencere koluna yüklendim. Temiz hava ansızın içeri doldu. Başımı pencereden çıkarıp uzun uzun soluk aldım. Aylardır ilk kez mutlu hissettim kendimi. Evet, mutlu... Yanımda getirdiğim büyük boy çöp torbasına bulduğum herşeyi aceleyle atıyordum. İlaç kutuları, ıslak mendiller, pişik kremleri, kolonyalar inanılmaz bir hızla torbayı şişiriyordu. Birden gözüm yastığın üzerine konulmuş takma dişlere ilişti. Kim, ne zaman bırakmıştı onları oraya? Ben mi? Hayır, hayır. Ürperdim. Bu sararmış pis gülüş, dişlerin aslına uymayan düzgünlüğü ve mimarisi, diş hekiminin tornasından çıkmış binlerce otuziki diştten anneme ait olanı, özenle bilenip keskinleştirilmiş... Elimi korkarak uzattım, sanki ısırmaya hazır azılı bir köpeği yatıştırıp okşamak istermiş gibi, sonra ani bir hareketle ağızsız gülüşü torbaya attım. Ama annem peşimi bırakmıyordu. Üst damak torbanın ağzından kayıp yatağın altına kaçtı. Sıkı bir küfür savurdum. Yılmayacaktım. Yatağı zorla sağ tarafa iterek yaramaz damağı buldum, torbaya basket attım.

Annemin ne çok giysisi vardı. Hepsini elden çıkarmalıydım. Zaten komşumuz Hürmet Hanım ölülerin giysilerinin vakit geçirmeden bir fakire verilmesi icabettiğini hatırlatmıştı. Yoksa öbür dünyada çıplak kalır, üşürlermiş. Rüyalarımıza girer, 'üşüyorum, üşüyorum' diye eziyet ederlermiş. Hürmet Hanım, bütün yaşıtı kadınlar gibi bir ölüm uzmanıydı. Mahallede tanıdık kim ölse, itinayla helva kavurur, yemek yapar, ölümün ansızın gelişiyile hazırlıksız yakalanan evlerdeki asayışı sağlardı. Annemin burnunun düşeceği günü de bana o hatırlattı. 'Sen bilmezsin, yani gençler' diye başını bilmiş bilmiş sallayarak konuşuyordu. '52.nci gece mevlit okutmak lazım', 'Olur' dedim. 'Tabii ki...'

Annemin giysi ve ayakkabıları kapıcıyı memnun etmişti ama kapı önüne dizdiğim dört manken kafasında yapılı ve spreylili duran peruklara tuhaf tuhaf bakıyordu. En sonunda 'Abla' dedi 'hanımın başı örtülü, napıcam bunları?' Bir an durumun komikliğini farkettim. Hürmet Hanım alır mıydı acaba? Hergün, tepesindeki bir tutam saçı sonsuzca kabartarak, kelliğini saklamaktan iyiydi. Kızıl, sarı, meçli ve kahve renkli perukalar... Birden aklıma annemin her onbeşgünde bir peruklardan ikisini babamın eline tutuşturarak kuaföre gönderdiği aklıma geldi. Süslüydü annem, tam bir kokonaydı. 'Her neyse Zekeriya' diye cevapladım yüzüme hâlâ bir tuhaf bakan kapıcıyı. 'Bir fakire verirsin. Şaka şaka... Çocuklara ver oynasınlar, senin kız bayılır bunlara'. Cevabım hoşuna gitmişti ki kelleleri ikişer ikişer koltuğuna sıkıştırarak merdivenleri indi...

Bütün gün didindikten sonra evi biraz boşaltabilmişim. Artık sıcak, güzel bir banyoyu hakediyordum. Teybe hafif bir müzik koydum ve bir şişe şarap açtım. Çıplak vücuduma bornozu geçirip, elimde kadeh koltuğa uzandım.

Tam karşımdaki duvarda, annemle babamın evliliklerinin ilk zamanlarında Foto Bella'da çekti oldukları büyük boy fotoğraf duruyordu. Siyah beyaz. Başlarını iki çiçek gibi birbirlerine eğmişler, annemin afrolu kabarık saçları babamın alnını kapatıyor. Bu fotoğraf neredeyse duvarın yarısını kaplıyor. Daha küçük çerçevelerde yirmi kadar resim, bu ana temanın çevresine serpiştirilmiş ufak yan anlamlar, açılımlar ve gelişme bölümleriyle hayatımızın hikayesini yazarken, herbiri köprülerini o ana resimle arasına kurmuş, asla kopmayan, özgürleşmeyen, kendi bağımsız ifadesi olmayan yedek parçalar gibi duruyorlar. Sanki büyük fotoğraftan bir parça eksilse, küçüklerden herhangi biri, yara kapatan deri hücreleri gibi gelip o boşluğu kimliksizlikleriyle yamayacaklar. Şarabımdan koca yudumlar alarak yavaşca duvara yaklaşıyorum. Bir Meryem Ana ikonası gibi, yıllardır bu duvarı kutsal köşe yapmış olan anneme duyduğum hinçla hepsini duvardan indirmek istiyorum. Ortodoks annem, belki de yüzlerce mum istiyor. Bu duvarın önünde gece gündüz yanan yüzlerce mum... Fotoğraflar serisine şöyle bir bakıyorum. İşte yine annem babam ve sevgiyle kucakladıkları üçüzleri. Yani ben ve Sinan ve Sedef... Dört yaşlarındayız sanırım. Sinan'ın yandan düzgünce ayrılıp yapıştırılmış açık renk saçları, beyaz gömleği ve yakasında küçücük bir papyonu var. Kızlara bir daha bakıyorum. Hangisi Sedef hangisi ben'im, bir süre karar veremiyorum. Korkuyorum bir an. Saçlarda aynı kocaman kurdeleler, bebe yaka fistolu elbiseler. Tamam fotoğrafın solundaki ben'im Yani İnci. Yani gülümseyen. Alnını kırıştırıp, dudaklarını hafifçe büzerek bakansa Sedef... Huzurum kaçıyor. Fotoğrafi duvardan indirip tersini kapatıyorum. Yarın bütün duvarı temizleyeceğim. Teyzeler, halalar, eniştelere, yengeler, amcalar, tarihlerini ve varoluş sebeplerini şaşırınsınlar biraz. Hayat ağacının dallarını yukarı getireceğim, kökünü aşağıya. Babaannemle dedemin evlilik fotoğrafı, uçağı düşen pilot amcamın arkasından gelsin. Sedefle ilkokulu bitirip diplomamızı aldığımız günün fotoğrafı büyük teyzemle eniştemin nişan merasimlerinden önce. Herşeyi birbirine karıştırmak istiyorum. Tarih ve düzen annemin saplantısıydı, benim değil...

Sedef'i hiçbir zaman sevmedim. Annemin karnında, benim arkama saklanarak doktorları şaşırttığı günden beri. Herkes ikiz bekliyormuş, tabii en başta da doktorlar. Doğum anında önce Sinan gelmiş, çabucacık. Birkaç dakika sonra da ben

teşrif etmişim. Herkes bitti sanırken Sedef Hanım yavaş ve kayganca süzölmüş; bir prenses, bir assolist gibi, keyfini çıkararak. Annem anlatırdı, doğum ekibi hayretle kalakalmış. O günden beri, bize yaptığı sürprizlerin ardı arkası kesilmedi. Biz, yani onunla ben Sinan'a hiç benzemiyorduk. Bütün çocukluğum bir aynaya bakmakla geçti. Kaş çatan, göz süzen, burun karıştıran, ağlayan İnci'yi uzun uzun izlemekle... Bu yüzden O'na olan öfkem hiç dinmedi. Sedefse yok gibiydi, yani yokluğu tercih etmişti. Sürekli karşımda ben olarak, Ben'i saklayarak. Ondan bir an bile kurtulmam imkansızdı. Bu yüzden Sinan'a koşuyordum hep, onu öpüşlere sevgilere boğuyordum.

Sinan beni onunla yalnız bırakarak gitti. 6 yaşımı hatırlıyorum. Yaşımı. Sokakta bir fren sesi. Kalabalık. Annem, ben ye ben merdivenlerden deli gibi iniyoruz. Sinan kaldırımda, ağzında kan pıhtıları. Ne yapılacak ne söylenecek bir şey var. Ben diz çöküyorum, Sinan'ın kapalı duran gözkapaklarını çekiyorum, birileri beni çekiyor. Annem bayılıyor, diğer ben kaldırıma oturmuş, sessizce yarasının kabuğunu söyüyor. İlk kez beni taklit etmiyor. Sevgili aynam susmuş ve kapanmış. Ağlıyorum ve ağlayan yüzümü görmek istiyorum. Aynanın sırcılığını ve arkadaşlığını...

12 yaşım(ız)... Zor bela uyumuştum. Yağmurlu soğuk bir gece. Rüyamda o an kabus olduğunu kavrayamadığım kabuslar görüyorum. Bir sürü, kırmızı kocaman elma ikiye bölünüyor. Alice harikalar diyarındaki gibi 'Tıpkısıyla Aynısı' diye bağırıyorum. Sonra bütün diğer yarım kararıp çürüyor. Büzüşüyor. Aynamı arıyorum. Yüzümün eskisi gibi yerinde durduğunu görmem gerek. Bulduğum yer öyle ışsız ki, elimdeki ayna hiçbirşey söylemiyor. Babannemin hediyesi sedef kakmalı aynayı tutuyorum. Oda aydınlandığında yine babannemin büyük bir kurnazlıkla O'na hediye ettiği inci kolyenin, elimde ışıdığını görüyorum. Şaşkınlıkla bakarken kolye kopuyor, kırık bir boyun gibi sallanan açık ucundan taneler yere dökülüyor. Ter içinde uyanıyorum. Yastıktan başımı kaldırdığımda, belime kadar inen kumral düz saçlarıma dokunmak istiyorum. Yoklar... Saçlarım yastığın üzerinde, koparılmış çiçekler gibi solgun yatıyor. Cıçlık atıyorum. Annem koşuyor. Sedef hiçbirşey olmamış gibi odasında bebeği Pembe'yle oynuyor. Saçlarını örüp sıkıca başına dolamış. Küçük düzenbaz. Artık varolmayı seçmiş haliyle, beni dünyasından yani benim dünyamdan kovuyor. Aynı gün kuaföre gidiyoruz, bütün yalvarmalarına rağmen, berber koltuğundan ölü birer demet gibi inen saçlarını kurtaramıyor.

Annemin bizi karıştırmamak için icadettiği küçük ayrıntılar... Beyaz kurdele, pembe kurdele, fistolu elbise, dantelli elbise, siyah rugan ayakkabı, kırmızı rugan ayakkabı. Bunlara 17 yaşım(ız) da Sedef'in yanağına yaptığı kahverengi beni katmıyorum. Çünkü artık umurumda değil. Annem de uğraşmaktan vazgeçmiş. Özgürlüğümüzü ilan ediyoruz. Ben gösterilen, o gösteren olmaktan bıktık. Yüzümüzün sonsuz ve uğursuzca birbirini çoğaltmasına dayanamıyoruz. Aynı evin içinde birbirimize fazla bulaşmadan yaşamaya alıştık.

Üniversiteyi kazandığım yıl, buna sevinemedim bile. Sedef başarısız olmuştu ve evde sinir krizleri geçiriyordu. Aynı yıl babamı kaybettik, herşey kötüye gidiyordu. Babam, iki aynı renk ve şekilde iki nesneden neden sağda duranını seçtiğini bilmeyen biri gibi O'nu sevdi hep, O'nunla ilgilendi. Ben hep anneme kalmışım ve babama, aramıza istemsizce koyduğu uzaklıktan bakmakla yetinmişim. Babam öldükten sonra Sedef'i artık durduramadık. Bize zarar veriyordu. Ders notlarımı çalıyor, kitaplarımın sayfalarını kopartıyor, anneme kan kusturuyordu. Hele, yeni aşık olduğum erkek arkadaşımın telefonda benmişim gibi cilveleşerek randevulaştığını ve seviştiğini anladığımda benim için herşey bitmişti.

Birgün yastığının üzerine bıraktığı bir notla karşılaştık. Kısaydı, ruhsuzdu ve kötü bir el yazısıyla yazılmıştı. 'Gidiyorum' diyordu. 'Amerika'ya. Kendime yeni bir hayat kuracağım. Bye...' Mektubun sonuna rujlu bir dudak izi bırakılmış, dudağın kenarına o alaycı kahverengi noktayı kondurmayı ihmal etmemişti. İlk kez ona hak verdim. İkimizden biri bunu yapmalıydı. O sadece hızlı davranmıştı, hepsi bu. Varolmayı ve tek olmayı seçmişti. Amerika'ya orjinalliğini kutsamaya gidiyordu. Bir sperm vuruşuyla bir yumurtanın delindiği andaki benzersiz oluş'u arıyordu. Tanrı'nın matematiğinin ve kombinasyon hesaplarının, bizde böylesine kit sonuç vermesine tahammül edemiyordu, anlamıştım. Ağlayan annemi sakinleştirmeye çabalarken, içimden 'umarım herşey iyi gider' dedim. Gövdesinin yarısını değil belki, ama parmaklarından birini kaybetmiş biri gibiydim. Yokluğun mutlaka bir dengeyi bozacağını, sonra olmayışıyla yeni bir denge yaratacağını biliyordum. Yani dört parmakla yazı yazmak, işaret parmaksız işaret etmek, yüzük parmaksız yüzük takmak... Yani çekip gidenin sende yarattığı yitklik duygusu...

Uzandığım koltukta biten evliliğimi düşünüyorum. İkimiz de çabaladık ama, olmuyor bazen. Son bir yıldır annemin evine taşınmıştım, kocamla bir süre ayrı yaşamaya karar vermiştik. Günler geçtikçe evliliğin bizde yarattığı baskı duygusundan kurtulmuş, bu durum hoşumuza gitmeye başlamıştı, bu yüzden üstelemedik bir daha. Henüz resmen boşanmadık, ama kaçınılmaz sona doğru gidiyoruz. Gerçi muhteşem şansım, bana yine inanılmaz oyunlar oynuyordu. Annemin evinde yaşamaya başladığımda, bir süre herşey iyi gitti. Sonra o iğrenç hastalık ve üzerime aldığım sorumluluk. Annemin bitmez tükenmez beklentileri, düzen merakı ve hastalığının verdiği huysuzlukla birleşince çekilmez bir hale gelmişti. Kendimi yapayalnız ve çaresiz hissediyordum, öyleydim de... Bir türlü bitmeyen romanımla boğuşuyor, bir yandan özel bir lisede öğretmenlik yapıyordum. Hayat bezdiriciydi. İnci Çeliksoy... İnci Çeliksoy. Yani ben'im için. Ben burada, bu tuhaf ve tatsız hayatla boğuşurken Sedef Aral ne yapıyordu acaba? Orada, o uzak ülkede özgürlüğünü kutluyor olmalıydı. Birkaç kez kısacık mektuplar yollamıştı. Yazı yazmayı hiçbir zaman sevmemişti zaten. 'Herşey iyi. Sevgilim var. Mutluyum' gibi. Bizi sormuyordu; çünkü soru yanıtı gerektirir. Yanıt istemiyordu, bir yok ülkeye New York kartpostalları atıyordu. Merry Christmas! İyi Noeller !

Okuldan yeni gelmişim, anahtar kilitle döndürürken telefonun çalışını duydum. Eşyaları toplanıp bir köşeye yığılmış bu evden en geç ay sonunda taşınacaktım. Etrafta yüzlerce kutu vardı. İlk baştaki fikrimi değiştirmiş, her şeyi atmaya kıyamamıştım. Neden, neden O'nun gibi yeni ve bilinmez bir hayata gözü kapalı giremiyordum ki? Neden korkuyordum? Cevabı şans oyunlarında kötü olmam değildi herhalde. 72 yılından kalma döküntü Prestcold marka buzdolabı hangi anıları tazeliği bozulmadan saklayacaktı ki? Babamın müzik dolabı. Hafız Burhan, Müzeyyen Senar plakları. Sırayla koyardın plakları, bir plak yavaşça pikaba düşer, iğne yavaşça gelip plağın ucuna dokunur, ölümler aleminde bir ses artık bilinmeyen, tanınmayan aşkları anlatır. Bütün bunlarla işim neydi, bilmiyordum. Kapıyı açık bırakıp salona koşarak telefon ahizesini kaldırdım. 'Ben'im' dedi. 'Ben'im' diye tekrarladım. Güldü. 'Kötüyüm' diyordu 'Gelmelisin'. 'Uçaktan korkarım' dedim. 'Sen hep korkaktın' diye cevap verdi. Sonunda 'Annem öldü' diye yutkundum. Bir süre ses çıkarmadı. 'Bekliyorum' dedi yavaşça. İstiyordum, evet gitmek istiyordum. Doğup büyüdüğüm ve hiç ayrılmadığım bu kenti, bir süreliğine de olsa arkama bakmadan terketmek istiyordum. 'Peki' dedim uysalca. 'Geliyorum'.

New York'a indiğimde saat akşam sekizdi. Böylesine uzak ve yabancı bir kenti önce koklamam gerek diye düşündüm. Tuzlu ve ıslaktı. Yüzüme çarpan serin rüzgarda Brooklyne Son Çıkış filmini düşündüm. Havaalanında pasaport kontrollerimi yaptırırken etrafta O'nu arıyordum. Kendi özgür, tasasız yüzümü. Artık ben olmayan o yüzü...

İşlemlerim bittiğinde 1.90 lık bir zenci yanaştı. İngilizce sordu: Sedef'in kardeşiydim değil mi, sonra sorusuna gülerek 'Saçmaladım, üzgünüm' dedi. 'Sedef nerede' diye sordum. 'Dışarıda, arabada' dedi. 'Sizi ben götüreceğim'.

Arabaya bindiğimde arka koltukta bacak bacak üstüne atmış sigara içiyordu. Beni kucakladı, parmaklarını sırtımda gezdirdi. Özlemiştim onu, gözyaşlarımı tutamadım. Sevgilisi zenci arabayı kullanıyor, bizi hiç bilmediğim geniş ve kalabalık caddelerden, yanıp sönen ışıklardan, araba camlarının aralığından geçip, konuşmamızı güçleştiren yoğun bir gürültünün içinden sıyrarak geçiyordu. Ben O'na bakıyordum. Hiç değişmemişti. Saçlarını önemsizce toplamış, makyajsız yüzüyle gülümsüyordu. Yalancı aynam eski yüzümü saklıyordu. Kendimi yeniden genç hissettim.

Sabah uyandığimde tuhaf bir korku vardı içimde. Yatakta doğrulup çevreyi araştırdım. Ev darmadağındı, küf kokuyordu. Kentin en pis mahallelerinden birinde

olduğumuzu anlamam güç olmamıştı. Çatlamış ve yer yer dökülmüş sıvalarıyla daha da incelmış olan duvardan, yan taraftaki komşuların sesleri geliyordu. Gürültücü ve saygısız Amerikalı sesleri. Yoksul sesler, öksürükler, çocuk ağlamaları. 'Sedef' diye bağırdım. Ses yoktu. Akşam içtiğimiz içkiden başım zonkluyordu, tutunarak kalktım. Ev buz gibiydi. 'Sedef'. Bu izbede, benden başka kimsenin olmadığını anlamam fazla zaman almıdı. Yatağa oturup beklemeye başladım. Bu arada sakin olmaya çalışarak düşünüyordum. Gelirdi herhalde, yiyecek almak için çıkmıştı, güzel bir kahvaltı edecektik. Sürprizlere bayılırdı. Mutlaka gelirdi, bir işi çıkmıştı. Uyandırmak istememişti. Arardı. Aradan iki saat geçti. Titreyerek, bir kahve yapmak için mutfaka girdim. Kalpli bir kupanın altına küçük bir kağıt sıkıştırılmıştı. O zaman gördüm:

'İnci. Bu yaptığım şey affedilemez, biliyorum. Ama başım dertte. Pasaportunu ve biraz parayı aldım. Kurtulunca seni mutlaka arayacağım. Not: Hiçbir parmak izi birbirine benzemez. Tanrı'nın yaratıcılığından şüpheye düşme sakın. Öptüm. Sedef'

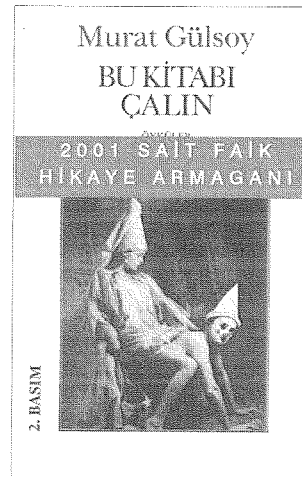
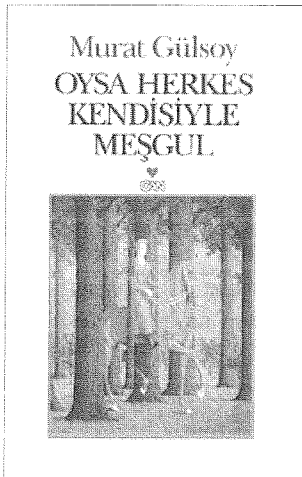
Öylece bakıyordum, öylece. Sonra ocağı yakıp çaydanlığı üzerine koydum. Sedef Aral pasaportunu mutfak taşına bırakmış, fotoğraflı sayfayı açık bırakmıştı. Neşeli, kumral yüzüme bir an baktım...

↓

Murat Gülsoy

ö y k ü l e r

Kıtmir Kıtmir
Kadınların Gölgesinde
Keşifler ve İcatlar Ansiklopedisi
Körebe
Randevu
Açık Çek
Gecenin ve Yazının Bileliğine Dair
Kendisini Orhan Pamuk Sanan Adam
Gaia ile Tanışma
Mahşerin Otuzbeş Dakikası
Değiştikçe Aynı
Kağıttaki İz

Bu Kitabı Çalın
Kayıp Eşyalar Bürosu
Hindistan Yolculuğu
Hızlı Düşünme Sanatı
54 Numaranın Esrarı
Kötü Yola Düşen Ev
Yazarın Belleği
Hasta Bir Konak
Biraz Dolar İçin
Kukla
Sakla Beni
Yasadışı Öyküler

C A N Y A Y I N L A R I

sirenelerinkâbusu

Sitarmos?

Murat Gülsoy

gulsoy@boun.edu.tr

Semih otel odasına dönüp de dosyayı açar açmaz bir fotoğrafla karşılaştı. Çok iyi bildiği ve çok iyi bir biçimde unutmayı başardığı bir fotoğraf. Cehennem açılan bir kapının anahtar deliğine gözünü dayayıp bakıyormuş gibi onu titreten bir fotoğraf.

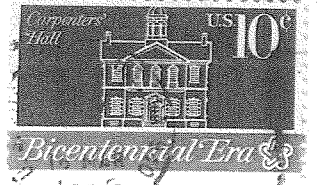
Sedat'ı gördüğünde tanıyamadı. Ankara'da, fuarda birdenbire çıktı karşısına. Birbirlerini görmeyeli, neredeyse on beş yıl olmuştu. Semih, kendisinin bu süre içinde çok değiştiğini sanıyordu, fakat Sedat... Bir insan bu kadar değişebilir miydi? Onu tostoparak, tüysüz, gözlüklü bir oğlan olarak hatırlıyordu. Oysa karşısında duran, kırılmış saçları ile yakışıklı denilebilecek bir adamdı. Gözlüğü de yoktu. Ne zayıflıktan sivrilmiş çenesi, ne tepesinden açılmaya başlamış kır saçları, ne de ince bıyığı tanıdıktı Semih için. Yeterince yoğunlaşabilirse, gözbebeklerinden içeriye nüfuz edip, hatırladığı Sedat'a ilişkin bir öz bulabilirmiş gibi, konuşurken sürekli gözlerinin içine bakıyordu. Kendinden emin bir şekilde gülümseyen bu yeni Sedat, aniden kötü bir şey hatırlamış gibi sıkıntılı bir ifadeye büründü. Boşandığını duymuştu. Semih bu yabancı yüzün sahibini tanımadığını düşünüyordu. İçten olup olmadığına karar veremedi ve terslendi: "Yoo, hayır, boşanmadım, yanlış duymuşsun." İşte, bu sözler, bilmiş Sedat'ı şaşırtmıştı. Aslında, gazetelere bile geçmiş olan boşanma meselesini bilmeyen kalmamıştı, Sedat da bu konuda doğru şeyler duymuştu kuşkusuz. Oysa Semih, bu olaydan dolayı ne kadar üzgün olduğunu, bu meselenin konuşulmasına dahi tahammül edemediğini de duymasını isterdi. Gerçi boşanma, artık onun için çok gerilerde kalmış bir olaydı. "Evet, Sedatçıgım, yanlış duymuşsun; boşanmadım, çünkü hiç evlenmedim". Semih'in kendine delimsirek bir hava vererek konuyu kapatmaya çalıştığını anlamış olacak ki Sedat ciddileşti: "Yahu, seninle bir şey konuşmak istiyorum. Çok önemli bir konu." Bazı karşılaşmalar bir kere kötü başladı mı, hep kötü gider ya... Semih, yorgundu, uykusuzdu ve bir an önce oteline dönüp yatmak istiyordu. Sedat üstelemedi. Hatta söyleyeceklerini ertelemeye karar vermiş biri gibi dudaklarını incelterek, "Neyse, zaten şu anda zaman dar; en iyisi sen şu dosyaya bir göz at, sonra konuşalım", dedi. "Bir film işi var, onu kovalıyorum. Senaryo konusunda senden yardım isteyeceğim. Aslında bildiğin bir hikaye".

Film mi?

Semih otel odasına dönüp de dosyayı açar açmaz bir fotoğrafla karşılaştı. Çok iyi bildiği ve çok iyi bir biçimde unutmayı başardığı bir fotoğraf. Cehennem açılan bir kapının anahtar deliğine gözünü dayayıp bakıyormuş gibi onu titreten bir fotoğraf. Bir kahvaltı sofrası. Selin, Salim, Sedat, kendisi ve Gordon! (Istikarhaus?) Gordon! Unutmak için belleğini nasıl bir işleminden geçirmişse, yirmibir yaşındaki delikanlının çilli yüzünü gördüğünde derinden sarsılmıştı. Kapatılmış, üzerine kilit vurulmuş anılar birer birer dışarı sızmaya başlamıştı. Tanıdık bir korku, mide bulandıran bir tiksinti dalga dalga yayılıyordu zihnine. Bazı sıkıntılı dönemlerde gördüğü kâbuslardaki gibi... Ağzında iğrenç bir safra tadıyla uyanıp kendisini kovalayanın ne olduğunu hatırlamaya çalışırken aslında zihninin bir bölümü farkındaydı. (Neyin?) Dile gelemeyen, unutulmaya çalışılmış ve hatta unutulmuş olanın... Ne münasebet! Kendisinin hiç bir suçu yoktu ki. Olayların o şekilde akacağını kim bilebilirdi?

1984 yazı. Semih yirmi bir yaşında. Sedat ve Selin gibi. Ve Salim gibi. Hepsi aynı yıl dünyanın çeşitli yerlerinde doğmuştu. Semih Eskişehir, Sedat Ankara, Salim (sahi Salim nereliydi?), Selin İzmir, Gordon'sa New Jersey'de (Sikarmuz?). Gordon dışındakiler okuldan tanışıyorlardı. Sedat, Semih'in aynı zamanda liseden arkadaşlarıydı. Aynı üniversiteye girmişler, fakat farklı kantinlerin, farklı bölümlerin insanlarına dönüşmüşlerdi. İlk yılın sonunda, Sedat, Selin ve Salim çok yakın arkadaş olmuşlardı. Semih'in bu grupla hiç bir ilgisi yoktu. Ve işin gerçeği bu üçlüye gıptayla bakar, kendisi okulun bahçesinde alık alık yürüyüş yaparken onlar

uçanhollandalı

hepsine de yabancı olan ve büyük bir lunaparka benzeyen şehrin altını üstüne getirirler, otostop çekerler, parasız pulsuz uzak bir semtte mahsur kalıp banklarda uyurlar, korkunç suratlı adamlarla karanlık birahanelerde kafa çekerler, başlarına olmadık işler gelir ve bunları okulda herkese anlatırlardı. Dolu dolu yaşamak buna denirdi, diye düşünürdü herkes. En çok da Semih. Bir keresinde, Sedat'ın eski arkadaşı sıfatıyla onlara katılmış, beraber adaya gitmişler, orada da maceralarına bir yenisini eklemişlerdi. Adanın kış sessizliğine bürünmüş sokaklarında amaçsızca dolaşırken, terk edilmiş, camları kırılmış, kapısı aralık bir eve rastlamışlardı. Önünde durup evi incelemeye başlamışlardı. Yüzlerinde, o zaman Semih'in çözemediği gergin bir ifade vardı. Tuhaf bir çeteyi andırıyorlardı. "İçeri girip bir göz atalım mı?" Hangisinin aklına önce geldi, kim dile getirdi, Semih bugün çıkaramıyor ama eve girmeyi reddettiğini, bu yüzden kapıda gözcülük yapma görevinin kendisine kaldığını hatırlıyordu. Kötü bir şey yaptığının farkında olmaktan duyulan garip heyecan ve korku Semih için yeni duygulardı. Bir kaç dakikadan sonra hepsi ellerinde birer ganimetle dışarı çıkmıştı. Minik bir şamdan, üzerinde bir paşanın kötü bir portresinin bulunduğu yeşil cam bir şişe, neresi olduğu anlaşılmayan bir Avrupa kentinin 1940lar'daki halinin çerçevelenmiş fotoğrafı. Semih bu nesnelere bakınca nedense büyükannesinin evini hatırlamıştı. Eskişehir'de geçen tozlu yaz ayları. Trenin ovanın ortasından kıvrılarak ve büyüyerek gelişini seyrederken büyükannesinin küçük lokmaları ağzının önüne getirip sabırla Semih'in yemeğini bitirmesini bekleyişi... Bir kaç küçük anı. Dört beş yaşlarında bir çocuğun tüm nesnelere eşit bir heyecanla baktığı anlardan zihninde kalanlar. İşte Sedatların elindeki ganimetler o nesnelereydi. İnsanlarla birlikte yaşlanmış, sahiplerinin bakışları ve dokunuşları ile şekil değiştirmiş küçük değersiz nesnelere acıklı durumu Semih'in derin bir üzüntü duymasına neden olmuştu. Yaşlılar için ve bir gün yaşanacağı için... O yaşlardaki her gencin aklını kurcalayan tipte düşüncelerdi bunlar. Fakat... Hızlı adımlarla oradan uzaklaşırken yüzlerine bakmıştı. Hepsinin yüzü zevkten kasılmıştı. Bu halleriyle hem yaramaz çocuklara benziyorlardı hem de gözü dönmüş canilere. Semih o anda onlardan biri olmadığını anlamıştı.

Hâlâ dosyanın başındaki fotoğrafa bakıyordu. O sabah, Gordon komik bir şey söylemişti de hepsini neşelendirmişti. "Hepiniz S ile başlıyor. Nasıl oluyor?" Önce hepsi birbirine bakmış sonra da gülmüşlerdi. O anda Semih ilk kez kendini onlardan biri gibi hissetmişti. Sedat'ın fotoğraf makinesinin otomatik olarak deklanşöre basmasını beklerken Semih'in yüzündeki mutluluk ifadesinin nedeni buydu. Sonra Sedat'a takıldı gözü. Bir bildiği varmış gibi bakıyordu. Sonra Selin... Sahi Selin'e ne olmuştu acaba? Semih yıllardan beri ilk kez onların nerede olduklarını, ne yaptıklarını merak ediyordu..

Oysa şu anda, bir sonraki sayfaya geçeceği için heyecandan avuçları terliyordu. Fotoğrafa çıkan parmak izini görünce ürperdi.

Sonraki sayfalarda, sinopsisten hallice bir tür tretman vardı. Kaba hatları ile olayların akışını anlatıyordu. Sedat'ın senaryo işinden zerre kadar anlamadığını ortadaydı. Hem olayları düz bir biçimde anlatmaya çalışmıştı Sedat, hem de araya önemli gördüğü diyalogları yazmıştı. Semih profesyonel bir refleksle, bunlar tekrar yazılmalı diye düşünürken, gözü filmin kahramanlarının adlarına ilişti. Sedat, Murat; Semih, Melih; Salih, Mahmut; Selin, Melda; Gordon'sa John olmuştu. Adlar çok çirkin görünmüştü gözüne. Melih olmaya bir itirazı olamazdı ama diğerleri iğrençti. Semih, metni gerçekteki adlar ile okumaya karar verdi.

İlk bölüm neşeli gençlerin otostop çekerek karayolunda yürümeleriyle başlıyordu. Gordon dışında hepsi vardı. Sedat, Semih'i de onlardan biri gibi yazmıştı bu sahnede. Oysa değildi. O, tatilin sonuna doğru katılmıştı ve sadece son bir haftayı beraber geçirmişlerdi. Semih, onları bulduğunda Sedatlar Gordon'la çoktan tanışmış ve samimi olmuşlardı. Sorduğunda, otostop çekerken tanıştıklarını söylemişlerdi, bu doğrudu ama kendisi onların arasında değildi. Çünkü onlardan biri değildi. Acaba Sedat'lar o dönem onu kendilerinden biri gibi mi algılıyorlardı? Bu düşünce, yani birileri tarafından kabul edilmiş olma düşüncesi Semih'in gururunu okşadı. Hikayenin gerisini hatırladığıdaysa onlardan biri olma fikrinden hızla uzaklaştı.

Bu bölümün neşeli olmasına çabalamıştı Sedat: Dördü umutsuzca otostop çekiyor (çünkü dördünü birden ancak bir kamyonet alabilirdi), bir yandan da gülüyorlardı. Selin geçen arabaların dikkatini çekmek için bacıklarını gösteren güzel kadınların taklidini yapıyordu. Konusu tatile çıkan gençler olan tipik bir korku filmi başlangıcı diye iç geçirdi Semih. Kısa bir süre sonra bir minibüs duruyor, bunları alıyordu. Minibüse bindiklerinde önde genç bir karı koca, arkada ise daha sonra adının John (hayır Gordon) olduğunun anlaşılacağı bir delikanlı oturuyordu. Yolculuğun ilerleyen bölümlerinde minibüsün içindeki konuşmalardan gençlerin Gordon'la kaynaştıkları, samimi oldukları anlaşılıyordu Anlamsız bir diyalog yazmıştı Sedat bu bölüme. Gordon, zengin Amerikalı bir ailenin havai çocuğu olmuştu bir kaç cümleyle. Dünyayı tanımak için yollara düşmüş, kendi hikayesini arayan şımarık bir Batılı. Yolda giderken sorduğu aptalca sorularla iyice komik duruma düşürülen Gordon filmin salak kahramanı oluvermişti. Oysa gerçeğin böyle olmadığını çok iyi hatırlıyordu Semih. Bir kere, Gordon (sıkarmooz?) hiç aptal biri değildi. Son derece sevimli, zeki ve cana yakındı. Kesinlikle şımarık denilemezdi. Belki, bir insanın yollara düşüp dünyayı ve insanları tanıma çabası, o zamanlar onlar için biraz lüks bir davranıştı. Şimdiyse bunun çok da hoş bir

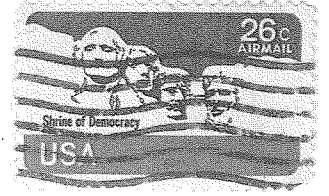
düşünce olduğuna karar verdi Semih. Ayrıca Gordon hiç de ukala biri değildi. Evet, zengin bir ailesi olduğunu Semih de biliyordu. Fakat 68'li bir aileydi bu ve bir takım olumlu özelliklerini hiç kaybetmemişlerdi (hatta oğullarına bu ismi vermelerinin nedeni *Flash Gordon* karakterini çok sevmeleriydi; o yüzden Gordon'a John gibi bir isim takmak bile başlıbaşına bir haksızlıktı). Belli ki oğullarının bu çabasını takdir ediyorlar ve destekliyorlardı. Çünkü, Semih çok iyi biliyordu ki boynuna asmış olduğu ve hiç çıkarmadığı plastik kesenin içinde pasaportunun yanında acil durumlar için bir kaç yüz dolar nakit, o zamanlar onlar için ulaşılmaz imkansız değerleri kendinde toplamış olan bir kredi kartı (*American Express*) ve seyahat çekleri vardı. Sahi nereden biliyordu bu ayrıntıları? Gordon ile bu konuda konuştuklarını hatırlamıyordu (Salih söylemiştir). Ve Sedat'ın Gordon'a yakıştırdığı aptalca sorular! Gordon'un uyduruk bir şey söylediğini hiç hatırlamıyordu, tam tersine sorduğu bir çok sorunun cevabını bilmedikleri için rahatsız olduklarını hatırlıyordu (*Sitamos?*). Örneğin buldukları bölgelerde hangi uygarlıklardan, hangi dönemlerden kalıntılar olduğunu merak ettiğinde, ya da kiliseden bozma bir cami görüp de bu tür camilerin cemaatlerinin diğerlerinden bir farkının olup olmadığını sorduğunda, ya da halıların desenlerinin anlamları hakkında bir şeyler söylediğinde (Latin Amerika yerilerinin desenleriyle karşılaştığında iyiden iyiye bozulduklarını hatırlıyordu Semih) hemen çuvalıyordardı ve soruları şakaya boğuyorlardı. Gordon sorularının şakayla karşılanmasına kısa bir süre sonra alışmıştı. Ya Sedat herşeyi bu şekilde hatırlamıyordu, ya da bilinçli bir şekilde gerçeği çarpıyordu.

İkinci bölümde, artık kasabaya yerleşmişti (Sedat, Bodrum gibi bir yer diye not düşmüş, belli ki daha sonra filmi çekecek olanlara bırakmıştı mekanın seçimini). Gençlerin ucuz bir pansiyona yerleşmiş oldukları, Salih'in Selin'e belli bir ilgisinin olduğu öğreniliyordu bu bölümden. Bu noktada Semih şaşkınlıkla belleğini zorlayarak böyle bir durumun gerçek olup olmadığını araştırdı. Ne kadar zorlarsa zorlasın, bu bilgiyi doğrulayacak bir kayıt yoktu belleğinde. Bunun Sedat'ın uydurması olduğunu düşünmeye hazırı. Fakat yine de içinde bir kuşku kalmıştı. Daha sonra yaşadıkları, hayatta her şeyin olabileceğini öğretmişti ona. Sedat'ın hikayesine göre, Salih (havai ve sert çocuk), Selin'e tutkuyla bağlıydı ama bunu asla belli etmemekteydi. Sadece Selin'e karşı farklı davranmaktaydı. Selin ise Salih'in ilgisinin farkında olup olmadığına dair hiç bir ipucu vermiyordu. Belli bir mesafeyi koruyarak samimiyetini sürdürüyordu. Gordon (*Sitartmoz?*), tekne yapan bir ustanın yanına çırak olarak girmişti. Kalacak yer ve iş sorununu halletmiş olan Gordon akşamları bu gençlerle gezip dolaşmaktaydı. Ve Sedat, dayanamayıp buraya bir dans sahnesi koymuştu. Gordon abartılı ve iyi bir dans gösterisi yaparak yabancılığını bir kez daha gençlerin gözüne sokuyordu. Oysa, gerçekte, Semih onlarla kaldığı

süre boyunca, hep sahilde sakin sakin oturmuşlar, bir ateş yakıp yerli şaraptan içerek Gordon'un kırık dökük Türkçesi ile anlattıklarını dinlemişlerdi. Salih büyük bir merakla sorular yöneltmiş, açıkcası bir gün Amerika'ya kapağı atıp hayatını kurtarmayı planladığını söylemişti. Hayır, Amerika hayranı falan değildi (amacını sağlam gerekçelere dayandırıyor) fakat başkaca bir çıkışı yoktu. Ailesinin durumu kötüydü. Evet iyi bir bölümde okuyordu. Ama ülkemizde insan, arkası olmazsa hiç bir yere gelemezdi, ömür boyu köle gibi çalıştıktan sonra sefalet içinde ölürdü. Buna benzer şeyler anlatmıştı Salih ve bunlar Sedat'ın hikayesinde yoktu. Onun yerine Gordon'la yanak yanağa danseden Selin'i görünce öfkelen, hırsından diskonun briket duvarına yumruk atıp elini kanatan bir Salih vardı. Semih buraları ilgiyle bir kaç kez okudu. Oysa, Semih, Salih ile Gordon'un çok daha samimi olduklarını hatırlıyordu.

Sedat'ın hikayesindeki bir başka tuhaflık da Gordon'un tamamen İngilizce konuşmasıydı. Belli ki gerçeklik duygusunu sağlayabilmek için altyazılı olarak gösterilmesini istiyordu Sedat. Oysa, Gordon gezdiği ülkeler hakkında herşeyi öğrenmeye çalışıyordu. Ne kadar zamandır Türkiye'de olduğu belli değildi ama gündelik işleri yürütecek kadar dilimizi öğrenmişti. Hatta tekne ustasından dinlediği balıkçının trajik ve korkunç hikayesini bile onlara anlatabilirdi. O zamanlar tüm yaşlıları gibi her şeyi hafife aldığı için pek etkilenmemişti ama şimdi düşündüğünde tüyleri ürperiyordu. Gordon, bir akşam, elinde yeni yontulmuş bir iskarmozla gelip onlara bu hikayeyi anlatmıştı. Gordon'dan dinledikleri kadarıyla kendisini aldattığını öğrenen bir balıkçı karısını hunharca öldürmüştü. Cinayeti korkunç kılan işleniş biçimiydi. Balıkçı bir iskarmozu karısının cinsel organına çakmıştı. Gordon kelimeyi bir türlü öğrenememiş, iskarmozu da o yüzden yanında getirmişti (Daha sonra bu iskarmozu yanından hiç ayırmayacak, hatta canı sıkıldığı zamanlarda o tarihte gençler için paha biçilmez değerdeki *Swiss Army* çakısıyla bir ucunu sivriltilip duracaktı). Belli ki tekne ustası Gordon'un gözünü korkutmak istemiş, *bak biz buralarda namusumuza çok düşkünüz, etrafta kimsenin karısına kızına musallat olma, biz size benzemeyiz demeye getirmek için olayı biraz abartmıştı. Gordon bu mesajı almamıştı kuşkusuz, fakat belli ki aklına takılmıştı; sık sık yeni öğrendiği kelimeyi telafuz etmeye çalışarak onlara eğlence çıkartmıştı (*Bunlara ne diyorsunuz? Iskarmoz. İstkarmaus? Is-kar-moz. Hah ha ha*). Sonra nasıl oldu da?...*

Bir sonraki bölüm de Semih için şaşırtıcıydı. Bu bölümde, Gordon, Selin ile sevişiyordu. Gordon'un kaldığı kulubemsi yerde değil, yapımı sürmekte olan ahşap teknelerin karanlık gölgesinde yatıyorlar, romantik başlayan bir önsevişme gittikçe sertleşen bir havaya bürünüyor. Semih, Gordon'la Selin'i birlikte olurlarken gözünde canlandırmaya çalıştı, beceremedi. Sedat'a göre, ortam sertleşmişti çünkü Selin

daha fazla ileri gitmek istemiyordu. Bu yüzden yarı sevişme yarı tecavüz gibi bir olay yaşıyordu. Sedat yazmayı pek kıvrıyordu ama Semih'in ilgisini ayakta tutmayı başarmıştı.

Son bölüm, Gordon ve Salih'in ortadan kaybolması ile başlıyordu. Gordon'un eşyaları, yanında çalıştığı adamın kulübeden bozma yerinde duruyordu, fakat Salih'ten en ufak bir iz yoktu. Bir kaç gün sonra Gordon'un cesedi bulunduğuysa gençler tahmin ettikleri fakat gerçek olmaması için dua ettikleri olayla yüzyüze geliyordu. Başından beri Salih'in kıskandığı için Gordon'u öldürüp kaçmış olduğunu biliyorlardı. Kısa bir süre sonra Salih yakalanıyor ve polisler inanılmaz bir ifade veriyordu. Selin'e olan ilgisinden ve kıskançlıktan hiç söz etmiyor, onun yerine Gordon ile tartıştıklarını, Amerikalı'nın ülkesi ve dini hakkında ileri geri konuştuğunu, gururunun kırıldığını, hem ülkenin kanını emip hem de dil uzatan vampirlere ne yapılırsa az geleceğini ama yine de pişman olduğunu söylüyordu. Sedat bu sözlerin çok önemli olduğunu düşünmüş olmalıydı ki özene bezene, uzun, ağdalı cümlelerle yazmıştı bu ifadeyi. Belli ki, Sedat açıkca taraf tutuyor; içi boş bir söylemle Salih'i şişirirken izleyicinin de Salih'in tarafına (ki artık o bir aşık ve kahramandır) geçmesini sağlamaya çalışıyordu. Semih tiksintiyle dosyayı duvara fırlatıp iç sıkıntısını geçirmek için soğuk düşün altına attı kendini.

Soğuk düşün altında, gözleri kapalı bir şekilde, olup bitenleri bir kez daha yaşıyordu. Polisteki sorgu günleri... Soğuk su... Uykusuzluk... Pişmanlık... Acı... İskarmoz! Güzel başlayan bir tatili, kâbusa dönüştüren Salih'ten nefret ediyordu. Hiç biri bu olaydan yakayı kolay sıyırabilirdi.

Gerçekte, her şeyden önemlisi Selin ile Gordon arasında bir şey olamazdı çünkü Gordon eşcinseldi. Üstelik işin acı yanı Salih'ten umutsuzca hoşlanıyordu. Gençler eşcinsel bir aşk hikayesi ile ilk kez karşılaşıyorlardı. Bir türlü Gordon'un eşcinsel olduğuna inanıyorlardı. O tarihe kadar görmeye alışık oldukları tarzın tamamen dışındaydı. Her şeyden önemlisi bir erkek olarak çok çekiciydi. Hiç kadını değildi ve çok doğaldı. Bu yüzden hepsi çok şaşkındılar. Salih de şaşkındı ama bir yandan da keyifli görünüyordu.

Semih şimdi gözleri kapalı o uğursuz ve kötü akşamı yaşıyordu. Sahile yayılmış çardakların altında insanlar yemeklerini yiyor, tatilin keyfini çıkarıyorlardı. Her zamanki gibi gözlemecide buluşmuşlardı. Fakat o akşam Salih ile Gordon gelmemişti. Oturup beklemişlerdi. Sonra da Gordon'un kaldığı yere uğramışlar, hiç bir hareket görememişlerdi. Yapacak bir şey bulamayıp pansiyona dönmüşler, ortak kullanılan balkonda oturup fikir yürütmeye başlamışlardı. Mutlaka birlikte takılıyorlardı. Başka bir açıklaması yoktu. En sonunda Salih çıkagelmisti. Üzeri toz toprak içindeydi. Bu haliyle top oynamış yaramaz bir çocuğu

andırıyordu. Yüzünde şaşkın ve tuhaf bir ifade vardı. Onlarla konuşmadan düş almış, sorularını uzun bir süre yanıtsız bırakmış; daha sonra, olan biteni içeride Sedat'a anlatmıştı. Hiç birine veda etmeden çantasını kaptığı gibi son otobüsü yakalamak üzere hareket etmişti. Selin bu gizemli duruma isyan ederek bağırıp çağırırsa da Salih arkasına bile bakmadan karanlıkta kaybolmuştu. Semih yine de aklından kötü bir şey geçirmemiş, nasıl olsa anlarız diyerek susmuştu. Fakat Sedat'ın yüzü allak bullak olmuştu. Odasında toplanmışlardı. Olanları nasıl anlatacağını bilemiyordu. Öyle bir şey öğrenmişti ki... Duyduğu an onu delirtmiş bir bilgiye sahip biri gibi yerdeki bir noktaya bakarak durumu açıklamıştı: "Salih, Gordon'u öldürmüştü." Selin'le Semih duyduklarına inanamamışlardı. Sedat, Salih'in anlattığı kadarını onlara ağır ağır aktarmıştı. O akşam ormana doğru yürüyüş yapıyorlarken Gordon Salih'e açılmış, onunla birlikte olmak istediğini söylemişti. Salih karşı koymuş fakat Gordon ısrarını sürdürmüştü, bir süre sonra ortam iyice gerginleşmişti. Salih direnmiş, boğuşmuşlar ve sonra da Gordon kafasını bir taşa çarpıp... Salih öfkeden deliye dönmüştü. Yoksa İskarmozu neden Gordon'un kalbine çaksındı ki... Korkunç gerçekle yüzleşmiş olan Selin ile Semih ne diyeceklerini bilememişlerdi. Daha sonra, Salih'in cesedi gömüldüğünü; pasaport ve parasını da alarak gitmiş olduğunu öğrenince Selin Salih'in yakalanmaması, Gordon'un cesedinin bulunmaması için dua etmekten başka bir şey yapamayacaklarını söylemişti. Sedat da ona katılıyordu. Semih ise cesedin mutlaka bulunacağını söylemiş ve onları kendilerinin de suçlanacağı konusunda uyarılmış, en iyisinin polise gitmek olduğunu öne sürmüştü. Mantıklı gerekçeleri vardı, her şeyden önemlisi Gordon Amerikalı'ydı, bu işten yakalarını kolay sıyırabilirdi. Fakat, ikisini de ikna edememişti. Arkadaşlarını korumakta kararlıydılar. Semih onlardan biri olmadığını o anda iyice anlamıştı. Hepsi delirmiş gibiydi. Sedat çantasını toplarken planını anlatıyordu: "Biz de ortadan kaybolacağız. Başka çare yok. Gordon'un da bizimle birlikte ortadan kaybolması kimseyi şaşırtmaz. Tek sorun Gordon'un kulübesindeki eşyaları. Hemen gidip onları toplamalıyız ve sonra da yok etmeliyiz".

Sedat'ın hikayesinde Gordon'un cesedi bulunuyor, Salih soylu bir davranışta bulunarak teslim oluyor ve cezasını çok ağır bir şekilde çekiyordu. Bir trajedi kahramanına dönüşmüştü Salih.

Gerçekte ise Gordon'un cesedi hemen bulunmamıştı. Sedat'ın planı başlangıçta işe yaramıştı. En azından onlar böyle sanmışlardı. Ta ki bir gece polis tarafından teker teker evlerinden toplanana kadar. Şehre döndükten sonra Semih onlarla hiç görüşmemiş, olanları unutmaya çalışmıştı. Fakat polis tarafından göz altına alındığında her şeyin bittiğini anlamıştı. Salih yakalanmıştı! Hiç hesapta olmayan bir kaçıklık yapmış, Gordon'un pasaportuyla ülkeden çıkış

yapmaya çalışmıştı. Akla hayale gelmeyecek bir saçmalıklı bu. Gözaltına alındıklarında uzun uzun sorgulanmışlardı. Polisler sert ve acımasızdı. Üstelik sorgulamalara Amerika'dan gelmiş bir uzman da katılıyordu. Amaçları olayı tüm ayrıntıları ile öğrenmekti. Neyse ki Salih her şeyi itiraf etmişti. Fakat yine de bu gençlerin cinayette bir paylarının olup olmadığını netleştirmeye çalışıyorlardı. Bir kaç gün sonra Salih'in avukatı onlarla görüşmüs, cinayette ilgili tüm ayrıntıları o zaman öğrenmişlerdi.

Onları dehşete düşüren ilk gerçek, cinayet akşamı Salih'in Gordon'la yatmış olduğuydu. O halde neden diye sormuşlardı avukata, neden öldürmüştü Gordon'u? Avukat, doktorların heyet raporunu beklediklerini söylemişti. Savunmayı Salih'in akli dengesinin yerinde olmaması üzerine kurmayı planlıyordu. Evet, Salih Gordon'la birlikte olmuştu ama eşcinsel olmayı asla kabullenmek istememişti. Salih'in ifadesine göre, Gordon rolleri değişmek istediğinde gerçekten de tartışmışlar, Gordon onun da kendisinden farklı olmadığını ayrıca birlikteliklerini bir sır gibi saklamak niyetinde olmadığını söylemişti. Tüm bunlar, Salih'i çok öfkelenmişti belli ki. Fakat yine de...

Serbest kaldıktan sonra dört bir yana dağılmış ve hiç haberleşmemişlerdi. Salih ömür boyu hapse mahkum edilmişti. Semih de tüm olanları ömürboyu unutmaya karar vermişti. Ve şimdi Sedat ortaya çıkmış bu senaryoyla kapısını çalmıştı. Semih Sedat'tan da nefret ediyordu. En az Salih kadar kötüydü Sedat. Zavallı çocuğun cesedini rahat bırakmıyordu. Bu berbat hikayenin değil filme çekilmesine yardım etmek, tek bir satırını bile görmek istemiyordu. Duştan çıkar çıkmaz ıslak elleriyle dosyayı parçalamaya başladı. Küçük parçalara ayrılana kadar kağıtları yırttı ve hepsini çöpün içine doldurdu. Elleri suda çözülen mürekkep nedeniyle simsiyah olmuştu. Havluya kurulanmaya çalıştığında mürekkep beyaz havluyu da lekeledi. Biraz sonra her yanına bulaşmıştı. İğrençti. Neden, diyordu, kendi kendine, neden geçmiş peşimden geliyor?

Semih'in toparlanması akşamı buldu. Minibardaki küçük içki şişelerinin hepsini bitirmişti. Üzerine düşünmeyi yıllarca ertelediği bu karanlık hikayenin ortaya çıkmış olması onu aslında biraz olsun rahatlatmıştı. Bir iltihabın patlaması gibi bir duygu. Gerçek bir duygu. İnsanın yaşıyor olduğunu hissettiren bir durum. Bir şeyleri yok saymanın, hiç olmamış gibi yaşamaya çalışmanın insandan çok şey alıp götürdüğünü şimdi daha iyi anlıyordu. Yıllarca gerçek bir şeyler hissetmemişti. Artık daha sağlıklı düşünebiliyordu. Olayın üzerinden çok zaman geçmişti. Dosyayı okuduğundan beri hikayeyi baştan sona defalarca düşünmüştü. Belki de bir şeyler yapılabilirdi. Evet, mutlaka yapılabilirdi. Bunları yarı Sedat'a birer birer anlatacaktı. Bir

kere tüm gerçeği olduğu gibi yansıtmaları gerekiyordu. Bu film cinayeti haklı çıkarmak için yapılamazdı. Tam tersine, üzeri örtülmüş olanı anlatmalıydılar. Hikayeyi baştan yazmayı önerecekti. Bir kere, bu Salih ile Gordon'un hikayesiydi, diğerleri çok silik yardımcı karakterlerdi. İkincisi, hikayenin en çarpıcı noktası, Salih'in Gordon'un yerine geeme tutkusuydu. Bu kanal irdelenmeliydi. Bir yandan da Salih Amerikalı olmak istiyordu, bunun altı çizilmeliydi. İşin bir de cinsellik boyutu vardı ki ihmal edilmemeliydi. Belli ki Salih kendi bastırılmış eşcinselliğini ortaya çıkardığı için Gordon'u yok etmek istemişti. Gordon'u kendisini baştan çıkararak şeytani bir figür olarak algılamıştı. Bu düşünceler, duştan sonra geçmiş ile mücadele ederken kurtulabilirdi. Semih defterini açmış azabından bu biçimde kurtulabilirdi. Semih defterini açmış yazmaya başlamıştı bile: *Sedat'ı gördüğünde tanıyamadı. Ankara'da, fuarda birdenbire çıktı karşısına. Birbirlerini görmeyeli, neredeyse on bes yıl olmuştu. Semih, kendisinin bu süre içinde çok değiştiğini sanıyordu, fakat Sedat...*

Semih defterine eğilmiş yazıyordu. Yazdıkça gerçeklerin bir oyun hamuru gibi şekilden şekile girişini izliyor, kaderi üzerinde kuramadığı iktidarı boş sayfalarda rahatlıkla yapmanın sarhoşluğuyla kendinden geçiyordu. Yarın Sedat'la buluştuğunda defteri yanında olacaktı. Öldürücü bir silah gibi iç cebinde duracaktı. Oysa gerçekler onu bir kez daha şaşırtacak, çaresiz bırakacaktı. Sedat yarınki buluşmaya yalnız gelmeyecekti. Yanında birisi daha olacaktı. Bu filmi ne pahasına olursa olsun yapmak isteyen, hikayeyi Sedat'a bu şekliyle yazdırtan, yıllardır kendini temiz çıkarmak isteğiyle aynı olayları binlerce kez kafasında yazmış bozduğu için zihninin sağlıklı olan tarafını da çoktan yitirmiş ve bu yüzden herşeyi bambaşka bir şekilde hatırlayan, sürpriz bir aflla özgürlüğüne kavuşmuş olan Salih! Şu anda, loş otel odasında mürekkeple lekelenmiş bir havluya sarınmış olan Semih bunlardan habersiz adaya yaptıkları gezi bölümünü yazıyor. Her cümlelerin sonunda Salih'in hayaleti elinde iskarmozla karşısına dikilip gülümsüyor.

Öykücülüğümüzde iki yeni ad:

M.SADIK ASLANKARA

Uykusu Sakız

Ege'nin küçük kentleri... Ellili yıllar... Görünmez çizgilerin içine hapsolmuş, yüzeyde durağan, derinde alabildiğine kaynayan hayatlar. Çocukluk denilen ülkenin uçsuz bucaksız toprakları. Küçük yalanlarla, kan kardeşliklerle beslenen, küçük bir çikolatayla mutluluğa boğulan çocukluğun büyüğü, masalsı, şiirsi dünyası. Yıllar sonra kişinin kendisiyle ve geçmişindeki insanlarla yaptığı hesaplaşma. *M.Sadık Aslankara*, edebiyat ve sanatla uğraşarak geçirdiği 35 yılın ardından ilk öykü kitabını okurla buluştururken yılların gerisinde kalmış engin bir dünyanın kapılarını aralıyor.

"Annemin tutumundan kaynaklanıyor sorun. Böyle yapmasa bir şey yok. Çocukluğumla oynuyor benim. Bugün söylüyor, sonra hayır diyor, öyle değil; dursa durmuyor, yeniden değiştiriyor... İnanılır gibi değil ama, yapıyor... Şimdi daha da geliştirdi tutumunu, yaşlı ya, yalnız kalıyor diye suçluluk duygusu içindeyim ya, artık tam anlamıyla çorbaya çeviriyor geçmişimi... Ne zaman gitsem yaşlılar evine, yeni bir yalanın kapılarından süzülüp gittiğimi hissediyorum ayaküstü. Tiryakisi oldum galiba yalanların... Ne çocukları götürüyorum onu ziyarete, ne karımı... Yalanlar bana kalsın diye değil, bunların ayırdına varmalarından ürküyorum... Sırça kırılabilir, bilyeler cam gibi zaten, çın çın dağılabilir o taş avluda."

GÖNÜL KIVILCIM

Kasaba ve Yalanlar

Kasaba ve Yalanlar, uzun, sıkıntılı ama çoğaltıcı bir iç yolculuğun öyküleri. *Gönül Kıvılcım*, kasabayı ve insanlarını farklı bir bakış açısından anlatırken kasaba yaşamına yeni açılımlar getiriyor. İçte kapanık insanları, bastırılmış cinsellikleri, uyumsuzluk korkularını, küçük kavgalarını, dingin görünüm altında kopan fırtınaları büyük bir başarıyla çiziyor. Öykülerin tümüne, çocukluktan yetişkinliğe bir kadının görme biçimi egemen. *Kasaba ve Yalanlar*, bir ilk kitap olmasına karşın *Gönül Kıvılcım*'in usta bir anlatıcı olduğunu şimdiden kanıtıyor.

"Kasabanın bir ucundan öbürüne beyaz duvarlar uzanıyor. Günlerdir yağın karı yol kenarlarına küriyorlar. Kar duvarları arasında yürüyorum. Yavaş yavaş buz tutan yokuşlarda, rüyalarındaki gibi, ağırlığı alınmış bir bedenle koşuyorum. Giderek hızlanıyor, kasabadaki görüntülerin iki yanından akmasına fırsat veriyorum. Evler arasında bir evi arıyor gözüm. Yalanlar evini. On beş yıl önce babam öldüğünde kapısını çekip çıktığımız günkü gibi duran. Kimsenin el sürmediği. Radyoda Neşet Ertaş yöre türkülerini söylüyor."

Türk Edebiyatı Denince

YAYINLARI

<http://www.canyayinlari.com>

e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Internet satış: <http://www.ideefixe.com.tr>

KABALCI YAYINEVİ

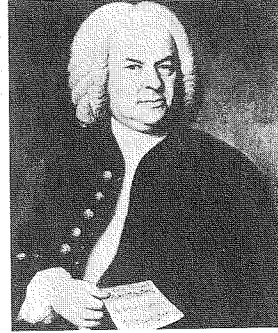
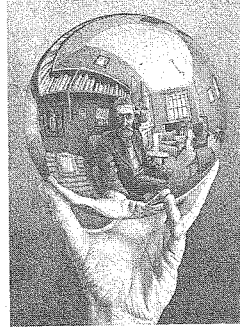
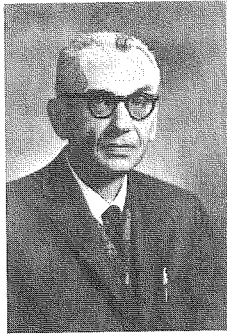
DOUGLAS R. HOFSTADTER

GÖDEL, ESCHER, BACH:

Bir Ebedi Gökçe Belik
Lewis Carroll'un İzinde Zihinler ve Makineler Üstüne Metaforik Bir Füg

Felsefe, psikoloji, karşılaştırmalı edebiyat, bilim tarihi ve felsefesi, bilgisayar ve bilişim bilimleri, müzik ve elbette matematik gibi pek çok alanda öncü araştırmalar yapan Hofstadter, kitabevlerinde hangi rafa konacağına bile henüz karar verilememiş *GEB* için şöyle diyor: "*Gödel, Escher, Bach* 'ben' ya da bilinçlilik sözcüğü çevresinde gezinir. Düşünmenin diplerde bir yerdeki, güçlkle anladığımız örtük mekanizmalarla nasıl ortaya çıktığını ele alır. Yalnızca düşünmenin değil, benlik duygumuzun ve bilinçliliğimizin farkında oluşumuzun bizi diğer karmaşık şeylerden ayrı kıldığını vurgular. Benliğin ve ruhun ne olduğunu kavramak istedim."

Pulitzer ödülünü aldığından bu yana, sibernetik, yapay zeka ve bilgisayarlarla içli dışlı herkesin kutsal kitabı sayılan *GEB* akıcılığı, dehası, değişik fikirleri ustalikle kaynaştırması açısından ancak Lewis Carroll'un yapıtlarıyla karşılaştırılabilir. Hiç karşılaşmadığımız türden, kitap-ötesi bir kitap: bir meta-kitap.

CÜNEYT ARKIN

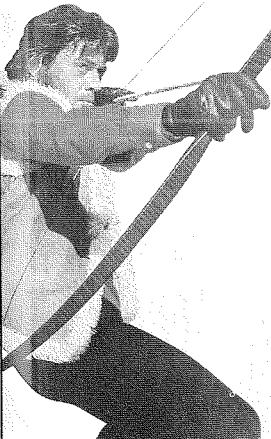
ADINI UNUTAN ADAM

Bir yerlerde Steve Arkin, diğer yerde George Arkin, başka bir yerde Fahrettin, çok uz. 'larda Lee Arkin, yakında Cüneyt Arkin.... Benim 'adam' bile yok."

Cüneyt Arkin, "*Sevdalı Bir Artiz'in Anıları*"nda kaybettiği adının izini sürüyor: Amerikan generallerine ok eşliğinde "rahat, hazır ol" talimi yaptıran, yedi metre yükseğe sıçrarken parende atıp iki el ateş eden, yüz kişiyi yalın kılıcıyla dağıtıp Emel Sayın'dan temiz bir sopa yiyen, film setleriyle acil servisler arasında mekik dokuyup ölümle oynayan kimdi?

Yeşilçam, Kemal Sunal, "gözleri ömre bedel" Türkan Şoray, sokak çocukları, Cemal Süreya, kadınlar, binbir yüz ve aralarından tedirgin bir yüz:

Adını Unutan Adam....

KABALCI YAYINEVİ

Himaye-i Etfal Sok. 8-B Cağaloğlu 34410 İstanbul

Tel: (0212) 526 85 86

Faks: (0212) 513 63 05

elektronik posta: m.kupusoglu@mailcity.com

Amerika
büyük bir şaka
sevgili Frank,
ama ona
ne kadar
gülebiliriz?

New York Seyâhatı

Enis Batur

16.5 x 24 cm
176 s.,
6.000.000 TL

YAPI KREDİ YAYINLARI KİTABELERİ: • İSTANBUL: 212-293 08 24 / 502 • İZMİR: 232-463 82 90 •
ANKARA: 312-435 85 94 • E-posta: ykkultur@ykykultur.com.tr • Web Sitesi: www.yapikrediyayinlari.com •
YAPI KREDİ KÜLTÜR SANAT YAYINCILIK TİC. VE SAN. A.Ş. 212-293 08 24, 252 47 00